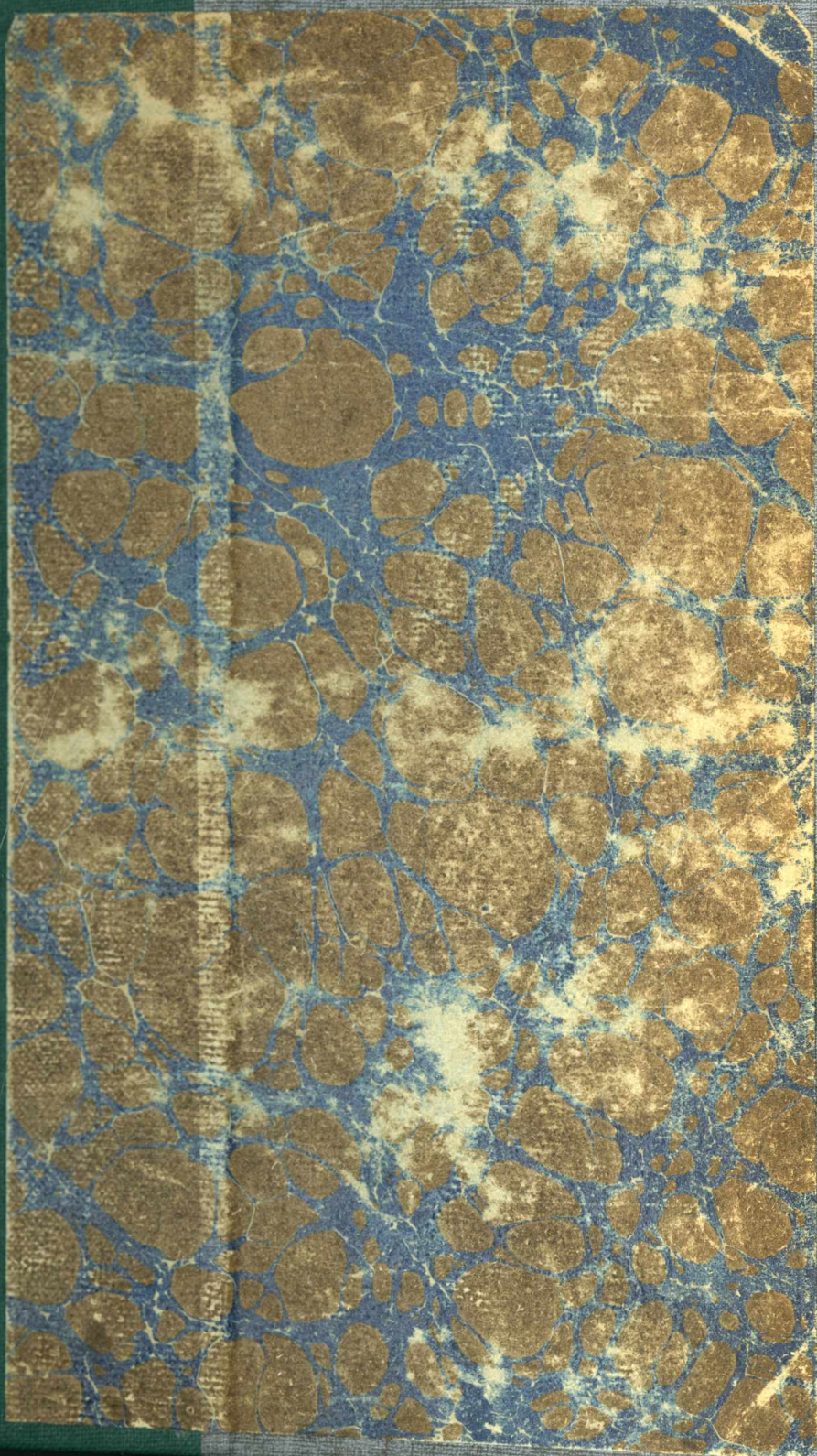

Politikai
röpiratok.

119.

119
7036

Gróf Kichy - Ferraris Victor

Budapest

1880

Nyílt levél a közönséghez

Ára 10 kr.

22.

Ságel Otto bixománya

GRÓF ZICHY-FERRARIS VICTOR.

NYILT LEVÉL

A KÖZÖNSÉGHEZ.

BUDAPEST, 1880.

NÁGEL OTTO BIZOMÁNYA.

Pesti könyvnyomda-részvény-társaság.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

1911

DEPARTMENT OF THE ARMY
OFFICE OF THE QUARTERMASTER GENERAL
WASHINGTON, D. C.

DEPARTMENT OF THE ARMY

1911

Tisztelt közönség!

Egy elítélt ember sorai ezek.

Egy emberé, a kit elítéltek, kihallgatás nélkül, és ki nem hallgattak, hogy elítélhessék.

A ki ellen a legsúlyosabb állításokat bizonyítéknak vették, megvizsgálatlanul; azt pedig, hogy minden, tőle kitelhető módon egy bíróság létrejöttét sürgette a saját valódi bizonyítékainak megvizsgálására, azt arra vették, hogy nem tud bizonyítani.

A kinek gyávaságul tudták be, hogy ügyét nem akarta megoldatlanul ketté vágni, s rossz lelkiismeretnek, hogy az ellene emelt gyanúsítások elsimitását nem tudta sem igazolásnak, sem elégtételnek tartani.

Mert mi az, a mit ma a közvélemény előtt ellenem fordít a balmagyarázat?

Hogy: mért nem ütöttem el a dolgot azon melegében a szokott lovagias módon? — akkor személyes tulajdonaimhoz nem férhetne szó.

Hogy: miért nem adtam elő bizonyítékaimat azonnal, ha voltak? — akkor ezek létezése iránt nem lehetne kétség.

De, hogy a »lovagias megoldás« golyója vagy kardkése eloszlathatta volna-e a gyanúsításokat? — azt nem kérdi senki.

S hogy bizonyítékaimat hol? s mikor terjeszthettem volna elő? — azt sem kérdi senki.

Bocsássa meg nekem a tisztelt közönség, ha keserűség vegyül hangomba. De, nem hiszem, hogy azt, az én helyzetemben, bárki más el tudná fojtani; s mire

előadtam mindazt, a mit itt elmondandó vagyok, a tisztelt közönség meg fog róla győződni, hogy keserűségem igazolt.

Recriminálni én mégsem fogok; polémiába, sem személyes, sem tárgyi vonatkozásokban, nem bocsátkozom. Csak előadom eljárásomat, és előadom bizonyítékaimat; s ha e közben a körülmények élesebb szembeállítására nem lesz teljesen mellőzhető: nem az én hibám, hanem azon kényszerűségé, hogy a czáfolatnak a vád fordulatait követni kell, ha modorát nem is követi.

Meg fogom bizonyítani, hogy sem előéletemet nem terheli az, a mit ellenem gyanúsításkép felhoztak; sem pedig eljárásomat, melyet e gyanúsítások következtében magam elé szabtam, gáncs nem érheti.

Meg fogom bizonyítani, hogy az igazolásomra szolgáló eszközöknek kezdettől fogva teljes birtokában voltam, s hogy épen ezért elengedhetlennek kellett tartanom, mikép védekezésem egy teljes igazolást nyújtható forum előtt történjék meg.

És meg fogom bizonyítani, hogy e forum létrejöttére nézve minden lehetőt megtettem, s hogy e közben sem az egyenes utról, sem a lovagias kötelességtől egy tapodtat se tértem el.

Szerencsétlenségem, de nem hibám, hogy törekvéseim meghiusultak, s hogy most, az igazolás minden rendes módjától elütve, ez utolsó és legkevesebbé megfelelő útra szorítottam, mely igazolásomra fenmaradt.

Fogok szólni:

1. *ügyem alaki részéről, az eljárásról;*
2. *az ellenem felhozott vádak érdeméhez.*

Kérem a tisztelt közönséget: méltóztassék rokon- és ellenszenv nélkül átlapozni e kis füzetet, s érdemük szerint mérlegelni a felhozottakat.

Az így keletkezett ítélet lesz nekem a legnagyobb elégtétel, mert igazságszolgáltatás lesz az.

Eljárásom.

A múlt év nyarán, midőn az országgyűlés meglehetősen izgatott ülészek után szünetre eloszlott, szokatlanul elmérgesedett hangulatot hagyva hátra az ellenzéki sajtóban: a bécsi esküdtszék előtt egy szenzációs bűnper tárgyalása indult meg, mely némely vonatkozásaival érzékenyen illethetné a magyar közvéleményt.

A »rendjelperről« beszélek, mely sokkal ismeretesebb, semhogy ama bizonyos vonatkozásait közelebbről jeleznem kellene. Csak azt emelem ki, a mi az én ügyem megítélésére igen fontos szempontot képez: hogy az ellenzéki sajtó a fennforgó sajnós esetet generalizálni, s azt a fennálló kormányral és kormányrendszerrel kapcsolatba hozni törekedvén: megszületett a korrupció témája politikai értékesítés céljából.

Konstatálnom kellett ezt, bármennyire idegenkedjem is úgy amaz eset, mint a hozzáfűzött hirlapi taktika bolygatásától, annál inkább bármily irányú recriminálástól.

Konstatálnom kellett: mert az ellenem intézett támadások egyik jellemző vonását adja meg, s egyszersmind eredetükre vezet.

Amaz esküdtszéki tárgyalás folyamában ugyanis olynemű *czélzás* történt — névemlítés nélkül, — hogy az illető, névszerint megnevezett magyar országgyűlési képviselő háta megett — egy magas állású magyar államhivatalnok áll, a ki az »üzletet« előmozdítja.

Ez a *czélzás* arra indította az ellenzéki hirlapokat,

hogy találomra újabb neveket rántsanak elő, s adjanak át martalékul a közizgatottságnak.

Igy történt, hogy a »Magyarország« című egyesült ellenzéki hirlap főmunkatársa, Asbóth János úr, e lap m. é. 178. számában »Meg vagyunk gyalázva« feliratú cikkében, a korrupció illusztrálására, *más nevek* érintése mellett, az enyémet is tollára vette, *mint a kire a bécsi pörben elejtett czélzás vonatkozhatik.*

A szóban forgó cikk ide szolgáló passusa így hangzik:

»Ott van *Tisza Kálmán* államtitkárja gróf *Zichy-Ferraris Victor*. A kiról ma Budapest minden nyilvános helyén, és minden boltjában hallhatja mindenki, a ki akarja, hogy ő az a »még magasabb állású egyén«, a kit a rendjel-pörben emlegetnek. A kiról nekünk erre nézve nincsenek adataink. De a kiról ezt a közbeszédet constatálni azért nem tiltja lelkiismeretünk, mert olyan magas fokra hágott már a corruptió, hogy annak, a ki akarja irtani, nem lehet többé két ujjal hozzányulni, hanem ököllel kell hatra-vakra belevágni, és mivel tudjuk, hogy gróf Zichy Victorban oly gavallérral van dolgunk, a ki olyan üzletekben vett részt, melyeket nemcsak a gentleman-codex, hanem a solid kereskedő is, — a ki egyébiránt a mi felfogásunk és az angol felfogás szerint különb gentleman, sok olyannál, a ki nálunk a gentlemant játsza és lovagiasnak hiszi magát, mivel lovagol, — gyanus üzleteknek mond. A mi az oka, hogy ő felsége visszavetette őt, mikor régebben *Tisza Kálmán* — bizonyára ugyanabból az okból, — ő méltóságát kereskedelmi miniszternek proponálta.«

* * *

Ez volt, tisztelt közönség, a kiindulási pont.

A tendenzia, úgy hiszem, világos.

Én gyanusítva lettem, mint corumpált államhivatalnok, a *kiben egy rendszer tükröződik*; és gyanusítva lett a rendszer feje, hogy tudva emel magához gyanus előéletű embereket.

Kérem, ezt a tendenciát különös figyelemre méltatni, mert későbbi eljárásomat ez szabta elem.

E »hatra-vakra« kivágott, semmivel nem támogatott gyanusítás ellenében, ugyan, elegendőnek tartottam magam is, mint bárki, az egyszerű megtorlást párbaj útján.

Azonban Asbóth urhoz küldvén segédeimet, Fejérváry Géza s Dóry Lajos báró urakat: ezek előtt a kihívott fél, segédei által arra utalt, hogy általános gyanusításait specifikálni, s adatokkal támogatni képes.

Ezzel szemben helyzetem teljesen megváltozott.

Magánember még az ilyen utalásra is felelhet a barrière-en s beérheti ennyi satisfactióval.

S tán beérheti ennyivel az államhivatalnok is, ha a gyanusítás *csak* az ő személyét illeti, s nem törekszik oly kapcsolatokra, melyek a fennálló kormányzat személyeit és rendszerét — totum pro parte — fenyegetik compromittálással.

De abban a helyzetben, a melyet a gyanusítás általánosító politikai irányú tendenciája nekem készített, jóra való ember meg nem elégedhetett a csomó kettévágásával, ha mindjárt ez lett volna is a legkényelmesebb az ő személyére nézve.

Én tartoztam politikai állásomnak azzal, hogy mielőtt a párbajnak kiteszem magamat; minden kétséget kizáró módon konstatálva legyen, mikép mint teljesen kifogástalan ember vívok meg, a ki, ha elesik, nem hagy hátra politikai vezérének és pártfeleinek örökségül egy lebegő kételyt: hogy méltatlan is lehetett hozzájuk, s ha megmarad, nincs kitéve egy lebegő gyanunak, mely minden pillanatban újra rászakadhat.

Érett megfontolás után kelt ez a meggyőződés *akkor*, s ma, a megért szenvedések hosszú sora után, s ezek daczára sincs rajta változtatni valóm.

Érett megfontolás után kelt akkori elhatározásom; s ha újból kellene kezdenem, ma is csak azt tenném.

Tettem pedig azt, hogy midőn segédeim Asbóth ur hivatkozását velem közölték, de egyszersmind azon tapasztal-

talásukat is előadták, hogy Asbóth ur, hivatkozása daczára sem akarja állítólagos adatait közölni, sőt ezek felmutatását bizonytalan időre óhajtaná elnapolni, felajánlván ellenben a személyes elégtételt akár rögtön, akár később — vagyis felajánlván a megoldás, megengedem, nem illoyalis, de a történt hivatkozás után egyáltalán elfogadhatlan módját —: én, segédeimmel egyetértve, Asbóth urat, a hasonló esetekben szokásos formula szerint, rágalmazónak nyilvánítám, mindaddig, míg állítólagos adataival elő nem áll; mert ez adatok tisztába hozatala nélkül most már nem lehetett teljes elégtételem.

Ez az eszköz el is érte közvetlen célját.

Asbóth ur nyilatkozott a »Magyarország« másnapi, 181. számában, s a történeteknek, saját hibáján kívül, nem egészen hű előadásával segédeim rectificáló ellennyilatkozatát provocálta: melyeket összevetve, később kitént, hogy az előző napi érintkezés közben némi kölcsönös félreértés fejlődött ki a segédek között, úgy Asbóth János ur bizonyítási készségét, mint a személyes elégtétel kérdését illetőleg: mihez képest — a mi főcélom volt — egy becsületbiróság alakítása iránt megindulhattak a tárgyalások; segédeim azonban — minden eshetőségre előkészülve — szükségesnek tartották Asbóth János urnak, állításai bebizonyítására, egy július hó 10-én lejárandó határidőt tűzni, fenntartva ezen határidő lejártával számomra az elhatározás teljes szabadságát.

A következők, fájdalom, igazolta az előrelátást.

De míg erre rátérnék, s a további fejlődéseket követném, utalok az előadottak bizonyításául az ide vonatkozó okiratokra, melyeket e füzet mellékleti részében 1. 2. alatt talál a tisztelt közönség. Ide csak megbizottaim jul. 2-kai nyilatkozatát fűzöm be a közvetlen vonatkozás miatt, melyben az előadottakkal áll, s egyszersmind megbizonyítja, hogy *a párbaj esete nemcsak kizárva nem volt, de egyenesen fenntartott.*

E nyilatkozat így hangzik:

1. »Asbóth János ur azon állítása, hogy az általa felajánlott elégtételi módozatok közül *egyik sem convenient* gróf Zichy-Ferraris Victor urnak, a *valóságnak meg nem felel*. 2. Az Asbóth János ur által felajánlott ugynevezett lovagias elégtétel részünkről *egyelőre azért nem fogadtatott el*, mert okvetlenül *szükségesnek tartottuk és tartjuk*, hogy mielőtt a gróf Zichy-Ferraris Victor által követelendő elégtétel nemére nézve határozatnék — *mely elégtételnek követelése határozottan fentartatott* — Asbóth János urnak alkalom nyujtassék: a nyilvánosság előtt felhozott súlyos vádjainak tényleges bizonyítására. 3. Azon feltevésből kiindulva, hogy Asbóth János urnak, midőn czikkét nyilvánosság elé bocsátotta, a bizonyításra szükséges adatok rendelkezésére állanak, határozottan követeltük, hogy ezeket azonnal mutassa fel. Ezen felhívásunkra czikkirő ur kijelentette, hogy annak azonnal nem felelhet meg, s így először 24 órányi, ezután 3 napi, s végtevére 8 napi határidőt szabtunk, mivel tudvalevőleg ily esetekben, a mai levelezési és közlekedési viszonyoknál fogva, 8 nap alatt nemcsak Magyarországból, de bárhonnan is, az esetleges adatok bekövetelhetőek, vagy szükség esetében személyek is meghívhatók; mire azonban Asbóth János ur egyáltalában bármely határidőt is elfogadni vonakodott. Miután tehát Asbóth ur állításai bizonyítására nemcsak hogy azonnal, a mint ezt egy — tisztességes — journalistáról fel kell tételeznünk, de még az általunk elég hosszúra szabott határidő alatt sem nyilatkozott képesnek — hasonló ügyet azonban bizonytalan időre elodáztatni nem lehet, általunk — gróf Zichy-Ferraris Victor ur nevében — kijelentett, hogy ő Asbóth János urat mindaddig, míg állításait bizonyítani képes nem leend, a nagy közönséggel szemben rágalmazónak fogja nyilvánítani. Ezek után mi az ügyet befejezettnek egyáltalában nem tekinthetjük, s ehez hasonló kijelentést nem is tettünk, hanem igenis részünkről okvetlenül szükségesnek tartott és tartatik, hogy minden további intézkedés addig is függőben hagyassék, míg Asbóth János ur, fölhozott súlyos vádjai bizonyítására, általa nyomatékosaknak vélt adatait elő nem adta. Asbóth János ur megbizottjai közül egyik ezen tisztségéről jelenlétünkben még a múlt hó 30-án lemondott, a másik pedig jelenleg Pesten nincs, — ennél fogva Asbóth János urnak ma személyesen kijelentettük, hogy tekintettel a mai nyilatkozatára, kénytelenek vagyunk állításai bizonyítására neki folyó hó 10-én

lejárandó határidőt szabni, fentartva ezen határidő lejártával gróf Zichy Victor számára további elhatározását.«

Kelt Budapesten, 1879. évi július 2-án.

B. Fejérváry Géza.

B. Döry Lajos.

* * *

Menjünk tovább.

A becsületbiróság megalakítását illető tárgyalások csak július 5-én indulhattak meg, mert, a mint a fentebbi idézetből is kitűnik, Asbóth ur egyik megbizottja időközben lemondott, a másik pedig elutazott a fővárosból.

Ez utóbbinak, Szilágyi Dezső képviselő urnak visszaérkezte után, ki mellé Asbóth ur Kaas Ivor báró urat nevezte társ megbizottúl, az értekezés ez urak s az én megbizottaim, Fejérváry Géza és Döry Lajos báró urak között megkezdődött, s látszólag csakhamar kielégítő eredményre is vezetett.

Nevezetesen egyetértés jött létre a következő pontokra nézve:

»1. A forum áll négy tagból, kettőt-kettőt nevez mind-egyik fél.

Gróf Zichy Victor ur részéről megbizottai kijelentik, hogy nevezett gróf ur őket nevezte a forumba.

Asbóth János ur megbizottai fenntartották, hogy a nevezést a forum módozatai feletti tárgyalás befejezte után fogják teljesíteni.

2. A forum dönt kizárólag csak azon kérdés felett: igazolta-e Asbóth János a »Magyarország« vezércikkében gróf Zichy Victor ellen felhozott állításait.

3. A forumhoz a felek részéről intézett beadványok a forum tárgyalásairól vezetendő jegyzőkönyvhöz mellékeltetnek. E jegyzőkönyvbe felveendőek mindazon nyilatkozatok, vallomások, indítványok, melyek a felek részéről, vagy a tanúk és bizonyító személyek által a forum előtt tételnek.

A pontos és hű felvétel biztosítására gyorsírók fognak alkalmaztatni.

4. Gr. Zichy Victor ur megbizottai kijelentik, hogy gróf Zichy Victor ur késznek nyilatkozott a forum előtt Asbóth János ur

jelenlétében is megjelenni, s a hozzá intézett kérdésekre felelni; hasonló nyilatkozat tétetett Asbóth János ur nevében is.«

Azonban, midőn ez így mind meg volt állapítva, s a kérdés teljesen megoldottnak látszott, Asbóth János úr megbizottai jónak látták mind e megállapodásokat egy vonással keresztülhúzni s a becsületbiróság létrejöttét véglegesen megghiúsítani. (Lásd 3. számú mellékletet.)

Azzal a képtelen követeléssel állottak elő, hogy Asbóth János úrnak engedtessek meg, »ügyének vitelére és képviselésére« a forum előtt egy külön meghatalmazottat nevezni!

Azaz: engedtessek meg az ügyvédi rabulistikának, finesse-nek és chicane-nak, minden mesterfogásait kijátsszani a becsületbiróság előtt, mely csak tárgyi momentumok alapján ítélhet és ítél mindenütt a világon, s megszűnnék becsületbiróság lenni, a mely pillanatban prókatori czivakodásoknak engedne helyet színe előtt.

Jellemző különben s jogi szempontból nagyon érdekes ez esetnél az is, hogy a vádlót úgy állították oda megbizottai, mint a ki eleve beismeri, mikép védő ügyvédre szorúl; míg a vádlott eleve is lemondott, a tényes bizonyítékok nyújtotta védelmen kívül, minden egyéb védekezésről.

Tartózkodom ez eljárás jellemzésétől, indító okait sem keresem: csak egyszerűen constatálom, hogy megbizottaim visszautasították ez imputatiót, s nem láttak benne egyebet »*ürügynél*« arra való nézve, hogy Asbóth úr a bizonyítás kötelezettsége alul kivonassék: mely meggyőződésükben az által is megerősítettvén, hogy az Asbóth úrnak, bizonyítékai előterjesztésére július 2-án kiszabott határidő leteltével, július 10-én, ily bizonyítékokat Asbóth úr, megbizottai javaslatára, még mindig vonakodott előterjeszteni, s ismét csak az egyszerű személyes elégtétel által való elintézését ajánlotta föl: — megbizottaim indit-

tatva érezték magukat a következő nyilatkozatot közzétenni:

»Hivatkozással folyó hó 2-án tett nyilatkozatunkra, következőket jelentjük ki:

Az általunk, mint gróf Zichy-Ferraris Victor ur meghatalmazottjai által, Asbóth János urnak szabott határidő, melyre nézve nyilatkozatunk idejében Asbóth ur által sem szóval, sem nyilvános nyilatkozat útján semminemű észrevétel nem tétel, mai napon lejárt.

Megjelentünk tehát Asbóth ur megbizottjainál s hivatkozással a határidő lejártára, arra kértük fel őket, hogy Asbóth ur nevében határozottan nyilatkozzanak, vajjon mai napon előterjeszti-e vádjának bebizonyítására az állítólag rendelkezésére álló adatokat és bizonyítékokat, vagy sem?

Ezen kérdésünkre következő választ nyertünk, Asbóth ur megbizottai részéről:

»Asbóth János ur nem fogadta el és nem fogadhatja el semminemű egyoldalú kitézését a határidőnek, ily határidőt csak egy, mindkét fél részéről elfogadott forum szabhatna, melynek Asbóth ur magát készséggel alávetné.

Mínthogy pedig a forum összealkotására és eljárási módzatára nézve egyetértés nem jött létre, Asbóth ur fentartja az elintézés másik módzatára tett ajánlatát, s kész bármikor elégtételt adni, a bizonyításra nézve pedig, mínthogy a felek megegyezéséből illetékes forum nem jöhetett létre, gróf Zichy Victor ur előtt nyitva áll a sajtóbírótság útja. Budapest, 1879. július 10-én.
— *Szilágyi Dezső, báró Kaas Ivor.*«

Miután első sorban a sértett fél azon esetre, ha sértő állításainak bebizonyítására határidőt egyáltalában elfogadni nem hajlandó, kétségtelenül jogositva van ennek szabására; miután Asbóth ur, daczára annak, hogy ugy első találkozásunk alkalmával, valamint későbbben meghatalmazottai által is, határozottan kijelentette, miszerint egy gróf Zichy-Ferraris Victor által megválasztandó forum előtt a »Magyarország« című napilap 178-dik számában tett állításait be fogja bizonyítani; miután továbbá Zichy-Ferraris Victor saját részéről nem csak a forumban résztveendő tagokat azonnal megjelölte, de egyszersmind azt is kijelentette, hogy kész személyesen ezen forum előtt még Asbóth ur jelenlétében is, a hozzá

intézendő kérdésekre felelni s a netalán szükséges felvilágosításokkal szolgálni:

Asbóth János ur mégis azon /. alatt idezárt jegyzőkönyv tanúsága szerint általunk semmikép el nem fogadható ürügy alatt, hogy a forum előtt leendő megjelenése alkalmával, melléje még egy másik képviselő, illetőleg védő megjelenésének is hely adassék:

a forum megalakulását lehetlenné tenni iparkodott — és ez által nevezett cikkiró azon, önkényt felajánlott ígérését, hogy bármely forum előtt kész adatai és bizonyítékait előadni, nem teljesítette.

Alulírottak Asbóth ur ezen ügy lefolyása alatt tanusított magatartásának bíráltságától tartózkodván; ezennel egyszerüen csak azt constatáljuk, hogy Asbóth János ur a mai határidő lejártával történt felhívásunk daczára, gyanúsító állításainak bebizonyítására adatokat vagy bizonyítékokat egyáltalán fel nem mutatott; constatáljuk pedig ezennel a száraz s az igazságnak megfelelő tényt azon megjegyzéssel, hogy e kérdés további fejtegetésébe a hirlapok útján többé egyáltalán nem hocsátkozunk. Budapest, 1879. július 10-én. Br. *Fejerváry Géza*, báró *Döry Lajos*.«

Az ide szolgáló okiratot a mellékleti rész, már hivatkozott, 3. száma alatt találja meg a tisztelt közönség.

E tényállás közvetlen benyomása alatt nem méltán kelhetett-e az a meggyőződés, hogy Asbóth úr a jó-hiszeműséget nem igényelheti mentő körülményül?

Arról nem lehetett szó, hogy Asbóth úr ellenem bizonyító adatokat birhasson; ennek lehetőségét kizárta előéletem.

De igenis lehetett szó arról, hogy Asbóth úr téves informatiók áldozata, s jó hiszemben támaszkodik valamire, a mit ellenem szóló adatnak vél.

A mint azonban a fentebbi tényállásból kitűnt, hogy Asbóth úr megbizottai részéről következetesen meghíúsítatik minden alkalom, mely a hivatkozott adatok előterjeszthetésére s megvizsgálására szolgálna: méltán tekinthettem bekövetkezettnek azt az esetet, hogy Asbóth úr az elejtett gyanúsítást valótlán hivatkozással tetézte, s hogy egyáltalán oly adatai sincsenek, a milyenek leg-

alább jóhiszemősége mellett szólhattak volna. Megvallom, hogy ebben tévedtem. — De azt hiszem, legalább is menthető, hogy első felindulásomban erre egy sértő nyilatkozatot tettem közzé. (Lásd 4. számú mellékletet.)

Elismerem, hogy ez hiba volt. — Annál nagyobb hiba, mert az eddig nyilvánult egész tendenciából előre kellett volna látnom, mikép ez Asbóth úr feleinek kedves ürügy lesz, az ügyet azon előre kiszemelt térre átjátszani, a hol vizsgálat és ítélet nem létesülhet ugyan, de »alakulhat« — mint később mondatik — »közvélemény«. Alakulhat éppen úgy, mint a hogy például a kormány és politikája ellen, tények és viszonyok elferdítésével, s izgató jelzőkkel lehet egyszer - másszor »közvéleményt« »alakítani«.

* * *

A mit előre kellett volna látnom, tényleg bekövetkezett.

Asbóth úr ugyanis, a megbizottaim fentebbi nyilatkozatát követő napon, közzétette a »Magyarország« című hirlapban azon hiedelmeit és tapogatódzásait, melyeket az ellenem felhozott általános gyanúsítás specifikálásának tartott, már most, megengedem, hogy nem roszhiszeműleg, de mindenesetre oly elbizakodással a saját csalatkozhatlanságában, mely némileg indokolatlannak látszhatik, ha az ember meggondolja, hogy egy nappal előbb még előnyösnek tartatott ugyanezen adatokat elvonni a becsületbiróság vizsgálata alól, még e bíróság meghíúsítása árán is.

De bármennyire gyökeretlenek voltak is e közzétett hiedelmek, s bármennyire tévesek e tapogatódzások: azt elismerem, hogy a vague gyanúsításoknak alakot adtak, concret személyeket, viszonyokat érintének.

Asbóth úr ez, úgynevezett, concret adataival e füzet második részében fogok foglalkozni, s a tisztelt közönség megítélésére bízom: megállhat-e belőlök valami?

Itt csak azért kellett e mozzanatot érintenem, mert további eljárásomat ez szabta elém.

Én a hirlapi vitatás terére Asbóth urat nem követtem. — Ez lehetett volna az a mód, mely egyrészt a túldalról célba vett politikai élű izgatásnak nagy sikerrel kezére játszhatott, s másrészt ez ügyet a végtelenig bonyolíthatá. De nem lett volna az a mód, mely megoldást szerez, s az igazságnak elégtételt ad.

A nyilvánossággal szemben én egyelőre csak arra szoritkozhattam, hogy bevárjam az Asbóth úr által megnevezett személyek nyilatkozatait, az Asbóth úr által érintett viszonyokra és ügyekre nézve.

De ezzel egy időben megtettem egyszersmind minden lehető lépést arra való nézve is, hogy a hivatkozott személyek kihallgatására és az érintett ügyek megvizsgálására egy oly competens bíróság alakulhasson valamely más úton, mint a melynek megalakulását a lovagias formák között való közvetlen érintkezés útján, Asbóth János úr tanácsadói az imént meghiusították.

Erre két közvetlen utam volt.

Kérhettem, mint kormányhivatalnok, fegyelmi vizsgálatot a kormánytól.

Kérhettem, mint képviselő, kartársi vizsgáló bíróságot a képviselői pártoktól.

A sajtóbíróság útján való megtorlás szóba nem jöhetett. — Mert először: az esküdtszék előtt a magánrágalom nem bizonyítható. — És másodszor: mert a közvádlónak a mi esküdtszékeink előtt soha sincs igaza.

A rendes becsületsértési keresetnek helye nem volt, mert a becsületsértés sajtó útján követtetett el.

Maradt a mondottam két expediens.

Az első tekintetében mindjárt július 13-ikán megtettem a szükséges lépést közvetlen hivatali főnökömnél — a belügyministernél — egy hivatalos felterjesztés által, melyben szórul-szóra ezeket irtam:

»Ugy hiszem, hogy Excellentiád böles belátása szerint mielőbb intézkedend, hogy bármely teljes hitelt érdemlő bíróság előtt alkalmam nyiljék, azon számtalan váddal szemben magamat igazolhatni.

Ezen igazolás nem lehet reám nézve eléggé sürgős és fontos.«

Időközben megjelentek az ügyembe bonyolított személyek nyilatkozatai a hirlapokban, s Asbóth úr viszonzválasza ezekre a »Magyarország«-ban. A viszonzválasz, melyet az érintett első vádirattal együtt 23. 24. számok alatt tartalmaz e füzet mellékleti része, bővebben kifejté, s új magyarázatokkal látta el Asbóth úr »concret adatait«, melyek az ellenem felhozott gyanú indokolására voltak szolgálандók.

Ez annyiban folyt be további elhatározásomra, mert feltárta azt a nagy apparatust, melyet ellenem mozgásba hoztak, s melylyel szemben még jobban meg kellett győződnöm mindazon óvatosság elkerülhetetlen voltáról, melyet egy kiszámított politikai célú botrány erőszakolásával szemben követni tanácsos.

S ez óvatosság arra intett, hogy ne csak a hivatalból indítandó vizsgálat módozatáról lemondjak, hanem egyszersmind azon, előnynek magyarázható, helyzetről is, melyet hivatalos állásom nyújtott.

Világossá lett ugyanis, úgy a kérdés bonyolítására alkalmazott modorból, mint a hirlapok újonnan megütött hangjából, *) hogy ha a kormány az ügyem megvizsgálására hivatott bíróság alakításába bármi részben,

*) Az akkori hirlapokban megjelent cikkek határozottan azt a tendenciát árulták el, hogy bennem az államtitkárt akarják megbuktatni s így egy fegyelmi bíróság ítéletét eleve gyanus színben tüntették fel.

Mikor aztán lemondtam az államtitkárságról, tényleg úgy magyarázta e lépést az ellenzéki sajtó, mint a kormány politikai vereségét. Ezt, hogy a sok közül csak egyet emeljek ki illusztrálásul, legjobban mutatja az Asbóth-Zichy úgyról megjelent Sarkady-féle röpirat következő felkiáltása:

»Gróf Zichy-Ferraris Victor bukása az első rés, melyet a hatalomhoz göresösen ragaszkodó Tisza Kálmán uralma ellen törni sikerült. A lavina

s bármily illetékesen befoly, ez újabb gyanúsításokra fog kiaknáztatni; sőt elkísér a gyanú oly forum elé is, mely teljesen hivatalos hatáskörön kívül alakul: ha államtisztviselői minőségemet a küszöbön kívül nem hagyom.

Eltökéltem hivatalomtól megválni.

De azt az egyet még okvetlenül meg kellett tudnia a közönségnek, hogy az ellenem szórt gyanúsítások mily impressiót tettek közvetlen hivatali főnökömre és a kormányra? S ezt megtudnom nekem sem lehetett közömbös. Ezt azonban csak úgy lehetett hivatalos alakban megtudni, ha pár napi hivatalban maradásom által hivatalos actust provocálok. — De midőn ezt elértem, s a ministertanács július 22-ki határozata teljesen megnyugtatót a mondott irányban, s nekem mindazt az elégtételt megadta, mely nélkül hivatalomtól megválnom annyi lett volna, mint a bukás: — lemondásomat közvetlenül beadtam, s egyszersmind felkértem az országgyűlési szabadelvű párt elnökét, hogy nekem, mint egyszerű képviselőnek, segédkezet nyújtson, egy, *minden pártszínezetet felölelő képviselői* vizsgáló bizottság alakítására.

Az erre vonatkozó okiratok a mellékleti rész 5, 6. számai alatt vannak. — S ezek közt a hirlapokban közzétett communiquék kétségkívül bizonyítják, hogy illetékes helyütt az ellenem felhozottakat »meg nem bizonyított rágalomnál és gyanúsításnál egyébnek nem tekintették, lemondásomat indokolatlannak itélték, s köve-

megindult. Ki van hivatva aggodalmasan figyelni a közelgő harmadik kakasszóra?

A nemzetnek pedig van oka örülni azon, a mi történt. A kezdet nem helyezett ilyen véget kilátásba. És épen ez teszi az elért eredményt fényes lapjává annak a szomorú, már ötödik év történetének, melyet *Tisza Kálmán* vállalkozott megcsinálni Magyarországra részére és javára, és melyet megcsinált úgy, hogy e nemzetnek cserébe az ő uralmáért osztályrészül a kétségbeeséssel határos közöny jutott.

tett eljárásomat helyeselték«, — csak a fegyelmi vizsgálatot, melytől már én előbb elállottam, ott sem tartották indikálnak, mivel a »felhozott vádak a magánemberre, s nem a tisztviselőre vonatkoznak.«

Leköszönő iratom*) s az erre érkezett hivatalos válaszból pedig kitűnik, hogy egyáltalán szabad elhatározásomból, s annyira félreérthetetlen körülmények között léptem vissza, hogy állásom *Ö Felsége legmagasabb bejegyzésével beöltetlenül hagyatott* mindaddig, míg az általam szorgalmazott vizsgálat befejezve nem lesz. (Lásd 7. számú melléklet.)

Ki kellett e pontra már itt bővebben terjeszkednem, mert lemondásom is oly gyanúsításoknak szolgált cél-táblául, melyek nemcsak e lépésem erkölcsi értékére vetettek árnyat, de egész további eljárásom gyanúsításának lettek kiindulási pontjává.

Holott lemondásom egyesegyedül azon okból történt meg, melyet a pártelnökhöz intézett itt következő levelem legteltjesebben kifejt, azon eljárás jellemzésével együtt, melyet e levelemmel megindítottam.

Ime a levél:

Mélyen tisztelt pártelnök ur!

Ön tanuja a hirlapi támadásoknak, melyekkel az egyéni gyűlölség vagy a pártszenvédély személyemet üldözőbe vette; s melyek ellenében, a míg hivatalos állást foglalok el, annál nehe-

*) Ezen leköszönő iratomban különösen ki lett fejtve azon körülmény is, hogy én állami hivatalba csak azután léptem, miután ezt megelőzőleg két évvel 1876-ban minden néven nevezendő üzleti összeköttetéseimet felbontottam.

»Mindenkor (igy szól lemondó levelem szövege) azon általam is »vallott elvet tartván szemem előtt, hogy az állami hivatalban alkalmazottak soha semmi üzleti dolgokkal ne foglalkozzanak.«

Továbbá ugyanezen szöveg szerint utaltam, arra, hogy »mult év (1878.) december havában bekövetkezett kineveztetésemkor teljes megnyugvást éreztem ez irányban, miután azt megelőzőleg két évvel minden üzleti összeköttetést megszüntettem s így azon teljesen jogosult biztos öntudattal kezdtem s folytattam hivataloskodásomat, hogy sem gyanúsítás, sem rágalom vádja e téren nem érinthet.«

zebb a védelem útja, minél teljesebb elégtételre jogosít és kötelez tiszta önérzetem.

Hogy teljes elégtételt szerezhessenek magamnak, lemondok, szabad elhatározásom folytán, hivatalomról.

Lemondok azért, mert a magán embert s a közhivatalnokot a körülmények oly összeszövése mellett támadták meg bennem, hogy sem az egyik, sem a másik minőségemben nem követelném az önigazolás egyik útját sem azok közül, melyek kifogástalan megoldásra vezetnek.

Mint közhivatalnoknak nem nyújthatott ily megoldást nekem a lovagias elintézés — mely ketté vágja ugyan a csomót, de nem háritja el a gyanut s viszont az állás, melyet elfoglalok, kizárja a kormány-orvoslás igénybe vételét.

Ne kövessen engem e forum elé — melynek létesítésére e sorokkal teszem meg a kezdeményező lépést — még árnyéka sem annak a gyanunak, hogy biráimat a hivatalos befolyás megteveszthetné ítéletükben.

Hanem kövessen a legszigorúbb ellenőrzés pártom részéről, melyet méltán megillet a jog, közvetlen tájékozást szerezhetni személyem iránt ott, a hol annak is el kell dölni: méltó voltam-e arra, hogy a párt megtisztelő kötelékébe felvett?

Ezért fordulok én a becsületbiróság összehívása iránt jelen kérelmemmel önhöz, pártom tisztelt elnöke. S fordulnék önhöz — a nemes gondolkozású férfiúhoz — akkor is, ha mint egészen magán ember, keresném a biztosítékot, a mit egy minden kifogáson felül álló jellem nyújt a becsületbiróság pártatlansága iránt.

De midőn ezt teszem, ön bizonynyal méltányolni fogja azon elhatározásomat, hogy e kezdeményező lépésen túl minden további résztvevésből teljesen kivonom magamat a becsületbiróság létesítése körül.

Abban a reményben, hogy ön t. pártelnök ur, indokolt kéresemnek helyt ad, s abban a biztos várakozásban, hogy az a viszonyosság, mely az igazságos emberek között pártszínezet nélkül kell, hogy létezzék — könnyűvé teendi önnek, egy ezen szempontnak külső megjelenésében is megfelelő becsületbiróság összeállítását.

Öntudatom tisztaságában nyugodtan várom az értesítést, mely tudtomra fogja adni, mikor és hol jelenjek meg bizonyítékaimmal biráim előtt.

Fogadja stb. Budapest, 1879. július 27.

Ez a levél 1879. július 27-én kelt.

Tehát épen négy héttel arra, hogy ellenem a »Magyarország« hasábjain az első gyanúsító közlemény megindult.

Nem fölöslegesen constatálom ezt.

Mert az ellenem emelt kifogások között nem utolsó helyet foglal az, hogy ügyem kifejlése eljárásom folytán húzódott oly szertelen hosszúra.

Hát e két datum egyszerű szembeállítására megtámadhatatlan bizonyíték arra:

Hogy míg az ügy közvetlen befolyásom körében fejlődött, addig egy pillanatnyi halasztást vagy stagnatiót nem szenvedett.

És hogy négy hét lefolyása alatt három ízben érintkeztem megbizottaim által az ellenféllel; három különböző módozatot kísérlettem meg a vizsgáló bíróság megalakítására nézve; — e közül kettő meghiusult, a harmadik pedig egyelőre megakasztotta a további fejlődést, de tőlem nem függő okokból.

Ugyanis:

Midőn ezek történtek, a képviselőház nem volt együtt, s a szabadelvű párt elnöke, felkérő levelemre adott válaszában, e körülményre utalva, a képviselői vizsgáló bíróság alakítására czélzó lépéseit, az országgyűlés megnyilta idejére halasztotta el.

Ime a hivatkozott válaszlevél:

Méltóságos gróf ur!

Tisztelt képviselőtársam!

F. évi július 27-én kelt, de kezemhez csakis július 31-én érkezett, bizalomsugallta levelét vettem.

Ezen levelében olyast igényel tőlem tisztelt képviselőtársam, mit, már csak a fennálló collegialis viszonynál fogva is, melyben állunk, elutasítandónak nem tarthatok.

Meg fogom tehát kísérteni, az ön által egybehivatni kért becsületbíróságnak összeállítását, s ha ez sikerült, arra fogom azt kénni, hogy a — nézetem szerint megkeresendő 6 (Hat) tag,

— mindenesetre az én csekély személyem kizárásával — kellően és kifogásolhatlanul birósággá meg is alakuljon.

Az e célra vezető lépések megtételét azonban, s ezt úgy hiszem ön is teljes világosságban látni méltóztatik, oly időre érzem magamat halasztani kénytelennek, melyben a képviselőház tisztelt tagjai a jelenleginél tetemesen nagyobb számban fognak a fővárosban feltalálhatók lenni; tehát vagy az ülészak megnyilta után azonnal, vagy kedvezőbb esetben ezen időszakot közvetlenül megelőző héten, mondjuk: szeptember utolsó hetében.

Fogadja méltóságos gróf, képviselőtárs úr, teljes tiszteletem nyilvánítását, melylyel maradtam Önnek

Kelt Budapesten, aug. 6-án 1879.

alázatos szolgája

Szontagh Pál s. k.,

képv. és a szab. e. pártkör e. i. sz.
elnöke.

E mindenesetre méltánylandó körülmény 10 heti halasztást okozott, tőlem egyáltalán nem függő, sem pedig általam el nem hárítható okokból, — s én csak október 6-ikán kaptam meg a bíróság megalakítására vonatkozó lépések megtörténtéről az értesítést. (Lásd a 8. számú mellékletet.)

* * *

Ezzel egy újabb bonyodalom kezdődik.

Kezdődik épen abból az alkalomból, a melytől igazolásomat teljes jóhiszemben és joggal várhattam.

A mondott bíróság tagjai, ugyanis, megalakulás végett csakugyan összegyültek Plachy Tamás képviselő úr lakásán.

Összegyültek és — meg nem alakultak.

Kiadták azonban a következő nyilatkozatot.

A Szontagh Pál által a Zichy—Asbóth ügyben becsületbíróság alkotására egybehívtak kinyilatkoztatják: — hogy oly becsületbíróságban részt nem vehetnek, mely mindkét fél által megbízást nem nyert. Budapesten, 1879. évi október hó 7-én. — *Podmaniczky Frigyes s. k., Fornszek Sándor s. k., báró Bánhidly Béla s. k., Plachy Tamás s. k., Ernuszt Sándor s. k., Dacsó Pál s. k.*

A kísérő levél, melylyel e nyilatkozat vélem közöltetett, elégségesen commentálja a történeteket, s én minden vonatkozástól bizvást tartózkodhatom.

A kísérő levél így hangzik:

Budapest, 1879. október 7-én.

Kedves barátom!

Szontagh az általad kívánt becsületbiróság hat tagját ma délután 6 órakor lakásomon összehozta; — mielőtt a becsületbiróság, mint olyan, megalakulhatott volna, báró Bánhidy előterjeszté, *hogy ő a másik fél* megbízása nélkül a bíróság működését feleslegesnek, sőt károsnak is tartja; ezen értelemben nyilatkozott az értekezlet még két tagja, s daczára az általunk felhozott ellenérvek erejének, minthogy *egyértelműséget* ezen principiális kérdésben utólrni nem lehetett, egy közös nyilatkozat fogalmazásában állapotunk meg, melyet alább veled is közlök. (Lásd fentebb.)

Ezen ténnyel szemben talán czélszerű lenne régibb tanuid által Asbóthnál kérdést intéztetni, vajjon a tudvalevő 6 tag bíróságában a maga részéről is megnyugszik-e, s eshetőleg a tőle kérendő felvilágosításokat hajlandó-e megadni, szóval, hogy a tudva levő becsületbiróságot a maga részéről megbízás, illetve meghatalmazással látandja-e el?

Igy beszéltük meg, s én mindezekről részletesen és pontosan akartalak kitanítani. Ölel őszinte barátod: *Plachy Tamás s. k.*

Tehát a fentebbi nyilatkozat azt jelenti, hogy az ügyem iránt elfogulatlan tagok, látván, hogy a competentia kérdésében »az ellenérvek ereje« daczára egyértelműség nem jön létre, s ezen az egész ügy dugába dölne, legalább oly irányban akarták az egyértelmű megállapodást lehetővé tenni, mely a bíróság megalakulhatására még esélyt és módot nyújt.

Bár az ellenfél sakkhuzása meglehetősen szembezőkö volt, én mégis alávettem magamat a javasolt közvetítő módozatnak is, és elküldtem segédeimet, báró Dóry Lajos és gróf Gyürky Ábrahám urakat Asbóth János úrhoz, azzal a felszólítással: lenne szives nyilatkozni, van-e kifogása az ellen, hogy a szóban forgó bíróság az ügy megvizsgálásába illetékesen belebocsát-

kozzék? Ha nincs: jelentse ezt ki; ha pedig van, akkor nekem ezért személyes elégtételt adjon.

Asbóth úrnak nem volt kifogása, és ennek kijelentésére segédeimet meghatalmazta, a kik is megbízatásukban eljárván, Asbóth úr e nyilatkozatáról a bíróság egyik tagját: Podmaniczky Frigyes bárót azonnal értesítették, felkérvén őt, hogy a vett értesítést a bíróság többi tagjaival közölni sziveskedjék.

Ez értesítés átvétele és további intézkedés végett — minthogy az országgyűlés időközben 10 napra elnapoltatott, s tán a bíróság tagjai sem mindnyájan voltak helyben — október 24-ikén délután lett volna összeülendő a becsületbíróság. Podmaniczky Frigyes báró meg is jelent a mondott napon és órában Plachy Tamás ur lakásán — mint a bíróság összejövételére kitűzött helyen — de a bíróság többi tagjai távol maradtak, s Podmaniczky Frigyes báró megbízatásában el nem járhatván, ez ügyben folytatott működéséről lemondott, s kiadta a következő nyilatkozatot:

Nyilatkozat.

Folyó évi október 24-én este 6 órára hivta egybe Plachy Tamás tisztelt barátom, a gróf Zichy Viktor ügyében már egy ízben összejött becsületbírósági tagokat, a czélból, hogy alólirott az ügyre vonatkozólag báró Döry Lajos és gróf Gyürky Ábrahám meghívása következtében nyilatkozhassek. Miután azonban a főnebb említett becsületbírósági tagok a kitűzött napon, órában s helyen egybe nem gyűltek s így alólirotnak alkalom nem nyílt nyilatkozattételre, ezennel kijelentem: hogy az ez ügyben elvállalt megbizásról lemondok. Budapest, 1879. október 24-én, este 6^{1/2} órakor.

Podmaniczky Frigyes s. k.

És ezzel a becsületbíróság újból és véglegesen meg-
hiúsult.

* * *

Hogy mi birhatta rá a becsületbíróság tisztelt tagjait a kitűzött határidő meg nem tartására: annak lappangó okait én nem keresem. Mi befolyással lehetett egyik-másik

tag elhatározására az első érintkezésből merített tapasztalás? (lásd Plachy levelét) vagy hogy a képviselőházban megindulandó viták mily mértékben teheték kellethenné a már előre látható pártközi surlódásokba egyébutt is belébocsátkozni: azt bolygatnom egészen fölösleges.

Elég utalnom egy nyilvánvaló okra; arra t. i., hogy közbejött valami, a mi ilyen megfontolások nem létében is kellethenné tehetette az ügyemmel való foglalkozást.

Ugyanis, a becsülelbiróság második összejövetelére kitűzött határidő előtt négy nappal, tehát október 20-ikán, a *pesti lovar-egylet* gyűlésén egy egyesületi tag ur szives volt kizáratásom esetét szóba hozni, azon odavetett szóval, hogy a lovagias eljárás körül állítólag incorrectség hibájába estem, mi fölött eltérők voltak ugyan a vélemények, de az incidens elég jó volt arra, hogy bizonyos irányban praeoccupálja azokat, a kik e sport mibenlétét közelebbről nem ismerték.

Azt persze a távolabb állók nem tudhatták oly jól, hiszen nem volt nyilvános:

hogy én, a mint a lovar-egyletben történt incidensről értesültem, s az indítványozó ur kilétét megtudnom sikerült, ez urat, Batthyány Elemér grófot haladéktalanul kihivattam, s már a párbaj ideje és helye is ki volt tűzve;

hogy e közben segédeim, báró Döry Lajos és gróf Gyürky Ábrahám urak is megjelenvén a lovar-egylet elnökénél, ott kijelentették, hogy az ellenem felhozott incorrectség vádja fenn nem állhat, mert ők becsületükkel állnak érte, hogy a köztem és Asbóth János közt fennforgott ügy lovagias uton való eldöntését soha sem tagadtam meg, sőt hogy az tőlünk nem függő okból halasztatott el mindeddig;*)

hogy ezekhez képest a lovar-egylet elnöke a kizáratásom iránt hevenyében tett indítványt egyelőre meg nem történtnek kérte tekintetni, s az ügy újból való

felvételét a legközelebbi, november 2-ki választmányi ülésre tűzte ki*): azon kivánságát fejezván ki, hogy részemről én is álljak el a megtorlástól, s nevezetesen, hogy vonjam vissza a Batthyány Elemér elleni kihívást, s a lovar-egylet ülésében résztvett többi urakkal se bocsátkozzam bonyodalmakba.

Már pedig ez így történt október 21. és 22. napjain.

Azonban, meghíusulván a becsületbiróság, nem nagy vizsgálatásomra szolgálhatott tudnom: mily tévedések vagy félreértések miatt lett meghíusulva?

Rám nézve csak az az egy rideg tény maradt fel eredményül, hogy birósági igazolásom útja ismét el lévén vágva, most már csakugyan nem marad más hátra, mint Asbóth uron személyes elégtételt vennem — addig is, mig igazolásomra illetékes forum előtt alkalom nyilhatik.

Ehez képest Asbóth János urat közvetlenül a biróság meghíusultát követő napon, vagyis október 25-én újra kihivattam.

Asbóth ur erre megnevezte segédeit, de a véletlen úgy akarta, hogy ezek egyike ismét több napig távol legyen a fővárosból, s nekem csak október 31-én lehetett szerencsém a tisztelt ellenfél nyilatkozatához, mely az ügyet ismét csak elodázta ugyan, de hangulatot csinálni

*) E tényről a lovar-egylet tagjaihoz intézett elnöki meghívó tesz bizonyító említést, úgymint:

Pesti lovar-egylet. Meghívó.

Mai napon méltóságos br. Dóry Lajos honv. alezredes és méltóságos gr. Gyürky Abraham, Nógrádmegye főispánja, hozzám azon szóbeli nyilatkozattal fordultak, *miszerint becsületükkel állíthatják*, hogy gr. Zichy-Ferraris Victor a közte és Asbóth János ur közt fennforgott becsületbeli sértésnek lovagias uton való eldöntését *soha sem tagadja meg*, sőt hogy az bizonyos, *előlük nem függő okból halasztatott* el mindeddig. — Felkértek egyszersmind, hogy ezen nyilatkozatukat a lovar-egylet t. cz. tagjaival egy külön összehívandó közgyűlésben tudassam.

Kötelességemnek érzem ennek következtében a lovar-egylet t. cz. tagjait egy, folyó évi november 2-án tartandó *rendkívüli közgyűlésre* ezennel meghívni, melynek tárgya a gr. Zichy Victorra vonatkozólag tegnapi napon hozott határozat megvitatása leend. Budapest, 1879. október 21.

Gróf Károlyi Gyula s. k.

segített, s fenntartotta az eshetőséget, hogy míg az új akadályt elhárítani sikerül: a lovar-egylet november 2-ikára kitűzött gyűlésén, az Asbóth-párbajügy megoldatlanságának ürügye alatt, ismét történhessék valami, reám nézve kellemetlen.

A tisztelt ellenfél segédei ugyanis kijelentették, hogy Asbóth ur nekem a hírlapi czikkeiben elkövetett sértésért elégtételt nem adhat, mert ez az ügy elévült; más incidens alkalmából azonban szolgálatomra áll. *)

E »más incidens«-sel én kész voltam szolgálni rögtön, s november másodikán, egy barátom kíséretében, mindenütt kerestem Asbóth urat, a hol egyáltalán találhatni véltem; de szorgos kereséseim daczára sem lehetvén szerencsém a találkozáshoz, barátom csak a keresés eredménytelenségével számolhatott be este a lovar-egyletnek, én pedig kénytelen voltam másnap, november 3-ikán, a következő levelet intézni Asbóth urhoz:

Nagyságos Asbóth János urnak Budapesten. A tegnapi nap folytában lakásán, a szerkesztőségben, az ellenzéki körben kerestem Nagyságodat, hogy a következő kijelentést tegyem:

Hogy az utóbbi időben irányomban követett magaviseletét gyávának jelentem ki, s ezen kifejezésemért kész vagyok önnek elégtételt adni. Budapest, 1879. november 3-án.

Gróf Zichy-Ferraris Victor s. k.

A lovar-egylet, a nyert értesítés folytán, az incidenst a választmányhoz utasította megvizsgálás végett, s e végből a választmány november 6-ikára összehivatott.

Volt tehát 4 napom a lovagias ügy elintézésére.

Asbóth urhoz intézett levelemre Simonyi Lajos báró ur, november 4-kén, a következő értesítéssel kötelezett le:

*) A mi az elévülést illeti, erre vonatkozólag egyszerűen utalok párbajsegédeim július 2-án kiadott s e füzet 7. lapján található nyilatkozatára, mely a párbaj-ügyet függőben tartotta, míg a vádak tisztázására alkalom nem nyílik. Alkalom pedig mindeddig nem nyílt; mert a becsületbírótság e közben kétszer meghiusított.

»Budapest, nov. 4-én 1879. Méltóságos ur! Azon levelet, melyet tegnap este méltóztatott Asbóth János urhoz küldeni, mi, Asbóth János ur segédei, Elek Gusztáv alezredes és én, kihívásnak tekintjük, melyet Asbóth János ur elfogad. — Ennek folytán kérjük: méltóztassék segédeit megnevezni, és a találkozási helyre nézve óhajtasát nyilvánítani. Különös nagyrabecsüléssel tisztelője:

B. Simonyi Lajos s. k.«

Ehhez képest én segédeimet haladéktalanul megneveztem, s ezek még ugyanaz nap érintkezésbe léptek Asbóth úr segédeivel, s azzal tértek vissza, hogy a folytatott értekezés közben Asbóth ur segédei állottak elő mint sértett fél, s a kihívást elfogadván, azt vetették fel, hogy a párbaj megtörténte előtt egy 6 tagú becsületbiróság verdict-jét kívánják hallani arra való nézve: van-e a fennforgó esetben a párbajnak egyáltalán helye?

Hát ezt se bántam.

Megneveztem részemről becsületbirácul: idősb gróf Cziráky János, báró Majthényi László és gróf Bánffy Béla urakat, a kiknek, a segédek közt történt megállapodás szerint, másnap, 5-ikén délben kellett az ellenfél részéről nevezendő becsületbirákkal tanácsot ülniök.

Meg is jelentek ez urak a mondott időben, a kitűzött helyen.

A ki meg nem jelent, az ismét az Asbóth úr része volt, miről a következő okirat tanuskodik:

»Mi alulirottak, mint a gr. Zichy Victor és Asbóth János közti párbaj lehetősége felett itélni hivatott birák, a kitűzött helyen déli 12 órakor megjelenvén, ott egész egy óráig vártunk arra, hogy az Asbóth János ur részéről is kijelölt birákkal egybeülve, az előnkbe tűzött ügy felett határozzunk.

Azonban d. u. 1 óráig kívülünk senki sem jelenvén meg, tovább várakozni szükségesnek nem találtuk. Budapest, november 5-én 1879.

Gróf Bánffy Béla s. k.

Idősb gróf Cziráky János s. k.

B. Majthényi László s. k.«

Természetes, hiszen Asbóth ur ez időben még nem is nevezett becsületbirákat, s csak az nap este birta magát erre, az általa proponált, lépésre elszánni, mikor végre belátták, mikép sehogy se sikerülend a dolgot még egy napig elhúzni; a mi arra való nézve látszhatott kívánatosnak, hogy a másnap este összeülendő lovar-egyleti választmányi gyűlés — még mindig elintézetlenül találja az Asbóth-párbajügyet, s ahhozképest ragadtassa magát ellenem szóló határozatra.

De a hiányzó egy nap nem volt megnyerhető; becsületbirákat nevezni kellett. — S így aztán a becsületbiróság végre mégis összeülhetett az nap késő éjjel, — s meghozta a végzést, hogy: »*a jelen esetben párbajnak helye van*«.

A találkozás november 6-án délután történt meg. S hogy a correctség szempontjából mily módon történt? arról, és a párbaj feltételeinek megállapításáról a jelen volt tanuk szóljanak; de elég bizonyosságot ad az ellenfél tanúi egyikének, báró Simonyi Lajos urnak egy, Döry Lajos báróhoz intézett magánlevele a következő passusával:

»Elmondottam, hogy a november 6-iki párbajnál a »30 lépés távolságot mi ajánlottuk, s hogy az ellenfél segédei, »t. i. te kedves barátom, és Gyürky Ábrahám, kiknek érdekében volt, hogy az az nap estvéjén tartandó Jockey-club »választmányi ülés előtt történjék meg, ezen ajánlatunkat »elfogadtátok, nehogy az el nem fogadást követő tárgyalások alatt, az idő délután 4 órát már meghaladván, a »párbajt másnapra elhalasztani kellessék. — Végre, hogy »ezen párbajban mindkét fél magát kifogástalanul viselte. — stb. stb.

Simonyi Lajos s. k.«

Nem igaz tehát az a később felmerült insinuatío, melyből ellenem a gyávaság vádját merték kovácsolni; és különösen nem igaz, hogy a 30 lépés távolságot az én segédeim kötötték ki.

Igaz ellenben, hogy nekem e párbajt szinte forceiroz-

nom kellett, és igaz, hogy a párbaj szigorát enyhítő kikötést az ellenfél segédei tették; valamint az is igaz, hogy e részben nehézségeket azért nem lehetett támasztanom, mert ez a párbajt okvetlenül elodázta volna, pedig nekem okvetlenül szükséges volt, hogy a párbaj még az nap végbe menjen.

Szükséges volt pedig azért, hogy a lovar-egylet az nap estére kitűzött választmányi ülése elé egy bevégzett ügyet állítsak, s egyszersmind correct alkalmat vehessek magamnak, az egylet irántam tanúsított szives jóindulatát megköszönni.

Meg is köszöntem: párbaj végeztével azonnal lemondván egyleti tagságomról, s felmentvén ez által az egyesületet az irántam mutatott atyai gondoskodás terhei alól.

Ehhez képest történt a lovar-egyleti lajstromból való kitöröltetésem, saját kérelmemre.*)

Igy bonyolódott le a párbajügy és lovaregyleti incidens.

Még csak azt a momentumot kell feljegyezni, hogy a golyóváltás után Asbóth urhoz közeledtem, s felszólítottam, hogy már most győződjék meg bizonyítékaimból, mikép az ellenem felhozottakban tévedett. — S hogy erre Asbóth ur néhány nap mulva egy, Döry báróhoz intézett magánlevélben, melynek felhasználására szintén jogosult vagyok, felfogásom szerint is nagyon correctül jelezte álláspontját: hogy bizonyítékaim megbírálásába ő közvetlenül nem bocsátkozhatik, de nem titkolja sajnálatát a dolgok ennyire lett elmérgesedése fölött: »annyival inkább, mivel a Zichy helyzete« — ugymond — »nincs arány-« »ban azzal, a mi ellene szól, s mivel én magam« (t. i. Asbóth ur) »sem láttam soha kizártnak, de nem is zártam ki« »annak lehetőségét, hogy az, a mi Zichy ellen szól, eny-«

*) Lásd a lovar-egyleti jegyzőkönyvet a 29. lapon.

»hülhetne, ha alkalmat találhatna, hogy ő is felhoz-
za azt, a mi mellette szól.«

*
*
*

A párbajügy ezzel befejeztetvén, — de a nélkül, hogy igazolásomra valami elhatározó történhetett volna, — sőt meg lévén hiúsítva a becsületbiróság, még csak kilátása nélkül is annak, hogy ez irányban valami egyhamar történhessék: — én kötelességemnek ismertem a dolgok ez állását közölni a kormányelnök urral s kifejezni, mikép ily körülmények között nem kívánhatom, hogy az államtitkárságról való lemondásom elfogadásakor javamra történt kikötéshez még tovább ragaszkodjék. Ez történt november 14-ikén.

Az ügy azonban tovább bonyolódott.

November 27-ikén értesítést vettem, hogy a »*Nemzeti Casino*« elnökénél indítvány tétetett kizáratásom iránt »a helyes magaviselettel meg nem egyező eljárás« ürügye alatt. (Lásd 9. számú mellékletet.)

Nem tudom, mennyire folyt, vagy nem folyt be e geniális könnyedséggel felvetett indítvány keletkezésére az a sajtáságos tévedés, hogy a lovar-egylet november 6-iki ülésének jegyzőkönyvi kivonata, melyet én november 28-ikán kaptam meg, az ügyemet illető eredeti határozatnak meg nem felelő szövegezésben került forgalomba. *)

*) E különös lapsust a következő két szöveg világosítja meg:

November 28-ikán ezt a szöveget közölték velem, s ez maradt forgalomban december végéig:

»Jegyzőkönyvi kivonat a »Pesti Lovar-Egylet« rendkívüli közgyűléséről Budapest, 1879. november 6-án este 11 órakor. Jelen voltak: Elnök gróf Károlyi Gyula ő méltósága stb. Határozat: A közgyűlés tehát, tekintve az előzőtt körülményeket, gróf Zichy-Ferraris Victort a »Pesti Lovar-Egylet« tagjai sorából kitöröltetni határozza. Kiadta: A Pesti Lovar-Egylet titkársága:

Sárkány s. k.«

December végén — 30-ikán — aztán, mikor a Casinóban már vége volt a heczcznek, s a reparáció már elkészült: akkor kaptam kézhez az eredeti határozatnak megfelelő szöveget, oly kíséző sorokkal, hogy az előbbeni hibás jegyzőkönyv, mint érvénytelen, semmisnek tekintendő. Ime:

De lett légyen bármint, nekem mindenekelőtt azt kellett tudnom: mivel vádoltatom? s még az nap felkértem a Casino elnökét, szólítsa fel az indítványozókat annak előadására: hogy mi az, a mi eljárásomban, szerintük, a helyes magaviselettel meg nem egyeztethető? (Lásd a 10. számú mellékletet.)

Ez megtörtént. Az indítvány a következő bővített szövegben megújított:

»Míthogy gróf Zichy-Ferraris Victor oly, becsülete ellen irányzott vádakat, mint egy bankártóli százezer forintnyi ajándék elfogadása, személyes befolyásávali üzérkedés tisztátalan üzleteknél stb. több hónapig magán úr, azt is feltéve, hogy ezen vádaktól egy sem alapos, de elmulasztotta becsületének védelmére lovasias kötelességének eleget tenni, sőt midőn a pesti lovar-egyletből kirekesztése imminens volt, ily komoly ügyből eredő párbajnál oly feltételek alatt vívott meg, melyek az elégtételvételt illusoriussá teszik és ez által gyávaságának félreismerhetlen jelét adta, alulírottak azon hiszembem, hogy a nemzeti Casino alapszabályai 16. §-a értelmében kellőleg indokolva van ezen indítványuk, nevezett gróf Zichy-Ferraris Victornak a nemzeti Casino-ból kizáratását kérik. Budapest, 1879. okt. 3-án. Gr. Batthyány Elemér, ifj. gr. Almásy Kálmán, Pajthényi Sándor, b. Üchtritz Zsigmond, Pázmándy Béla, Dessewffy Aurel, gr. Festetics Pál,

»Jegyzőkönyvi kivonat a »Pesti Lovar-Egylet« rendkívüli közgyűléséről Budapesten, 1879. november 6-án estve 11 órakor. Jelen voltak: Elnök gr. Károlyi Gyula ő méltósága stb. stb. Határozat: A közgyűlés beismeri azon érvek alaposágát, melyek szerint az életfogytig megválasztott tag, egyszerű lemondás által, tagsági díjának fizetésétől nem menekülhet; nem is lehet szándokában, hogy jövőre ily praecedens alkosson; ez alkalommal azonban, tekintve az előzőtt körülményeket, határozatilag kimondja, hogy gróf Zichy-Ferraris Victor a Lovar-Egyleti tagok sorából *saját kérelmére* kitöröltetik.

A leírás hitelességére:

Sárkány János s. k., lov.-egy. titkár.»

»Pesti Lovar-Egylet.« Méltóságos gróf ur! Tisztelettel kérjük a f. évi november 6-án tartott rendkívüli közgyűlésnek módosított jegyzőkönyvi kivonatát elfogadni, és a f. évi november 26-án posta útján kézbesített jegyzőkönyvi kivonatot, mint hatályon kívül, érvénytelennek tekintendő, megsemmisíteni.

Méltóságodnak Budapest, 1879. deczember 30-án. Kiváló tisztelettel

Sárkány János s. k.,

mint a »Pesti Lovar-Egylet« titkárja.»

gr. Festetics Taszilo, Blaskovics Miklós, Blaskovics Ernő, ifj. Eszterházy Mór, gr. Károlyi Pista.

Budapest, decz. 8-án d. u. 4 óra 15 perczkor.«

A tisztelt közönség előtt most már fel van tárva: mennyire tarthatatlan és méltatlan volt ez a vád. Kimutattam az előljárókban, hogy elégtételt követeltem is, vettem is és pedig egészen correct módon a segédek megállapodása szerint.

De akkor csak szigorú és alapos vizsgálat hozhatott világosságot ügyemben.

S én *megragadtam ezt az alkalmat is*, hogy ügyemet illetékes *vizsgáló bíróság* elé hozhassam.

A casinói alapszabályok egészen correct módot nyújtottak erre, minthogy hasonló esetekre a vizsgálóbizottság kiküldetését írják elő. S nem volt szabad feltennem, hogy a Casino alapszabályai, melyek kidolgozásánál csekélységem annak idején véletlenül részt vett, nem nyújtanak a tagok védelmére elegendő biztosítékot túlsúlyra kapott esetleges többségek szeszélyei és zsarnoksága ellen, — a mi ez alapszabályok egyik fő- és jól megoldott feladata volt, — nehogy megeshessék, mikép a tagok tán nem tetsző frizura, vagy ruhaszabás miatt is kigolyóztassanak, ha a többség szeszélyének úgy talál tetszeni: a mi a történetek után valóban nem lehetetlen többé; mert legnehezebb egy praecedens-t alkotni az alapszabályok mellőzésében, a többi azután magától jön.

Azonban akkor ilyet feltennem még nem volt szabad. S én, jogom tudatában, élni akartam e joggal s az indítvány vétele után, az alapszabályok értelmében, írásbeli nyilatkozatot intéztem a Casino választmányához, (Lásd a 11. számú mellékletet) kérve az alapszabályok által megállapított vizsgáló-bizottság kiküldetését, hivatkozva arra, hogy:

»a kezeimnél lévő adatokból, s tanúk kihallgatása
»mellett, közzé leendő az ellenkezőt igazolnom, s nem
»egyedül a Casino választmányát s tagjainak összességét, de

»magát a nagy közönséget is az iránt megnyugtatom,
 »hogy bármennyire súlyosak is azon gyanúsítások és vádak,
 »melyek ellenem felhozattak, azok nem terhelnek engem.
 »— Azért önmagam kérem a legszigorúbb vizsgálatot, s
 »miután a casinói alapszabályok 53. §-a értelmében, a tény-
 »állás kiderítése végett, egy e célra kijelölt küldöttség által
 »leendő intézkedésnek van helye, egész tisztelettel arra kér-
 »tem a tisztelt választmányt: méltóztassék velem tudatni:
 »hol? és mikor jelenhetek meg önigazolásom végett?«

Visszautasítottam az elmulasztott lovagias kötelesség vádját is, nemkülönben hivatkoztam ez ügyben eljáró párbaj-segédeimre.

És visszautasítottam az illusoriussá tett elégtétel-
 vevés címén emelt gyávaság vádját, hivatkozva a párbaj-
 nál jelen volt Simonyi Lajos báró, Elek Gusztáv honvéd-
 alezredes, Döry Lajos báró honvédalezredes és gr. Gyürky
 Ábrahám urakra, mint a kik a párbaj feltételeit megállá-
 pitották, s a kik megállapodásának én magamat minden-
 ben alárendeltem, azon biztos tudatban, hogy e részben
 hozzászólás joga engem nem illet meg.

Mindezek kapcsában a párbaj-ügyet illetőleg szórul
 szóra ezen jogos kérelmet intéztem a Casino választ-
 mányához:

»Minthogy nemcsak a mulasztás, hanem a párbaj
 »körüli eljárás is képez vádat, kétségtelenül át fogja látni a
 »tisztelt választmány, hogy ezen esetre is, hozandó hatá-
 »rozat előtt, a tényállás kiderítése, e téren jártassággal
 »bíró férfiak működése mellett, elkerülhetlenül szükséges;
 »az ez iránt való intézkedést azonban a választmány méltá-
 »nyos elhatározására kell bíznom; de vegye egyuttal tuda-
 »másul, hogy ügyem megvizsgálása és tisztázása után köte-
 »lességszerűleg nem fogok késni az indítványozó uraktól, az
 »ellenem felhozott sértő vádak miatt, lovagias elégtételt
 »követelni.«

Ez volt nyilatkozatom, adatokra, levelezésekre, tanukra
 támaszkodó előzetes védiratom és ez volt kérelmem a
 Casino alapszabályaiban gyökerező jogom igénybevétele
 iránt, hogy ügyemben vizsgálat rendeltessék el.

A Casino választmánya azonban jónak látta az alapszabályokat kijátszani, helyesnek és igazságosnak találta engem az igazolás alkalmától megfosztani s szótöbbséggel megtagadta tőlem a vizsgáló-bizottság kiküldését.

Ellenben nem tagadta meg magától azt a kétes dicsőségű élvezetet, hogy egy védtelen embert hősiesen legyőzzön; s engem, hivatkozott adataim, tanuim és jogom ellenére s daczára azon igazságosabb férfiaknak, a kik jogom mellett felemelték minden egyebütt oly nagy nyomatékú szavukat: kigolyózott a társaság kötelékéből.

Igy fosztattam meg a birói vizsgálat lehetőségének egyelőre utolsó alkalmától is.

S e tény és a társasági állásomon ütött méltatlan csorba, de az a szükség is, hogy semmi politikai kötelék által nem korlátolt actiószabadságot nyerjek s minden, még oly kevésbé félremagyarázható állásbeli előnyről is lemondjak: arra birtak, hogy országos képviselői megbízatásomat is letegyem s így minden hátfedezet nélkül, de teljesen szabadon, induljak el magánbecsületem mentességét védeni s küzdeni érdekében (Lásd a 12. 13. számú mellékletet.)

Igy találkozik velem a tisztelt közönség ez utamban most először a nyilvánosság terén.

Kell-e tovább is mennem? nem tudom.

De hogy el vagyok határozva a végsőig menni: az bizonyos.

Ad meritum.

A vádak érdeméhez jutva, a kiindulási pontnál kell újra kezdenem.

Ez az volt, hogy a rendjelpörben vonatkozás történt »egy magasabb állású magyar államhivatalnokra«, a ki állítólag a rendjel-üzletet előmozdítja; s a »Magyarország« nem habozott ezt »hatva-vakra« rám vonatkoztatni.

A vonatkozás tarthatatlanságára egy kevés kis gondolkozás is rá vezethetett volna, a jóindulat minden segítsége nélkül: mert a rendjelpörben bolygatott históriák oly időre esnek, mikor én államhivatalnok még nem voltam. — Én az év végén, 1878. december hó 16-án neveztettem ki államtitkárrá, a rendjelpörbeli vád alapját képező dolgok pedig az ezt megelőző július—szeptember hónapokban és még előbb is történtek.

Beszéljen különben a bécsi cs. kir. államügyészség következő hivatalos irata:

Z. 20.

St. A.

»Ueber das von Euer Hochgeboren bei Sr. Excellenz dem Herrn Minister der Justiz eingebrachte Gesuch und in Folge des hohen Ministerial-Erlasses vom 25. d. M. Z. 14. Präs. beehre ich mich Euer Hochgeboren zu eröffnen, dass, wenn gleich die k. k. Staatsanwaltschaft nicht berufen ist, Amtszeugnisse über die Vorkommnisse in einer Untersuchung oder Verhandlung auszufertigen und daher ein solches ämtliches Zeugniß nicht ertheilt werden kann, — ich dennoch persönlich keinen Anstand nehme, Euer Hochgeboren im Sinne Ihres Ansuchens auf Grund meiner eigenen Wahrnehmungen als der Wahrheit vollkommen gemäss zu eröffnen:

Dass »1-tens« der Name des Grafen Victor Zichy-Ferraris weder in der Untersuchung, noch in der Verhandlung wider Herren Dr. Leopold Schweitzer und Ferdinand Sonnenberg wegen Verbrechen des Betrugés, genannt wurde und dass in derselben auch *nicht die entfernteste Hindeutung auf die Person des genannten Grafen vorgekommen ist*, sowie

»2-tens« dass ferner *nicht der Graf Victor Zichy-Ferraris jener hochgestellte ungarische Würdenträger gewesen ist*, auf welchen sich der Angeklagte Ferdinand Sonnenberg berufen hat. Wien, den 26. Jänner 1880. Der k. k. Ober-Landesgerichtsrath und Staatsanwalt Graf Lamezan m. p.«

Tehát már maga a kiindulási pont is teljesen téves, önkényes és igazságtalan. — S ez jellemzi az ily ötletből és ily kapcsolatban felvetett vádaskodás minden további pontját egyenkint és összesen.

* * *

Ezen további vádak két részre oszlanak.

1. Olyanokra, melyek valóban fennforgott viszonyok és összeköttetések gyanusításából s ferdítéséből származtattak le, és

2. olyanokra, melyek soha fenn nem forgott, képzeletbeli viszonyok és összeköttetések feltevéséből költettek.

Az első rendhez tartoznak:

a) üzleti összeköttetésem és tevékenységem gyanusítása egyáltalában;

b) különösen pedig az a konkrét vád: hogy a sugárút stornirozásánál helytelenül jártam el; hogy az Erlanger háztól, s a földhitel-részvénytársulattól ajándékokat zsaroltam ki.

A második rendhez pedig tartoznak:

A Dreher-ügy és a Deutsch-ügy.

* * *

Kezdem az első renden.

Az Erlanger-házzal való összeköttetéseimből levont vádak abból indulnak ki, hogy az Erlangerék üzleti

törekvései már magukban véve is romlásosak voltak s így én rámm már az is árnyékot vet, hogy e bankházzal összeköttetésbe léptem.

Nem feladatomban az Erlanger-házak törekvéseit akár részletezni, akár igazolni. — Mint szorosban ide tartozót csak azt emelem ki, hogy az Erlanger házak azon alapításai, a melyekben én részt vettem, általánosan elismert helyes törekvésekről tanuskodnak.

Ilyen alapítás lett volna, ha meg nem hiúsul, a vicinális vasutak építő és pénzbeszerző vállalata, mely engem Erlangerékkal összehozott. — Ilyen volt a föld-hitelrészvénytársaság, mely főképen a Langrand-féle birtoktestek megvásárlása céljából létesült; ilyen a municipális bank, a törvényhatósági hitelműveletek előmozdítására; ilyen a sugárúti építő vállalat, a főváros felvirágoztatására és ilyen a győr-sopron-ebenfurti vasut építése, kamatbiztosítás nélkül. *)

Ezek bizony nem voltak romlásos törekvések, s ilyenek támogatására lépni szoros összeköttetésbe szolid bankházakkal, azt sem gondolnám, hogy valakire árnyékot vethessen.

Más kérdés azután, hogy az ily közhasznú célokra s legjobb szándékú iránynyal alapított intézeteknél érvényesültek-e romlásos befolyások, s fordultak-e elő káros üzletek?

Erről én értekezni nem szándékozom.

*) Nem érdektelen tudni, hogy a győr-soproni vasut az Erlanger-czégeknek éppen azon vállalata, a melyben nem vettem részt ama »előnyös« befolyás képviselői, a melylyel az Erlangerék romlásosnak mondott befolyása küzdött a többi intézeteknél. S hogy éppen ez a vállalat az, a mely minden tekintetben kifogástalan előnyös gyümölcsöket hozott. E vasuti vállalatnál, melynek én elnöke voltam — s a melynél egy évi működésem alatt összesen 50 frtra rügő jelenléti jegyekért járó díjnál egyéb javadalomban nem részesültem, az igaz, hogy nem történtek semminemű mozgalmas s nagyszabású közgyűlési actusok, mint egyebütt, de az is igaz, hogy ezen 15.3 mértföld hosszú garantírozatlan vasut, mely a Dunántúli részeknek kiszámíthatatlan előnyére van, az Erlanger-ház részéről történt 14.300,000, azaz 14 millió 300,000 forint befektetésével teljesen kiépült s még elnökségem alatt a forgalomnak átadatott.

Tény, hogy az Erlanger-féle intézeteknél, szinte kezdettől fogva, két ellentétes befolyás küzdött egymással: egyik az Erlangeré, mint főrésztvényesé, a kiknek legtöbb veszteni valójuk volt; a másik azoké, a kiknek legkevesebb volt a veszteni valójuk, s így legtöbbet kockáztathattak. Hogy a kettő közül, melyik befolyás lehetett hajlandóbb káros és túlhajtott üzletekre? annak megítélését bizom az egyszerű józan észre.

Én, igenis, az Erlangerék befolyását támogattam, mert ettől vártam az intézetek javát, s látva, hogy e befolyás ellenére nem helyes dolgok történnek s helyesek elmulasztatnak, mint a milyen volt a Langrand-féle birtokvásárlás elmulasztása: én már 1872-ben meg akartam válni a földhitelrészvénytársulattól, s csak Erlanger Rafael ur sürgős kérelmére maradtam meg akkor; *) kiléptem azonban 1875-ben véglegesen, midőn újabb tapasztalásokon okulva, a káros irány kiküszöbölhetetlenségéről meggyőződtem. **)

*) Frankfurt, 17. Jänner 1872. Sehr verehrter Graf! Ich telegraphirte die Bitte, dass Sie bei unserer Bodenkredit ausharren möchten, und zwar gerade deshalb, weil die Anstalt in einer gewissen Krise ist, die überwunden werden muss. Wir haben sie nicht verschuldet. Meine Stellung war eine sehr delicate Die Güter zu 24 Millionen zu verkaufen, war mein Auftrag — ich konnte also in eigener Sache umsoweniger plaidiren, als die ersten Männer aus Ungarn, den Werth nur auf 22 Millionen limitirten, und auch Herr Director von Lévy nicht ein Wort zur Vertheidigung der 24 geltend machte.

Wir müssen suchen die Niederlage wieder gut zu machen. Eines bin ich überzeugt, Sr. Excellenz Herr Graf Lónyay wird gewiss mein loyales Verhalten der Bodenkredit zu Gunsten anrechnen.

Das alte Jahr hat schlimm für Sie geendet. Möge das neue Jahr nur Freudiges geben. Hochachtend der Ihrige R. Erlanger.

N. S. Ich wünschte, dass Sie mich künftig vertreten bei den Sitzungen der Anstalt.

**) Mikor t. i. 1874-ben megint csak megújult a harc, ezzel szemben nem akartam egyedül állani, s felhívtam az Erlanger-házat intézkedésre, mely aztán abban nyert kifejezést: hogy Erlanger Rafael helyébe fia, Viktor lépjen az igazgató-tanácsba, mint a ki személyesen részt vehet az üléseken, míg Erlanger Rafael csak általam gyakorolhatta szavazatát.

Az Erlanger-ellenes befolyás ezt megengedni nem akarta, sőt az Erlangerék befolyásának az addig birt három szavazatot sem akarták meg-hagyni; — hogy Erlanger Victor, mint közvetlenül érdekelt fél bejuthasson

A szigorú tárgyiasság, melyet magam elé szabtam, tiltja részletekbe bocsátkoznom, a mi nem eshetnék meg oly dolgok bolygatása nélkül, melyek az ellenem felhozottakban meg sem nevezett személyekre és körülményekre vonatkoznak.

Az intézet jegyzőkönyvei legjobban megvilágosíthatják a történeteket s én egész általánosságban még csak annyit jegyzek ide, hogy a mi azon üzleteket illeti, melyek névszerint is romlásosak gyanánt említetnek, mint: a határőrvidéki üzlet, Festetics-bérlet stb., *) azokban én vagy egyáltalán nem vettem részt, vagy csak olyat, mely a hivatalos tudomásvétel határán túl nem terjed. De semmi esetre sem voltam »főfactoruk«, a mint mondva van.

Hogy a főfactorságról mint vélekedtek akkor más objectiv szemlélők, azt az akkori »Reform« 1872. augusztus 11-ki cikke mutatja igen frappansul. (Lásd 17. sz. melléklet.)

Hogy pedig a mostani recriminációkról mint vélekednek ugyancsak mások? az az »Ellenőr« 1879. jul. 12-ik számából tetszik ki. (Lásd a 18. sz. mellékletet.)

az igazgató-tanácsba, én léptem ki onnan. Viszont a municipális banktó kiléptek mindazok az urak, a kiket a vádirat említ, — az intézet elnöke pedig én lettem. S tökéletesen igaz, hogy ez azért történt, mikép legalább ezen intézetnél, a hol 40% volt érdekelve, az Erlanger-czég ura maradjon a helyzetnek.

Ez volt az a híres compromissum, melynek élet szintén ellenem fordította a vádirat.

A következők azonban azt mutatta, hogy a földhitelezet, a mint romlásos befolyásomtól megmenekült, csakhamar tönkre ment s aztán egy bécsi consortium kezére került. (Lásd erre vonatkozólag a mellékleti rész 14., 15., 16. számait.)

*) Arra nézve, hogy a határőrvidéki consortium miket művelt, mint járt el feladatában, mennyi díjat s honorariumot fizetett jogvélemények készítése fejében, mennyit ügyvédi költségek czimén, hogy dotálta tisztviselőit — a mi kétségkívül mind romlásos következményű lehetett arra nézve, — arról számolni nem az én feladatom, a ki a consortium dolgaiban semmi részt nem vettem, hanem azoké, a kik e dolgot »csinálták.«

Hasonló fejezet és megítélés alá tartozik a Festetics-bérlet.

Utalok ezekre — s végeztem...

* * *

A sugárúti építő vállalat stornirozása körül oly élesen gyanúsított közreműködésem igaz története pedig a következő:

A municipális banknál viselt elnökségem ideje alatt, de már azt jóval megelőzőleg is, súlyos idők jártak a gazdasági és üzleti viszonyokra. A tőzsdeválságot általános értékválság követte, mely az ingatlanokra is kiterjedt, s úgy a földbirtok, mint a városi házak és telkek kelendőségi viszonyait végtelenül megrontá, s az építkezési kedvet 0-ra szállította le.

A municipális bank és Erlangerék főrészsége mellett alapított sugárúti építő vállalat ily súlyos körülmények közt is teljesíté kötelezettségét; a fölépített házak, melyek körülbelül 3 millió értéket képviselnek, elég tanúbizonyság erre. Ámde az építés kimerítette a vállalat tőkéjét; a felépült házakat sem eladni, sem azokra a nemzeti banknál kölcsönt nyerni nem sikerült, s így az építkezés nem volt folytatható. — Azonban a közmunkatanácssal fennállott szerződés értelmében súlyos kötelezettség terhelé a vállalatot a továbbépítés tekintetében, s e szerződéshez való szigorú ragaszkodással a vállalatot tényleg tönkre lehetett tenni, a nélkül azonban, hogy ebből akár a sugárút tovább építésének biztosítására, akár az államkincstárra valami előny háramolhatott volna.

E szerint a szerződés felbontása mind a két fél részéről indicálva volt. S a vállalat részéről felvetett eszmét a kormány el is fogadta elvben; s a mindkét félt kielégítő megoldás reményében, megindultak a vegyes bizottsági tárgyalások.*)

*) Jegyzőkönyvi kivonat a fővárosi közmunkák tanácsának 1876. február 4-én tartott üléséből. (A lapokban megjelent szöveg.)

*Olvastatott a municipális bank és érdektársainak, a franco-magyar banknak és az Erlanger bankháznak, mint a sugárúti építő-vállalat részeinek beadványa.

A vállalat képviselőjében működő három megbízott egyike valóban én voltam, ámbár nem a saját ajánkozásom folytán, hanem a leginkább érdekelt Erlanger-ház sürgős megkeresése következtében, melynek eleget tennem nemcsak a köztünk fennálló régi és benső viszony tette kötelességemmé, de az a körülmény is, hogy ez ügy megoldását *a köztünk fenforgó üzleti összeköttetés lebonyolításában az utolsó láncszemül tekintettük*: el lévén határozva, hogy én az üzleti tevékenységtől végkép visszavonulok.

Ily körülmények közt, s ily minőségben vettem részt a tárgyalásokban.

Ez előterjesztésben utalnak a vállalkozók azon jelentékeny pénzeszközökre és egyéb tényezőkre, melyek alapján a sugárút kiépítésének nagy vállalatába belebocsátkozni jogosultaknak érezték magukat. — Ily tényezők voltak: 1. Az érdekelt bankok részéről befizetett tőkeösszegek. 2. A municipális bank azon kiváltsága, hogy kisorsolható zálogleveleket bocsáthasson ki. 3. A közönség részéről 1867—1873-ig fennállott nagy vételkedv telkek és ingatlanok iránt.

Az érdekelttek pénzeszközei részint a sugárút építése által, a melybe 7 millió forint fektettetett, részint más kötelezettségek által, melyek ez idő szerint le nem bonyolíthatók, végkép kimerültek, s újabb befizetésre a részvények jelenlegi árfolyama mellett gondolni nem lehet.

A municipális bank záloglevél-kibocsátási szabadalma nem volt értékesíthető, mert a záloglevelek coteirozása a bécsi börzén nem volt kivihető.

A közönség vételkedve teljesen megszűnt, úgy, hogy a vállalkozók három év óta egyetlen egy telket sem voltak képesek eladni; s végre az új házakra felveendő jelzálogkölcson érdekében kifejtett fáradozás is eredménytelen volt, minthogy a nemzeti bank az erre vonatkozó megkeresést kereken visszautasította.

Ez előzményekből kiindulva, és utalva a pénzpiacz szomorú helyzetére, az értékek általános megsemmisülésére s a teljes üzleti pangásra: kijelentik vállalkozók, hogy a sugárút kiépítési üzletét az eddigi alapon nem folytathatják. Kötelességüknek ismerik ennél fogva, aggasztó és veszélyes helyzetüket a közmunkák tanácsának nyíltan előadni, s kéri annak megfontolását, s a fontos ügy tisztázására és lebonyolítására szükséges tárgyalások szíves megindítását.

Ezen beadvány a miniszterelnök és pénzügyminister uraknak előterjesztett, s előbbi részéről *Tarkovics* ministeri tanácsos, utóbbi részéről *Palla-
vicini* örgróf küldetett ki, hogy a bizottsági tárgyalásokban a kormányt képviseljék.

A közmunkatanács részéről *Buzeczki*, *Haris*, *Lukács* és *Széher* tagok küldettek ki a vegyes bizottságba. — A bizottsági tárgyalások a jövő hét folyamában indulnak meg, s azokon a vállalkozókat *Zichy-Ferraris Victor*, *Lechner Lajos* és *Kunz Jenő* urak fogják képviselni.

S tökéletesen igaz, hogy a kiindulási pont részünkről a cautió felének megmentése volt. Az alku természete hozta magával, hogy a felek közül az egyik kevesebbet ígér, a másik többet kér, mint a meddig elmenni hajlandó, hogy azután egy, mindkét részre kielégítő módozatban találkozzanak.

Nem való azonban, hogy én az általunk kiindulási pontúl vett első ajánlatot bárki előtt oly módozat színében tüntettem volna fel, mint a melyre a kormány megbizottai, nevezetesen a közmunkatanács tisztelt elnöke, Podmaniczky Frigyes báró, már eleve ráállni ígérkeztek volna. Ép oly valótlan az, a mi, elég érthető célzásokép, szintén felhozatik, mintha én a kormány másik megbizottja, Pallavicini Ede örgrófhhoz valami tisztátalan ajánlattal közeledtem volna, a ki ennél fogva első érintkezésre megszakította volna velem a tárgyalásokat.

Az elsőre nézve felvilágosítást Podmaniczky Frigyes báró adhat.

A második insinuatióra Pallavicini Ede örgróf következő nyilatkozata felel:

A »Magyarország« 190. számában Asbóth János aláírásával megjelent nyilatkozatban azon állítás foglaltatik: »hogy én, mint a pénzügyministerium tisztviselője az első érintkezésre kijelentettem volna, hogy Zichy-Ferraris Victorral üzleti tárgyalásokba nem bocsátkozom.«

Kijelentem, hogy ezen állítás azon vonatkozásban, melyre a szóban levő nyilatkozat célel, a valóságnak meg nem felel, az teljesen aplatlan.

»Ellenkezőleg kijelentem, hogy én mint hivatalosan kiküldött, azon tárgyalásokban, melyeket a kormány részéről kiküldött vegyes bizottság a fővárosi közmunkák tanácsánál a sugárúti szerződés fölbontása iránt az építési vállalat képviselőjével folytatott, mindvégig résztvettem és ez alkalommal a vállalat mind egyik képviselőjével, ugy mint gróf Zichy-Ferraris Victor, Lechner Lajos és dr. Kuncz Jenő ügyvéd urakkal egyenként és együttesen több ízben érintkeztem. Budapest, 1879. július 15-én. Pallavicini Ede örgróf, pénzügyministeri osztálytanácsos.«

Hogy a vádirat e nyilatkozatot diplomatikusnak találja, arról nem tehetek. A vád czéljaira kétségkívül előnyösebb leendett, ha az örgróf úr a *hivatalos* kiküldetést, s a *vegyes bizottságot* nem hangsúlyozza, mert akkor a privát és titkos érintkezés tényállása bizonyára egész könnyedséggel meg lett volna állapítható. De hát az örgróf úr ezzel már csakugyan nem szolgálhatott, mert valóban csak hivatalosan folytatott velem is, mint a vállalat mindegyik képviselőjével, tárgyalásokat.

A tárgyalások eredménye az lett, hogy egy kölcsönösen kielégítő módozatban történt megállapodás, melyről a vádirat is elismeri, hogy az államkincstárra nem volt káros. S így az államkincstár megkárosításának vádja önként elesik.

De épp úgy elesik a részvényesek megkárosításának vádja is, ha egyszerűen szembeállítjuk magából a vádiratból e két adatot: miszerint 10 millió forintig terhelő kötelezettség forgott koczán, s ez alul 1.800,000 forint áldozattal menekült meg a vállalat.

Ez nem egészen felel meg ugyan a valóságnak, mert a terhelő kötelezettség valamivel csekélyebb volt, ellenben a megváltás összege is csak 1.551,000 frt,*) s az 1.800,000 frt összeg úgy kerül ki, ha egy régibb áldozatot is önkényesen ide számítunk, mely az operaház ügyével függ össze, s már a stornirozás előtt jó idővel meghozatott, külön kötés alapján.

Tény azonban, hogy a jelentékeny áldozat dacára a felbontás nagy előnnyel volt a vállalat részeseire

*) A fenti 1.551,000 frt a következő tételekből állott:

a) a cautio bennmaradása	1.055,000 frt — kr.
b) a kerítések átengedése	46,977 » 05 »
c) a sugáruti 60. sz. ház átengedése	250,000 » — »
d) az utcaépítésből eredő követelés elengedése	126,000 » — »
e) készpénzben	73,022 » 95 »

Összesen 1.551,000 frt — kr.

(Lásd a municipális bank 1875. évi üzleti jelentését.)

nézve, a mit az Erlanger-ház mindig elismert, s ma is bizonyíthat.

S ezzel meg lévén oldva az Erlanger-házzal fennállott összeköttetésem lebonyolításában utolsónak fennmaradt függő ügy is: az előleges elhatározáshoz képest visszaléptem a municipális banktól, mint egyáltalán minden üzleti tevékenységtől, s üzleti részem kiszolgáltattott.*)

Hogy a dolgok ezen állásában miképen fér össze azon további — finis coronat opus — utolsó sértő vonatkozás, hogy engem a sugárúti stornirozás körül kifejtett működésem miatt »elcsaptak« a municipális banktól: azt ítélje meg a tisztelt közönség.

* * *

Áttérek most a leginkább lényegessé vált, mert leginkább félremagyarázott körülményekre.

Három *ajándékról* van szó, mely esetleg zsarolás is lehet. Egészen, a mint a vád kedve tartja s előnye megkívánja.

Az egyik »ajándékot« »zsaroltam« az Erlanger czégen. Ez 100,000 frt.

A másikat és harmadikat »zsaroltam« a földhitel-részvénytársaságon. Ezek egyike 10,000 forint, másika 6,200 frt.

Mert már az nálam úgy szokás: én az ajándékokat nemcsak elfogadom, de sőt kizsarolom.

És akadhattak, a kik ezt rólam fel tudták tenni!

Valóban nem tudom: erkölcsi felháborodásom nagyobb-e? hogy ily szennyvel gyanusítottam, vagy keserűségem, hogy ily szennyből még olyanok előtt is tisztázkodom szükség, a kik ismerhették jellememet és természetemet, s mégis úgy tettek, mintha kétkedniök kellene?

De mindegy! Ha már ez a pohár se mulhatott el

*) Ez történt 1876. ápril végén, államhivatalnökká pedig kineveztettem 1878. december 16-án, tehát — két évvel azután, hogy minden üzleti összeköttetést megszüntettem.

tőlem, nem fogom recriminációkkal enyhíteni. S bármily édes és könnyű volna is a megtorlás, s tán a közmorál szempontjából sem fölösleges — én tartózkodhatom tőle. A nemezsis, az ugysem halt meg, csak alszik.

Mellettem és helyettem pedig szóljanak a tények.

* * *

A 100,000 forint »zsarolására« nézve megadta a czáfolatot Erlanger Viktor báró nyilatkozata, mindjárt a gyanusítás felmerülésekor, a mint következik:

»Gróf Zichy-Ferraris Victor ur felszólítása folytán ezennel szivesen és a valósághoz képest kijelentem, hogy a »Magyarország« című hirlap 190-dik számában »Gróf Zichy-Ferraris Victor és gyanus üzletei« felírás alatt foglalt azon állítás, mintha gróf Zichy-Ferraris Victor ur tőlem egy 100,000 forintnyi összeget, bármi ürügy alatt, kizsarolt volna — teljesen valótlan.

Tény az, hogy fivérem báró Erlanger Lajos és én magam — fivérem kezdeményezése folytán — gróf Zichy-Ferraris Victor urnak, kivel mi hosszú évi barátságos és üzleti összeköttetésben állottunk, 100,000 forintnyi összeget, saját vagyonunkból önkényű fizettünk. Bécs, 1879. évi jul. 12-én.

Báró Erlanger Victor.«

E nyilatkozat megfelel a valóságnak, s azzal szemben, a mi akkor fel volt hozva, ki is meríti azt. A nyilatkozást megelőzőleg csupán a zsarolás esete volt felvetve, s ez volt az, a mire reflectálni kellett, és egyáltalán lehetett. S a dolgok akkori állásában, nem tudom: mi egyebet lehetett volna kijelenteni bővebb magyarázatokba való bocsátkozás nélkül? a minek szüksége annál kevésbé foroghatott fenn akkor, mivelhogy bírósági vizsgálat volt alapos kilátásban, mely alkalomra való tanuskodását, az eset teljes megvilágosítása céljából *Erlanger Victor báró önként és rögtön felajánlotta.*

Az ajándék ötlete csak később, az Erlanger-nyilatkozat megjelenése után, a vádirat második részében nyert kifejezést. Csak akkor hangzott fel a változat, hogy ha nem zsarolás, s ha az Erlangerék saját vagyonából

lett az összeg fizetve — akkor csak ajándék fejében történhetett.

Nem vagyok képes ma sem eldönteni, hogy az Erlanger Victor báró nyilatkozatából természetesebben folyik-e az a következtetés, hogy: ha nem zsarolás, akkor ajándék? mintsem az, hogy: ha nem zsarolás, akkor *jogos üzleti rész?*

Anynyi azonban bizonyos, hogy az ajándékra való következtetés lehetősége még csak eszembe se jutott, s egészen jóhiszemben közöltem a nyilatkozatot, melyet *módomban volt visszatartani*, s melyet bizonyosan visszatartott volna mindenki, a ki magát ajándék elfogadásában bűnösnek tudja: mert annak figyelmét már csakugyan nem kerülhette volna el a hézag, a melybe, a mint láttuk, oly szépen bele illeszthető a balértelmezés az ajándék tényére való következtetést.

De nincs szükségem pszichológiai érvekre, beszéljen az írott bizonyosság:

»Wien, 2. Jänner 1880. Lieber Freund! Dein Schreiben vom 30-ten December v. J., in welchem Du mir die letzten Vorgänge im National-Casino mittheilst, habe ich erhalten und bedaure lebhaft, dass in Folge derselben das Ehrengericht, dessen Zusammenstellung Du seit Monaten angestrebt, dermalen nicht zusammengetreten ist, um Deine Beweise zu prüfen und Deine Zeugen zu hören.

Was mich anbelangt, hätte ich gerne bezüglich der fraglichen fl. 100,000 die nöthigen *Aufklärungen* gegeben, aus welchen selbstverständlich der Wahrheit gemäss klar hervorgegangen wäre, dass dieselben kein »Geschenk« waren. Ich begreife nicht, wie man aus meiner Erklärung zu dieser Folgerung gelangen konnte. Wie ist denn diese Erklärung zu Stande gekommen?

Man machte Dir den Vorwurf diese Summe vom Hause Erlanger erpresst zu haben und uns: das Geld aus dem Vermögen der Actionäre unserer verschiedenen Banken genommen zu haben!

Darauf antwortete ich, dass die Erpressung unwahr sei, und dass wir den Betrag aus »Eigenem«, und nicht aus dem Vermögen der Actionäre bezahlt hätten.

Mich darüber auszusprechen, aus welchem Titel wir Dir

den fraglichen Betrag ausfolgten — dafür lag damals für mich *keinerlei Veranlassung* vor und liegt — der Öffentlichkeit gegenüber — meines Erachtens, auch heute nicht vor, da es einem Geschäftshause nicht zugemuthet werden kann, dass es seine intimen Beziehungen zu seinen Geschäftsfreunden *öffentlich* bekannt gebe.

Allerdings *war ich* aber und *bin noch bereit*, vor dem Forum eines Ehrengerichtes *ausnahmsweise* von diesem für Geschäftsleute unerlässlichen Principe *abzugehen* und bei dieser Gelegenheit Mittheilungen zu machen, welche *klar genug* dargethan hätten, dass die fraglichen fl. 100,000 keineswegs ein »Geschenk«, sondern ein *Dir rechtlich zukommender Geschäftsantheil* waren.

Ich beklage es, dass unsere langjährige geschäftliche und freundschaftliche Verbindung Gelegenheit geboten, Dir so viel Verdruss zu bereiten und wünsche heute umsomehr, dass unsere persönlichen Beziehungen für die Zukunft darunter nicht unschuldiger Weise leiden mögen. Stets dein ergebener

Victor Erlanger.«

S ehez én nem teszek semmit.

Csak eljárásom igazolására szolgáljon itt egy új-mutatás, mert e levél tartalmánál semmi sem mutatja jobban: miért kellett nekem minden erőmből, s még a szenny eltürése árán is, a birói igazolásra törekednem. Mert ez nem magában álló eset, a mit itt Erlanger Victor báró kifejez: hogy a nyilvánosság előtt, ugy üzleti, mint discretionalis okokból nem tárgyalható, de a bíróság előtt discretió és becsületszó pecsétje alatt teljesen feltárható, ide vágó példakkal is bőven illusztrálható részletek és kapcsolatok kifejtésétől függ a teljes megvilágítás, a mire Erlanger Victor báró oly loyalian vállalkozott — hanem ez az eset majdnem minden, ellenem fordított ügynél kisebb-nagyobb mértékben fennforog.

Annaira van ez, hogy én még most, a végletekre kényszerített önvédelemben sem oldhatom fel magamat minden discretionalis tekintet alul, s ugyszólván félkézzel harczolok, s másikkal a mások magán titkának szentségét őrizem.

Tartózkodásom azonban nem terjedhet odáig, hogy a kezeim közt levő összes, discretionális természetű adataimat és bizonyító irataimat, mindazon körülményekre vonatkozólag, a melyek az ellenem emelt vádakban érintettek, nem különben az itt használt okiratok összes eredeti példányait is *már most le ne tegyem hiteles helyre*, a hol bármely nemű becsületügyi bíróság *rendelkezésére állandnak.* *)

E magántermészetű iratok, bizalmas levelezések s a mások magánügyeit, személyes viszonyait, egészen benső

*) Ez irataim letéteményezéséről szól a következő közjegyzői elismervény.

Tanusítvány. Én, Steinbach István budapesti kir. közjegyző, gróf Zichy-Ferraris Victor ur megkeresése folytán, a törvény által biztosított hitelesség erejével ezennel tanusítom, hogy a nevezett gróf ur a mai alulírott napon nekem megőrzésül a következő iratcsomagokat adta át:

1-ször. Egy csomagot a következő felirással: »Magyar általános földhitel-részvénytársulat 1869., 1871., 1875-ig A. 1869—1872. A/I., 1872—1875.«

2-ször. Egy csomagot a következő felirással: »Erlanger-Francobank 1870., 71., 72., 73., 74.«

3-ször. Egy csomagot a következő felirással: »Erlanger 1875. Municipálisbank. Sugárút. Egybeszedett fontos adatok és gróf Keglevich Béla csődügyére vonatkozók A. B. 1875/80.«

4-szer. Egy csomagot a következő felirással: »Győr-Sopron-Ebenfurti vasút 1875/76.«

5-ször. Egy csomagot a következő felirással: »I. Vegyes tartalmu fontos irományok (különböző évekből). II. 1879. Röpiratra vonatkozó eredetiek. III. a) röpiratban 1. részhez felhasznált eredetiek, b) a röpiratban 2. részhez felhasznált eredetiek.«

6-ször. Egy kis jegyzőkönyvet »Agenda« felirással.

Tanusítom továbbá, hogy e kérdéses iratcsomagok egy lezegezett, spárgával keresztül fűzött ládában letéteménykép őrizetem alatt vannak, s hogy az átvétel alkalmával a láda felső lapján az átfűző spárga végei két helyen a letévő gróf ur magán pecsétével s egy helyen saját hivatalos pecséttemmel lezárattak olyképen, hogy a pecsételt feltörése nélkül a ládát felnyitni nem lehet; s hogy az ekként lezárt ládára a következő feliratot tartalmazó papírszelet ragasztatott: »gróf Zichy-Ferraris Victor ur letéteménye.«

Tanusítom végül, hogy ez iratokat a letévő gróf ur azon utasítással adta nekem őrizetbe, hogy azokat az ő rendelkezése folytán, az általa megnevezendő személyeknek, tartalmukról leendő meggyőződés-szerzés végett bármikor felmutassam; esetleg közhatalósági vagy bírói felhívásra — ezek rendelkezésére bocsássam; — magától értetvén, hogy a letévő gróf ur e letéteményét bármikor visszaveheti.

Miről a letévő gróf ur kívánatára kiadtam ezen letéti elismervényül szolgáló, sajátkezű aláírással és hivatalos pecséttemmel ellátott tanusítványt. Kelt Budapesten, 1880. évi február 25-én. Steinbach István s. k., kir. közjegyző.

vonatkozásokban is érintő írott bizonyságok, az *önként felajánlott tanúskodással* is kiegészítve: feltárhadják azt is, ha kivántatik: *mily címeken* alapszik specifice is s mily időkből ered azon üzleti részem, a melynek jogszerű s tisztességi tekintetben is megtámadhatatlan voltát Erlanger Victor báró fentebbi levele oly kifogástalanul kétségtelenné teszi.

Járt nekem ez az üzleti rész, jogszerint és becsülettel, s midőn az Erlanger házakkal, *a barátsági viszony épentartása mellett*, felbontottam az üzleti összeköttetést: joggal és tisztességgel felvehettem a javamra mutakozó üzleti rész fejében azt az olyannyira szememre lobbanított 100,000 forintot, mint sok évi munkám *végeredményének* becsülettel megérdemelt gyümölcsét.

Nincs az a gentlemani scrupulositás, mely hasonló körülmények közt ugyanazt ne tette volna, ha még jobban félremagyarázták is esetemet.

A félremagyarázás lehetősége most ki van zárva.

S ha azt vetik, hogy utoljára mégis csak »senzál« voltam: jól van, elfogadom. Elfogadom, mihelyt nagyméretű üzleti törekvéseket támogatni, messze kiható közgazdasági vállalatokat a közjó érdekében előbbre vinni, de munkát, fáradságot némileg recompensáló előnyöket is várni és nyerni — annyi, mint »senzalléria«.

Akkor elfogadom.

S megadom magam, töredelmesen meghajolván a kisebbités előtt, *mihelyt hasonló sorsra ítéltetik mindaz a politikai és születési kitünőség, a ki nagy Magyarországon s a széles világon hasonló »alkuszságot«* üzött, s üz ma is.

De nem előbb.

Sőt akkor is csak úgy fogadom el a helyzet megalázó voltát, ha előbb meg lesz bizonyítva, hogy üzleteket folytatni egyáltalán szégyen s dolgozni gyalázat.

Ellenben feltétlenül correct és gentlemanlike tulajdonok: az élhetségtelenség és henyélés.

* * *

A többi »ajándék« históriát már most egészen rövidre foghatom; ezek különben sem tehetek nagyobb kárt a józan ítélet megtévesztésében.

Veszem a *földhitel-részvénytársulattól* »zsarolt« »ajándékokat«.

Ezek közül a 6,200 frtos tétel úgy kerül a krédóba, hogy én 20,000 frt adósságot csináltam — mert *csak* adósságot csináltam — e társulatnál, s aztán »kínos« »zaklatások« után a felét kifizettem, a felét pedig nekem ajándékozták.

Már hiszen, nem gondolnám, hogy az ajándék fogalma megfelelné még az ilyen tényállásnak is, de ez a tényállás még ilyen sem volt.

Nekem ez az intézet nem hitelezőm, hanem bankárom volt; megbízásomból, számlámra, értékpapírok vételével és elárúsításával foglalkozott; hol az intézet tartozott nekem, hol én neki; — fedezetül előbb 135,000 forintot, majd ismét 33,000 forintot, összesen 168,000 forint készpénzt helyeztem el az intézetnél*); s mikor számlán-

*) Ez elhelyezésről a következő elismervények tanuskodnak:

»Magyar általános földhitel-részvénytársulat. Pest, 1873. július 4-én. Méltóságos gróf Zichy-Ferraris Victor urnak. Pesten.

A reánk szóló és a franco-osztrák bank által kiboecátott, nekünk kézbesített 135,000 frtot, érték július 5-én számláján elismertük.

Ellenben a mai készpénz fizetésünket pr. 5000 frt érték máról számlájának terhére jegyeztük. Maradván tisztelettel: Magyar általános földhitel-részvénytársulat Sax s. k., pp. Cserei s. k.»

(Fordítás német eredetiből.) Magyar általános földhitel-részvénytársulat. Budapest, Thonetudvar október 7. 1873. Méltóságos gróf Zichy-Ferraris Victor urnak Pesten.

A nálunk ma elismervény ellenében letett

19,233 frt 33 kr.

14,425 » —

33,658 frt 33 kr. készfizetést e hó 8-iki értékben, számláján elismertük. Tisztelettel magyar általános földhitel-részvénytársulat. Bujanovich s. k., pp. Cserei s. k.

kat 1876-ban lezártuk, az intézet javára mutatkozott 13,200 forint különbözet, mely 7,000 frttal rendezhető volt, s általam — igaz, kétszerre — de hiánytalanul rendeztetett, mint annyi számtalan hasonló elszámolási ügylet naponként rendeztetik: s még soha senkinek nem jutott eszébe, ebből az ajándék, vagy plane a tisztességet kisebbitő dolog casusát kimagyarázni.

A második ajándék casusa czifrabb. — Itt én 10,000 forintot »zsaroltam« »ajándékba«, hogy az intézetet a csőd alatt levő gróf Keglevich birtokán fekvő, s az én ajánlatomra kölcsön adott pénzéhez engedjem jutni.

A historiai rend. mellőzésével ez a dolog majdnem úgy tetszik: hogy én neki biztatom az intézetet — melynek igazgató-tanácsosa vagyok — egy kockáztatott kölcsönműveletnek s azzal a kölcsön fedezetéül szolgáló birtok nagy hirtelen csődbe jut, én leszek tömeggondnoka, hevenyében galibákat csinállok, s »kiszorítok« magamnak 10,000 frt ajándékot.

Már ez pedig nem úgy áll.

A Keglevich Béla gróf szilvási birtokára, mely megért az akkori időkben 800,000 forintot*), nem volt kockáztatott vállalat 350,000 forintot, első helyi betáblázásra, kölcsön adni, annál kevésbé, mert a kölcsönadás és a csőd megnyitása között 3 esztendő fekszik**). Sokkal kockázottabb vállalat volt ellenben részemről, a csőd kiüté-

*) Keglevich Béla gróf kölcsönügye 1871-ben, tehát a birtokérték emelkedésének idejében tárgyaltatott a földhitelrészevnyitársulat igazgató tanácsában. A Keglevich-féle szilvási birtok értékét az egri vasut akkori tervezett kiépítése is különösen emelte abban az időben. A birtok becsűje 622,375 frtra szólt s egyszersmind ezenfelül — tekintettel az ottan létező faértékre — még 200,000 frt értékfejlődhetés volt kimutatva.

A birtok kiterjedése 10,000 hold lévén s erre 350,000 frt záloglevél-kölcsön igényeltetvén — egy hold 35 frtig mutatkozott megterheltnék.

Ez volt az a »kockáztatott« kölcsönüzlet.

***) A kölcsön megadatott 1872. márczius 14-én, a csőd megnyílt 1875. január havában, én pedig tömeggondnokká lettem ugyanazon év ápril havában.

sét megelőzőleg, s annak tartama alatt vagy 200,000 frtig bele mennem barátom zilált viszonyainak rendezésébe; mely pénzemnek némi fedezetét a tömegből csak abban az esetben remélhetém, ha a birtok jó áron, vagy legalább megfelelő áron kél el.)*

A földhitel-részvénytársaság könnyen beszélhetett, az első helyen volt betáblázva, s oly potom áron nem kelhetett el a birtok, hogy pénzéhez ne jusson; neki hát a birtok eladása lehetett sürgős és kívánatos. Ellenben nekem, a ki jó hátul következtem a sorban, az eladás halasztása állott jogosult érdekemben, s én, mint a tömeg gondnoka, valóban fel is használtam minden törvény-

*) Azon követelésem specificatiója, és csődbíróságilag megítelt sorrendje következő:

I. A szilvási lsz. visnyói 47., 90. és 199. szám alatt foglalt ingatlanságok, mint különleges csődtömegek ellen bejelentett, s a 37988/1876., 57939/1876., 3229/1877. és 57938/1876. szám alatti budapesti kir. trvszéki ítéletek által valódiaknak elismert, kielégítés végett VII-ik, illetve VI., V. és VI. tételek alatt sorolt, egyúttal az általános csődtömeg ellen is bejelentett, 17695/1877. számú csődbírósági ítélet szerint valódinak elismert, a IV-ik osztály 28-ik tétele alatt sorolt, egészben 131,801 frt 75 krt tévő követelésből . . . 100,000 frt.

II. Ennek 1875. évi ápril 15-től a kielégítésig járó 6% kamatai, melyekből mai napig (1880. február 15.) esedékes 29,000 »

III. A fentebb részletezett 131,801 frtból fennmaradt, s a 17695/1877. szám alatt valódisági ítélettel megítelt, az általános csődtömeg ellen bejelentett követelések IV-ik osztályának 2-ik tétele alatt sorolt maradékösszeg, vagyis 31,801 » 75 kr.

IV. Ennek 1875. ápril 15-től a kielégítésig járó 6% kamatai, melyekből a mai napig (1880. február 15.) esedékes : 9,222 » 50 »

V. Az általános csődtömeg ellen bejelentett követelések harmadik osztályának első tétele alatt sorolt, s 17695/1877. sz. alatt valódinak ítélt 3,900 » — »

VI. Ennek 1875. évi április 15-től a kielégítésig járó 6% kamatai, melyekből mai napig (1880. febr. 15.) esedékes 1,131 » — »

Összesen . . . 175,055 frt 25 kr.

Ez tehát azon követelésem összege, mely minden kétséget kizárólag csődbíróságilag is meg lett ítélve.]

nyújtotta módot az árverés halasztására.)* — Viszont a földhitel-részvénytársulat minden törvény-nyújtotta módot felhasznált szándékom meghiusítására; ez nagyon természetes. S mikor aztán mindketten derekasan belefáradtunk, s én is beláttam, hogy hiába várok jobb időt a birtokeladásra, a földhitel-részvénytársulat is belátta, hogy küzdelmem nagyon is jogosult: megegyeztünk abban, hogy — veszett fejszének nyele — 10,000 frttal megelégszem, a mit nekem a földhitel-részvénytársulat biztosított, de a mellett fenntartom a jogot: a birtokot bizonyos feltételek mellett, árverés után is magamhoz válthatni.

Igy került hozzám ez a boldogtalan 10,000 forint, sok ezer forintomnak csekély bánatja fejében.

Kivánok ehhez hasonló »ajándékot« minden »jó barátomnak« tiszta szivemből.

* * *

Nincs szerencsém a borraivalós urak díszes körébe tartozni. Ellenben van szerencsém nagyon jól tudni: kik tartoznak oda? s vegyékezt az illetők biztató tudomásul.

Több mondanivalóm e fejezethez nincs.

Érintenem kell azonban még egy, némileg idevágó dolgot, bár ezt a vádirat sem merté ajándéknak, vagy zsarolásnak kvalifikálni.

Csak ugy odavetőleg van mondva, hogy a *franco-osztrák banknál* különböző címek alatt felgyült tartozásomat a felényi összeggel kiegyenlítettem.

Ugy történt. De az is igaz, hogy ez a kiegyenlítés oly súlyos feltételhez volt kötve, melynek, ha megfelelni nem bírtam volna, jelentékenyen hátrányosabb helyzetbe

*) Hogy a halasztásra, nézve semmi meg nem engedett eszközök nem használtattak s hogy csak a törvény nyújtotta módok vétettek foganatba, legkiválóbban kimutatja a csödbíróság által 37988/1876. és 3135/1878. sz. alatt hozott, a felsőbb bíróság által 1982. és 442/1878. váltó sz. alatt helybenhagyott, tömeg gondnoki számadás; melyek alapján az ellenem, a földhitel-részvénytársulat által felhozott panaszos ürügyek terhe alól teljesen feloldattam.

jutottam vala, mintsem az ügy kiegyenlítése előtt voltam vagy lehettem. A feltétel az volt, hogy ha az egyezségi összeget, 160,000 forintot és félévi kamatját, 6000 forintot, egy félév alatt le nem fizetem: akkor e határidő utolsó napján az egész eredeti összeg, mely különböző lejáráttal és nem egyenlő jogi hatályú címek alatt gyűlt, tehát részletenkint s hosszabb időre terjedőleg törleszthető volt, egyszerre és azonnal lejár s pedig egyenlő és legszigorúbb jogi következtetések terhe alatt. Az én szerencsém, hogy eleget tehettem e rendkívül súlyos feltételnek, de a hitelező szintén nem megvetendő előnynek nézhetett elébe annak fejében, a mit az egyezségen kockáztatott.

Ezt az egyezséget különben, mint már említém, a vádirat is szives megkimélni a súlyosabb qualificatiótól; de, mert a »gyanús üzletek«-nél per tangentem érinti, nem hagyhattam szó nélkül.

Nem hagyhattam, mert úgy tudom, hogy eddigelé meg volt engedve, hogy az ember, tisztesség és becsület sérelme nélkül, egyezés útján szabadulhasson terheinek egy részétől, legkivált, ha ez mások romlása nélkül esik.

De, ha egyszer az ilyen dolgokat is divattá lesz gyanúsítani, vagy csak a gyanúsakul gyanúsítottak mellett per tangentem érinteni is: akkor, félek, nagyon hamar ki találunk fogyni a nem gyanús ügyletek sorából s ezzel együtt a tisztességes emberek magjából is.

Még ennél is súlyosabb beszámítás alá esik azonban az emberek becsületére és tisztességére a telekkönyvi állapotból vonni következtetést, mint ez rám vonatkozólag oly érzékenyen történt.

Ha ez a divat meg talál tetszeni, akkor jó lesz, — de hamar — megsemmisíteni azokat a telekkönyveket, mert bizony mondom, nem sok becsületes ember marad különben szép Magyarországon.

Még a *Dreher és Deutsch*-ügyre van egy pár szavam.

Kevés szó, s valóban azt a keveset se tudom, honnan vegyem; csak önkénytelenül is eszembe jut az a francia mondás: »Si l'on m'accusait d'avoir volé les cloches de Notre-Dame, je commencerais par prendre la fuite.«

Igaza van a mondásnak: mentül képtelenebb valamely vád, annál képtelenebb helyzet a védelem helyzete.

Megszöknöm, mint a francia tanácsolja, még sem lehet előle. S ha már egyszer ügyembe kevertettek, kénytelen vagyok ezen rám nézve merőben idegen dolgokkal is foglalkozni.

Kijelentem, hogy sem Deutsch, sem Dréher urakkal semmiféle olys összeköttetésben nem voltam, a minőre a vádirat céloz.

Dréher urat ismerem onnan, hogy az apám tornai birtokára alkudott *s annak felét azóta tényleg meg is vette*. Deutsch úr pedig régebben terményeket vásárolt tőlem s onnan ered ismeretségünk.

Őszintén sajnálom ez urakat, hogy oly »gyanús« egyéniséggel, mint én vagyok, még ily módon is találkozniok kellett, minek büntetése fejében most oly ügyeiket kavarják fel, a melyek tisztázásában annál kevésbbé lehetek segítségükre, mert absolute nem tudok benne semmit.

Tudom azonban, hogy például oly dolog, a miben Deutsch urat hibásnak állítják — választási célokra pénzt adni — soha semmiféle kathekizmus szerint nem tartozott a nem illő dolgok közé, sőt biz az nagy érdemszámban gyakoroltatik mindenha és minden politikai táborban; s én bizony magam is adtam és közvetitettem nem egy ilyen önkéntes Péterfillért a párt »oltárára«; s egy cseppet se resteltem bevallani.

Hanem a mi azt illeti, hogy nekem Deutsch úr valami pénzt elengedett vagy kötelezettséget feloldott

volna, az absolute nem igaz. Én Deutsch urnak sem lekötelezettje, sem adósa nem voltam, sem pedig tőle bármi néven nevezendő összeget részemre fel nem vettem.

Tessék e részben szigorú tanúságot kérni Deutsch úr könyveitől, a mit a következő nyilatkozatában maga Deutsch úr önkényt felajánl:

»A »Magyarország« folyó évi 190. számában Asbóth ur által gr. Zichy-Ferraris Victor államtitkár ur ellen felhozott azon gyanúsító vádakkal szemben, melyek szerint én nevezett gróf urnak, nemesítemek alkalmával, 45,000 frt vagy állítólagos jobb tudomása szerint, 20,000 frt követelést elengedtem volna, kötelességemnek tartom kijelenteni: miszerint gróf Zichy-Ferraris Victor ur nekem soha se 20,000 frttal, annál kevésbbé 15,000 frttal kölcsönképen nem tartozott, s e szerint én ily összeget neki sem oda nem ajándékozhattam, sem el nem engedhettem. A mennyiben pedig Zichy-Ferraris Victor gróf ur neve könyveimben mégis előfordul, az 1875—76. évi gabnaszállítási üzletekkel van kapcsolatban, melyek azonban még azon időben korrekt kereskedői módon le lettek bonyolítva. Ezen nyilatkozatomat kész vagyok akár becsületbiróság, akár bármely más illetékes forum előtt üzleti könyveimmel teljesen igazolni és miután Asbóth ur vádjában szintén könyveimre hivatkozik, kutforrásainak hitelességét ez is kellőleg jellemzi. Távollétem folytán ezen tényállásról csak mai napon lehetett nyilatkoznom. Marienbad, 1879. jul. 14. Deutsch Bernát, a »Deutsch Ig. és fia« czég főnöke.«

Ha ez sem elég, hát eskessék meg, ha jobban tesszik — akár velem együtt; — egyéb modust én igazán maig sem tudok.

A mi pedig a *Dreher úr pörét* illeti, ahhoz éppen anynyi a közöm, mint a Deutsch úr könyveihez.

Azt mondja a vádirat, hogy Dreher urnak protectióra volt szüksége, mert milliókra menő illeték-csonkítási ügy van ellene folyamatban a magyar államkincstár részéről, hogy e protectiót csakugyan meg is nyerte, mert ügye itt nálunk egyszerre csak elaludt, míg ellenben hasonló ügye a bécsi államkincstárral régen befejeztetett; s hogy

ez a titkos védőszent csak én lehettem, mert nekem volt akkor pénzre szükségem, mikor a Dreher úr ügye acuttá lett; s hogy Dreher úr csakugyan adott 230,000 forintot kölcsön az apám tornai birtokára, elégtelen fedezet mellett; sőt adott nekem is kölcsön idegen név alatt, mikor már államtitkár lettem, szintén elégtelen fedezet mellett 180,000 forintot, mely összeget a franco-osztrák banknál tette le helyettem.

Nem vagyok a megítélhetője, hogy Dreher úr pöre mennyiben kíván meg titkos védszenteket. — De a mennyire nyomába juthattam e dolog állásának, — a mióta az velem oly gyanúsító módon kapcsolatba hozott — úgy találtam, hogy a Dreher úr magyar pöre nagyon jól állhat ez úrra nézve, ha valóban analog azzal, a mely Bécsben elintéztetett: mert ez az elintézés abból állt, hogy a bécsi államkincstár támasztott panaszát tényálladék hiányában megszüntette — Ugy hallottam továbbá, hogy az ügy itt Budapesten folyton folyt, de igaz, hogy a jogügyek igazgatója oly véleményt adott, mikép a kereset a kincstár részéről alig lesz fentartható, s hogy már ezt jóval megelőzőleg, tán mindjárt az eset kezdetén, a kincstár részéről hajlandóság mutatkozott volna az ügynek egyezség utján való elintézésére, ha jól mondták, 20—30 ezer forint egyezségi összeg fejében, — hanem Dreher úr még erre sem állt rá.

Bizonyosat én ebben nem tudok. — Hogy mennyire lehetett ez ügy acut bármikor? vagy mennyire vesztetett acutságából azóta? ezt ép oly kevésbé tudom; de aligha vegyülhettek bele valami titkos kezek, mert az ügy tényleg folyamatban van ma is, s mint megtudtam: elintézve maig sincs.

Ugy látszik azonban, hogy Dreher úrnak nem igen froghatott koczkán azon milliója, a melynek megmen-tése érdekében oly nagy összeg koczkáztatása árán is, mint 230,000 forint »fedezetlen« kölcsön, kénytelen lett

volna közbenjárókat lekötelezni. Az én pártfogásomra pedig annál kevésbé áhítozhatott, mert én ugyan nem voltam még akkor, de semmiféle befolyásos helyzetben, vagy államhivatalban.

Ha pedig a másik oldalát vesszük a kérdésnek, akkor az derül ki, hogy az apám tornai birtokára ugyancsak minden legcsekélyebb kockázat nélkül lehetett még 230,000 forintot kölcsönözni, minthogy e 23,000 holdas birtoknak, melyet a vádirat 634,000 forintra volt szives becsülni, — hogy kimutatható legyen azon, már valóban nem menthető insinuatió, mikép egy olyan gentleman, mint apám, birtokát szédelgő módon túlterheli — mondom: e birtoknak a *fele*, 12 ezer s néhány hold, azóta tényleg eladatott, és pedig Dreher úrnak, 975,000 forint »nem megvetendő« összegért, — mint a vádirat mondaná, — a mely már magában is egyszer és félszer fedezi az *egész* birtokra betáblázott terheket, — holott a birtok értékesebb része, mely a vasműveket és bányákat tartalmazza, érintetlenül maradt.*)

*) Auszug aus dem Kaufs- und Verkaufsvertrag, welcher einerseits zwischen dem Herrn Grafen Felix Zichy-Ferraris, Gutsbesitzer, wohnhaft in Budapest, Eszterházy-Gasse Nro 30, als Verkäufer, und Herrn Anton Dreher, Guts- und Brauhausbesitzer in Schwechat, als Käufer andererseits, am 30-ten August 1879 abgeschlossen worden ist:

I.

Herr Graf Felix Zichy-Ferraris verkauft von der ihm in Ungarn gehörigen, in den Komitaten Torna, Abauj und Borsod gelegenen Herrschaft Torna einen Theil, und zwar die im Sprengel des Grundbuchsamtes des königlichen Bezirksgerichtes in Torna, und zwar die im Grundbuchs-Protokolle 1. der Gemeinde Torna A. I. O. Z. 1—47; im Grundbuchsprotokolle 5 der Gemeinde Áj A. O. Z. 1—31 und 97. A. O. Z. 1—5; im Grundbuchsprotokolle 22 der Gemeinde Horváthi A. I. O. Z. 1—7; im Grundbuchsprotokolle 2 der Gemeinde Torna-Ujfalu A. I. O. Z. 1—8; im Grundbuchsprotokolle 75 der Gemeinde Udvarnok A. I. O. Z. 1—16 und die im Grundbuchsprotokolle 38 der Gemeinde Falueska A. II. O. Z. 1 (Pusztá Sugó), ferner die im Sprengel des Grundbuchsamtes des königlichen Gerichtshofes in Kaschau, im Grundbuchsprotokolle 30 der Gemeinde A. O. Z. 1—22 und in dem Grundbuchsprotokolle 26 derselben Gemeinde O. Z. 1, und endlich die im Sprengel des Grundbuchsamtes des königlichen Gerichtshofes in Miskolcz im Grundbuchsprotokolle 1 der Gemeinde Szent-Jakab I. A. O. Z. 1—47 inliegenden Realitäten, mit allen dazu gehörigen

Az én protectiómmal speculálni nem volt tehát szükség.

A mi pedig engem illet: én Dreher úrral semmi néven nevezendő ügyletet, s így kölcsönügyletet sem kötöttem soha. — A felhányt összeget Dr. Frank János »bécsi lakostól« vettem kölcsön, s ebből valóban a franco-sztrák banknál levő tartozásom törlesztetett, Dr. Frank úr jelenlétében, ügyvédem közbenjöttével.

Hogy Dr. Frank úr hol vette e pénzt? az én rám nem tartozik. — Rám csak az tartozott, hogy ez összeget visszafizessem, *a mi azóta tényleg meg is történt*, újabb bizonyságául annak, mennyire »koczkáztatottak« és »fedezetlenek« szoktak lenni a velem kötött hitelműveletek.

Ezek után egyszerűen ide csatolom az ez ügyben megjelent nyilatkozatokat, s elállok minden további fejtegetéstől. (Lásd a mellékleti rész 19. 20. 21. 22. számaint).

* * *

Záradékul még csak arra az elméletre akarok reflectálni, a mit a vádirat az üzletek osztályozására nézve fellállit, mondván, hogy vannak: 1. törvénybe ütköző, 2. törvénybe nem ütköző és feltétlenül tisztességes üzletek; 4. törvénybe nem ütköző, de feltétlenül tisztességtelen üzletek, és e két utóbbi osztály között állanak a

Rechten, wie Herr Graf Felix Zichy-Ferraris sie bisher besessen, und besitzen konnte, insbesondere mit allen Regalien, den vorhandenen Gebäuden, dem gesammten lebenden und todten fundus instructus, mit der ganzen heurigen Fehsung, wie sie auf dem verkauften Reale liegt und steht, den Holz-, Futter-, allen auf dem Reale vorhandenen Getreide- und Strohvorrräthen, den in den Kellern befindlichen Weinen, der vorhandenen Wagen, Pferde, Geschirr, Küchen-, Zimmer- und Hauseinrichtung, kurz allem auf dem Reale befindlichen beweglichen Eigenthume des Herrn Verkäufers, wenn es auch strenge genommen nicht zum fundus instructus gehören sollte, ferner sammt allen, dem Herrn Verkäufer zustehenden Fruchtniessungsrechten, sonstigen Rechten, um den vereinbarten Kaufschilling für das unbewegliche Gut von fl. 825,000 und für das bewegliche Vermögen von fl. 150,000

zusammen also um . . fl. 975,000

sage: Neunhunderttausend und fünf und siebenzigtausend Gulden österr. W. an Herrn Anton Dreher, und kauft dieser die obbezeichneten Herrschaftsrealitäten sammt Zugehör um den Preis von 975,000 fl. ö. W.

»gyanús« üzletek, a melyekről bizonyosan sem az nem állítható, hogy tisztességesek, sem az, hogy nem azok. — S ezen classisba sorozza az én üzleteimet.

Én erre csak azt mondom, hogyha ez a classificatio elfogadtatik, akkor nincs az az üzlet, a mit a tisztességtelenség gyanújába keverni ne lehetne.

Csak az üzlet egyik oldalát el kell hallgatni, s a másikat kiemelni — s megvan a dolog. S ha ily egyoldalú kiemelés elég arra, hogy ítélet alakuljon, akkor sokkal biztosabb lesz az ember élete a fenevadak között, mint becsülete a civilisatio közepette.

És ez történt velem.

Ezzel a tisztelt közönség elé bocsátom önvédelmemet.

Jól tudom, hogy ily módon ítélet nem alakulhat.

De én is hiszem, a vádirat szavaival élve, hogy »alakulhat közvélemény« azon közvélemény módosítására, mely az ellenem felhozott egyoldalú fejtegetések megtevesztő benyomása alatt keletkezett.

Annál nyugodtabb és biztatóbb reménynyel vagyok ez iránt, mert azt hiszem, hogy az igazság szeretete, a méltányosság és a pártatlan megfontolás még nem halt ki az emberek közül.

És akkor nem fogja megtagadhatni ez igazoló soraimtól a közvélemény azt: hogy az ellenem felhozottakban *az igazágtalan kiindulási pontot, a téves alapot és a következtetések merész és tarthatatlan voltát* kimutattam. Sőt nagyon kellene az emberek emberi voltában csalódnom, ha maguk az ellenem folytatott üldözés *intézői* is, legalább azt az egyet el nem ismernék, hogy politikai szenvedélyből túlságokra ragadtatták magukat irányomban, s többet építettek a látszat félremagyarázására, mint a mennyi *még ezen* alapra s még a jóindulat és pártatlanság *hijján is*, de a szenvedélyesség közbejöttes nélkül, építhető volt.

Igazolásom *ezen* eredményét nem csökkentheti az a szemrehányás, hogy a mellettem szóló tényeket s körülményeket korábban kifejtve, közelebb érhettem volna a megoldást.

Kimutattam e füzet első részében, mily körülmények összejátszása hiúsította meg e szándékomat. S nem gon-

dolhatom, hogy ezek után még abban találhasson valaki hibásnak, mikép az ügy birói megvizsgálása s felderítése bármikor *rajtam* mult volna. Füzetem érdemleges része pedig mindenkit meggyőzhetett arról, hogy az ügy teljes megvilágítására a legtökéletesebb módot a bíróság nyujt vala; s így mindenekelőtt erre törekednem szigorú kötelességem volt.

Kimutattam azt is, hogy a *lovagias eljárás* körül gáncs ép oly kevésbé érhet; mert kimutattam, hogy a párbaj ügye a legcorrectebb módon és legcorrectebb indokból tartatott függőben nem általam, hanem segédeim által, a kikre életemet és becsületemet biznom kötelességem volt; és hogy a felfüggesztő okot szolgáltató viszonyok módosultával a párbaj egyáltalán *nem oly* körülmények között történt meg, melyek nekem valamit levonhatnának.

S arra már csakugyan lehetetlen elítélő közvéleménynek nem alakulnia, hogy épen ezen lovagias eljárás incorreptségének ürügye alatt mérték rám a legsúlyosabb csapást azon szűkebb társaság tagjai, a melyhez tartoztam, oly indokolással, mikép feltéve, hogy semmi nem igaz, a mi ellenem felhozott, még akkor is terhel a »gyávaság« vádja, s így hát körükbe nem vagyok »való«.

És ez a közvélemény bizonynyal nem fogja a *Nemzeti Casino* határozatát, ily körülmények között egész életemre kiható következményűnek elfogadni; s e társaság ítélete, mely a vizsgálathoz való alapszabályszerű jogomtól azon örv alatt fosztott meg, hogy »a dologhoz nem ért«, de értett becsületemre árnyat vetni kihallgatás nélkül: — az lehet e *társaságra nézve* megfontolás tárgya, de nem lehet *nekem* csüggedésre ok.

És ez annál kevésbé, mert meg vagyok győződve lelkem mélyében, hogy már *csak azzal is*, a mit az önvédelemnek e legtökéletlenebb útján a nyilvánosság

előtt kimutattam, nemcsak a jóhiszem szempontjából, de okadatoltan is elfogadható módon igazoltam:

hogy előéletemben nincs folt, a melylyel, ha szennyes vagyok — illoyalis befurakodás lett volna *a legfőbb politikai tényezők* bizalmába, midőn főállambivatalra való kineveztetést elfogadtam; s lett volna egyszersmind *politikai pártom és barátaim* compromittálása; — és hogy nem tapad rajtam szeny, mely megfosztana a lehetőségtől, hogy gentleman-en *személyes elégtételt* vehessek magamnak.

Visszavonultam a magánéletbe; visszavonulok a vidékre. — Nem kívánom, hogy elnézés vagy csak kimélet is kísérjen oda. — Csak igazságot és pártatlanságot kérek.

S ha ezt elértem, füzetem elérte czélját. — Akkor biztos reménnyel mondhatom:

Tisztelt közönség! és Önök is, tisztelt uraim! — a viszontlátásig!

Ott, a hol; s kivel, hol: — a viszontlátásig!

DE BALLAGI GEZA

Mellékletek.

1. sz. melléklet.

»A »Magyarország« című napilap 178. számában Asbóth János aláírásával személyemet illető azon minden alapot nélkülöző megjegyzésre vonatkozólag, miszerint én oly gyanus üzletekben vettem volna részt, melyek sem a gentleman-codexszel, sem pedig a tisztességes kereskedők elveivel meg nem egyezők, kijelentem : miszerint én Asbóth János urat, megbizottaim báró Fejérváry Géza honvédelmi ministeri államtitkár és báró Döry Lajos magyar királyi honvéd alezredes urak által, állításainak bebizonyítására azonnal felhivattam. Miután azonban Asbóth János ur felhozott vádjainak bebizonyítására, saját nyilatkozata szerint, jelenleg semminemű adatokkal, vagy bizonyítékokkal nem bir és azok megszerzését csakis kilátásba helyezte: kénytelen vagyok nevezett cikkírórt a nyilvánosság előtt mindaddig rágalmazónak kijelenteni, míg képes nem leend állításainak valóságát minden kétséget kizáró hiteles adatokkal, vagy bizonyítékkal igazolni. Budapest, 1879. jun. 30. Gr. *Zichy-Ferraris Victor*, belügyministeri államtitkár.«

2. sz. melléklet.

»Tény, hogy tegnap reggel báró *Fejérváry Géza* cs. kir. tábornok és m. kir. honvédelmi ministeri államtitkár ur és báró *Döry Lajos* m. kir. honvéd-alezredes ur nálam megjelentek és gróf *Zichy-Ferraris Victor* m. kir. belügyministeri államtitkár ur nevében tegnapelőtt reggel megjelent cikkemet illetőleg felvilágosítást kértek.

Kijelenttem, hogy személyesen nem bocsátkozhatom velük szemben magyarázásokba, hanem el fogom küldeni tanuimat.

Az erre történt megállapodás értelmében d. u. 1 óraker zalabéri *Horváth János* cs. kir. tábornok ur és *Szilágyi Dezső* orsz. képviselő ur, mint az én megbizottaim megjelentek a fent-nevezett urak előtt és kijelentették:

hogy én komoly és megbízható forrásból értesültem és kész vagyok és ezennel megajánlom annak bizonyítását, hogy gróf *Zichy-Ferraris Victor* magyar királyi belügyministeri államtitkár ur oly üzletekben vett részt, melyeket a solid kereskedő is gyanusaknak tart; e bizonyítékokat, minthogy az illető egyének távol vannak, azonnal fel nem mutathatom, ígérem azonban, hogy a lehető legrövidebb idő alatt összes bizonyítékaimmal gróf *Zichy-Ferraris Victor* m. kir. államtitkár ur által elfogadandó fórum előtt kész vagyok előállni;

hogy ezenkívül felajánlok gróf *Zichy-Ferraris Victor* magy. királyi államtitkár urnak a szavaim teljes épségben tartásával összeférő bármely elégtételt egészen az ő tetszése szerint;

és pedig vagy csupán az elégtételt, vagy a bizonyítást; vagy elégtételt és a bizonyítást is; és pedig vagy előbb és rögtön az elégtételt és azután esetleg bizonyítást, vagy előbb bizonyítást és utána azonnal az elégtételt, egészen a mint gróf *Zichy-Ferraris Victor* m. kir. államtitkár urnak inkább conveniál.

Erre báró *Fejérváry* és báró *Döry* kijelentették, hogy ezen választ megbizójukkal közölniök és tőle további utasítást kell kérniök, melylyel d. u. 5 óraker *Szilágyi Dezső* ur lakásán az én tanuim előtt meg fognak jelenni.

Ez megtörténvén, a bizonyítást illető ajánlatot tőlem személyesen kívánták hallani, mire én azt a fentebb irt értelemben a négy tanu előtt személyesen ismételtem.

Egy órával ezután értesített engemet *Szilágyi Dezső* képviselő ur, hogy gróf *Zichy-Ferraris Victor* m. kir. államtitkár urnak a részemről felajánlott módzatok közül nem conveniál egyik sem, hanem engemet rágalmazónak fog nyilvánítani, minek folytán az én tanuim az ügyet befejezettnek jelentették ki.

Miután ezen kijelentés reám nézve mérvadó, gróf *Zichy-Ferraris Victor* m. kir. államtitkár ural szemben az ügyet nekem is befejezettnek kell tekintenem, fentebbi nyilatkozatára egy

szavam sem lehet és azt, vajjon a rágalmazás vádja jogosult-e vagy sem, miután a bizonyítás fel volt ajánlva, de el nem fogadtatott, az olvasó közönség megítélésére kell bíznom.«

Asbóth János.

3. sz. melléklet.

J e g y z ő k ö n y v

a folyó július hó 5., 6., 7. és 8-dik napjain folytatott tárgyalásokról.

Jelenlevők: gróf Zichy-F. Viktor részéről: b. Fejérváry Géza és b. Dóry Lajos urak, mint a nevezett gróf megbizottai.

Asbóth János részéről: b. Kaas Ivor és Szilágyi Dezső, mint megbizottak.

A tárgyalások lényege a következőkben foglaltatik össze: Báró Fejérváry Géza, b. Dóry Lajos, Horváth János tábornok és Szilágyi Dezső közt folytatott értekezésekből kiderült, hogy a mult (junius) hó 30-án tartott tárgyalások alatt egy kölesönös félreértés fejlődött ki az Asbóth János ur által ajánlott azon módozatra nézve, mely szerint egy forum volna alakítandó annak eldöntésére: igazolta-e Asbóth János ur gr. Zichy Viktor ellen közzétett állításait?

E félreértés konstatiroztatván, a tárgyalás fonala ezen forum összealkotására és a módozatokra nézve, — melyek között annak működni kell — újolag fölvételett.

Asbóth János ur részéről a mult hó 30-án lemondott Horváth János tábornok helyébe báró Kaas Ivor lön fölkerve.

A forum fölötti tárgyalások menete a következő volt:

Egyetértés jött létre a megbizottak között a következő pontokra nézve:

1. A forum áll négy tagból, kettőt-kettőt nevez mindegyik fél. Gróf Zichy Viktor ur részéről megbizottai kijelentik, hogy nevezett gróf ur őket nevezte a forumba.

Asbóth János ur megbizottai fenntartották, hogy a nevezést a forum módozatai feletti tárgyalás befejezte után fogják teljesíteni.

2. A forum dönt kizárólag csak azon kérdés felett: igazolta-e Asbóth János a »Magyarország« vezércikkében gróf Zichy Victor ellen felhozott állításait.

3. A forumhoz a felek részéről intézett beadványok a forum tárgyalásairól vezetendő jegyzőkönyvhöz mellékeltetnek. E jegyzőkönyvbe felveendőek mindazon nyilatkozatok, vallomások, indit-

ványok, melyek a felek részéről vagy a tanúk és bizonyító személyek által a forum előtt tételnek.

A pontos és hű felvétel biztosítására gyorsírók fognak alkalmaztatni.

4. Gr. Zichy Viktor ur megbizottai kijelentik, hogy gr. Zichy Viktor ur késznek nyilatkozott a forum előtt Asbóth János ur jelenlétében is megjelenni, s a hozzá intézett kérdésekre felelni; hasonló nyilatkozat tételét Asbóth János ur nevében is.

5. A tárgyalások további folyamában Asbóth János ur megbizottai részéről azon kívánság fejeztetett ki, hogy engedessék meg Asbóth János urnak, ügyének vitelére és képviselőtére a forum előtt egy meghatalmazottat nevezni, természetesen fentartván azt, hogy önmaga is valahányszor óhajt, vagy az a másik fél, vagy a forum által kívántatik, a forum előtt megjelenhessen, és kijelentetett, hogy hasonló meghatalmazott nevezésére való jogot Zichy grófnak is az indítványozó megbizottak fenntartatni kívánják.

Gróf Zichy Viktor megbizottai e kívánatot elfogadhatlannak tartották.

Hosszabb és ismételt tárgyalások után e pontra nézve a megbizottak egyetértésre nem juthattak, mire a tárgyalások befejeztettek és mindkét fél megbizottai fentartották ez ügyben feleik számára a szabad elhatározást.

Kelt Budapesten, 1879. július 8-án.

Szilágyi Dezső s. k., báró Kaas Ivor s. k., báró Fejérváry Géza s. k., báró Döry s. k.

4. sz. melléklet.

»Megbizottaim fentebbi nyilatkozata alapján részemről Asbóth János urat jellemtelen, aljas rágalmazónak nyilvánítom és kijelentem, hogy a mennyiben én csak tisztességes embertől követelhetek lovagias elégtételt, ilyennek jelen esetben, miután Asbóth János ur gyanúsító állítását sem nem bizonyította, sem tisztességes ember módjára vissza nem vonta, helyt nem adhatok; megjegyezvén egyuttal, hogy bármit is hozzon fel jövőre, azt aljas csaholásnál egyébként nem fogom tekinteni. Budapest, 1879. év július hó 10-én. Gróf Zichy-Ferraris Victor.«

A lapokban megjelent communiqué.

»A budapesti sajtó már hetek óta foglalkozik az ellenzéki lapok által kézzel foghatólag célzatosan nagyra felfújt úgynevezett *Zichy-ügygyel*. Miután az utóbbi napok alatt ismételve több oldalról történt utalás arra, hogy gróf Zichy-Ferraris Viktor belügyministeri államtitkár az eddig történetekkel szemben köteles magát »bíróság« előtt igazolni s ezenkívül mindenestre kénytelen lesz lemondani: nem mulaszthatjuk el a magunk részéről is röviden reflektálni ezen ügyre.

Valamely, még oly heves is, de miáltal sem bizonyítottatott rágalom és gyanusítás következtében lemondani az államhivatalról nemcsak martalócz-levél volna az ellenzéki lapok számára az iránt, hogy minden nekik tetsző nyilvános állású embert leszorithassanak helyéről, hanem általában a felhozott gyanusítások bizonyítéka gyanánt is tekintetnék egyuttal. *A mig tehát maga a minister hasonló vádak és gyanusítások alaposságáról nincs meggyőződve, hasonló körülmények között tökéletesen indokolatlan volna valamely államhivatalnok lemondása.* A mi azonban a »bíróság« előtti igazolás kérdését illeti, nem világos, hogy minő »bíróság« értetik ez alatt. A sajtóperrel nem járna igazolás, még a vádlott elítélésére sem, minthogy a törvény értelmében, ha magánügyekről van — s itt csak azokról van — szó, az esküdtszék előtt nem is szabad bizonyítani, a mivel teljességgel nem akarjuk azt mondani, mintha az ügy nem vonhatna sajtópert is maga után.

Fegyelmi vizsgálatot hasonlóképen nem lehet elrendelni, mivel minden fölhozott vád a magánemberre, nem pedig a tisztviselőre vonatkozik. Más birói forumot pedig nem ismerünk. Hisz az csak nem lehet: elmenni akármelyik törvényszékhez, s becsülete megvédése végett vizsgálatot kérni maga ellen.

Ennélfogva csak a *becsületbíróság* maradna, és ezt annak idejében gróf Zichy-Ferraris Victor maga hozta javaslatba, Asbóth János ellenben meghiusította létrejöttét. Az igazolásra azonban ma is csak a becsületbíróság eszköze marad, a mely kétségtelenül alkalmazásba is fog vétetni. Csak azt lehet sajnálni, hogy ez idő szerint *az országgyűlés nincs együtt, minthogy e kérdésben a képviselőház nyílt ülése volna a legilletékesebb fórum.*»

A lapokban megjelent communiqué.

»Nem tarthatjuk feladatunknak, hogy a Zichy-Asbóth-féle ügyet illetőleg és az ezen alkalomból a miniszerelnöknek az ezen ügyben tett lépések és nyilatkozatokban való részvételére vonatkozó, a valóságnak meg nem felelő azon állítások taglalásába bocsátkozzunk, melyek a »Pesti Napló« és más lapok czikkeiben foglaltatnak, valamint azt sem, hogy a kormányelnök és kormány ellen, előadott insinuatiókra reflektáljunk, bizunk ezekre nézve az olvasók belátásába és igazságérzetébe.

Az olvasó iránti tiszteletből meg kell azonban mondanunk a következőket.

Nem egy hivatalnoknak mint ilyenek tényeiről, hanem egy a felhozott vádak idejében nem is hivatalnoknak eljárásáról, magán embernek más magán emberekkel való viszonyairól lévén szó, hivatalból sajtópört indítani, fegyelmi eljárást elrendelni vagy az ügyet kormányilag a törvényszékek elébe utalni nem lehet.

Egy, hivatalnokokból álló bíróság alkotásának szándékáról pedig, mely előtt Asbóth urnak megjelenhetése is elzárva lenne, kormánykörökben nem tudnak semmit is, annak hírért csakis a »Pesti Napló«-ból vettük.

A mostani kormány nézete mindig az volt és az ma is, hogy magasabb állású államhivatalnoknak a saját magánügyein túlterjedő üzleti vállalatokban résztvenni nem helyes, és épen azért gróf Zichy-Ferraris Victor is csak akkor neveztetett ki államtitkárnak, midőn minden ilyenmő régieb időkből származott üzleti összeköttetését már jóval azelőtt megszakította, de semmi néven nevezendő kormánynak nem szabad és nem lehet hivatalnokai ellen, a multjokból vett egyszerű hirlapi, magánéletükre vonatkozó megtámadások és egyoldalú bizonyítgatások alapján eljárni; mert ha ezek elégségesek lennének egyesek elejtésére, az utóljára is nem a törvénynek és becsületnek, hanem a gyanúsításnak uralmára vezetne.

A kormány eljárása fölött ketten vannak hivatva dönteni: a fejedelem és a nemzet nevében nyilatkozó törvényhozó testület és pedig első sorban a képviselőház.«

7. sz. melléklet.Magyar királyi belügyminister ^{4783. sz.}_{eln.}

Méltóságos gróf úr!

Méltóságod saját elhatározásából beadott lemondását, mint-hogy az annak indokolásául felhozott érveket méltányosoknak kellett elismernem, felterjesztettem ő császári és apostoli királyi Felségéhez, ki f. évi július 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával, méltóságodat belügyministeri államtitkári állásától saját kérelmére legkegyelmesebben felmenteni méltóztatott.

Midőn erről méltóságodat értesiténem, tudósítom egyuttal arról is, hogy Ő Felsége azon elhatározásomat is tudomásul venni méltóztatott, miszerint az államtitkári állást mindaddig, míg a lemondási iratában említett vizsgálat befejezve nem lesz, — betölteni nem szándékozom.

Budapesten, 1879. évi augusztus hó 1-én.

Tisza Kálmán s. k.

Méltóságos gróf Zichy-Ferraris Victor urnak, m. kir. belügyministeri államtitkárnak.

8. sz. melléklet.

Tisztelt Képviselőtársam!

Mult július havában hozzám intézett bizalmas megkeresése folytán elvállalt tisztemben eljárta. Sikerült elvégre 6 képviselőházi tagot megnyernem, akik a tudva levő ügyben mint becsületbirák eljárni készeknek nyilatkoztak. Ezen tagok a következők: báró Bánhidy Béla, Dacsó Pál, Ernuszt Sándor, Fornszek Sándor, Plachy Tamás, báró Podmaniczky Frigyes.

Ezen urak holnap délután 6 óraker megalakulás céljából Plachy Tamás tagtársuk lakásán egybe fognak gyűlni s a további intézkedéseket kezökbe veendik.

Az én elvállalt tisztemben való eljárásom ekképen teljesen be lévén fejezve, szerencsém van önt értesíteni, hogy minden további tudtúl adás, értesítés, illetve teendők kijelölése ezen bíróság, illetve annak választandó elnöke által fog közvetítettetni. — Fogadja tiszteletem nyilvánítását, melylyel maradtam tisztelt képviselő társ. Budapesten, 1879. évi október hó 6-án. — Alázatos szolgálója: *Szontagh Pál s. k.*

Méltóságos gróf úr!

Egyletünk alapszabályai 39. §-ának b) pontjában előírt kötelességemnél fogva ide /. alatt mellékelve megküldöm méltóságodnak a nemzeti Casino 12 tagja által aláírt és további eljárás végett hozzám benyújtott »Indítványt« azon megkérésessel: miszerint a bevezetésben idézett szakasznak értelmében méltóztassék az indítványban állított ténykörülményekre vonatkozó nyilatkozatát hozzám beküldeni. Kiváló tisztelettel maradok méltóságodnak alázatos szolgája:

Budapesten, 1879. nov. 27-én.

Gróf Szápáry A. s. k.

/. Másolat.

Mint hogy gróf Zichy-Ferraris Victor a helyes magaviselet elveivel meg nem egyező módon cselekedett, alulirottak pedig nem kívánnak társaságában lenni, az alapszabályok 16. §-a értelmében kirekesztését kérik. — Budapest, november 25-én 1879. Gr. Batthyány Elemér m. p., gr. Károlyi Pista m. p., ifj. gr. Almásy Kálmán m. p., gr. Dessewffy Aurel m. p., ifj. gr. Eszterházy Mór m. p., b. Üchtritz Zsigmond m. p., Blaskovics Miklós m. p., Blaskovics Ernő m. p., Pázmándy Béla m. p., Pajthényi Sándor m. p., gr. Festetich Pál m. p., gr. Festetich Tasziló m. p.

Budapest, 1879. november 28-án. Tisztelt választmány! A tegnapi napon vettem a nemzeti Casino igazgatóságától egy 12 casinói tag által aláírt indítványt, melynek szövege szerint az illetők azon ürügy alatt: hogy »a helyes magaviselet elveivel meg nem egyező módon cselekedtem volna, az alapszabályok 16. §-a értelmében kirekesztésemet kérik.«

Együttal vettem az igazgató ur felhívását, mely szerint ugyancsak az alapszabályok 39. §-ának b) pontja értelmében az indítványban állított ténykörülményekre vonatkozó nyilatkozatom beküldésére szólít fel. Ezen felszólítás folytán mindennek előtt ki kell nyilatkoztatnom, hogy a 12 tag által aláírt indítvány tartalma lehetetlenné teszi azt, hogy észrevételeimet a nemzeti Casino alapszabályainak megfelelőleg megtehessem, miután abban concret

eset egyáltalában felemlítve nincs. Még kevésbé lehetek tehát azon helyzetben, hogy az alapszabályok 39-ik §-ában világosan körülírt rendeletnek, »*hogy az indítványban állított ténykörülményekre a kellő nyilatkozattal megfelelhessenek*«, miután az indítványban egyetlen egy ténykörülmény sem foglaltatik. Így tehát azt kell kérnem a t. választmánytól, méltóztassék az indítványt tett tisztelt tag urakat felkérni, hogy mindenekelőtt ne általánosságban, hanem egész nyíltsággal fejezzék ki azt, a mi által én — az ő nézetük szerint — a helyes magaviselet elveit megsértettem s ez esetben egy perczig sem fogok késni a kellő felvilágosítások megadásával. Ezt, úgy hiszem, jogosan kérhetem, az alapszabályok értelmében, — s nem is kételkedem, hogy a t. választmány azt tőlem megvonni nem fogja — mert az által az önigazolás lehetőségét zárná el tőlem. Fogadja stb. stb.

Zichy-Ferraris Victor.

11. sz. melléklet.

Tisztelt választmány!

Folyó hó 8-án vettem a nemzeti Casino 12 tagja által újabban beadott indítványt, melyre nézve az alapszabályok 39. §. b) pontja értelmében észrevételeimet megtenni sietek. Az említett indítvány több részre oszlik s pedig először is oly becsület ellen irányzott vádak »mint egy bankártóli 100,000 frnyi ajándék elfogadása, személyes befolyással való üzérkedés tisztátalan üzleteknél stb.« említ meg, melyek, ha a mint állittatik, csakugyan bekövetkeztek volna, elég okot szolgáltatnának bármely casinói tag kizárására. Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy ezen vádak, habár roszakaratú ujsághirek s cikkek alapját képezték is, nem valók, s azoknak megtörténtét egyenesen tagadom; — tagadom pedig azért, mert kezeimnél lévő adatokból s tanuknak kihallgattatása mellett könnyű leend nekem az ellenkezőt beigazolnom, s nem egyedül a Casino választmányát s tagjainak összességét, de magát a nagy közönséget is az iránt megnyugtatom, hogy bármennyire súlyosak is azon gyanúsítások és vádak, melyek ellenem felhoztak, azok elkövetése engem egyáltalán nem terhel. Azért önmagam kérem a legszigorúbb vizsgálatot, s miután a casinói alapszabályok 50. §-a értelmében a tényállás kiderítése végett egy e célra kijelölt küldöttség által leendő intézkedésnek van helye, egész tisztelettel arra kérem a t. választmányt: méltóztassék velem tudatni, hol s mikor jelenhetek meg önigazolásom végett?

Az indítványban felhozatik továbbá, hogy feltéve »mikép ezen vádak egyike sem alapos« — a minek beigazolását egész határozottsággal épen most kértem, — mulasztást követtem el egyfelől, »a mennyiben több hónapig becsületem ellen irányzott vádakát eltűrtem, a nélkül, hogy becsületem védelmére lovagias kötelességemnek eleget tettem volna s másfelől ily komoly ügyből eredő párbajnál oly feltételek alatt vívtam meg, melyek az elégtételvételt illusoriussá teszik s így ez által a gyávaságnak félreismerhetlen jelét adtam volna.

Igy tehát első sorban mulasztással vádol az indítvány. Erre nézve ki kell jelentenem, hogy én az ellenem elkövetett sértés után azonnal — a lovagias kötelességnek megfelelő — megtettem mindazt, a mi hasonló esetben tisztességet és becsületet ismerő egyén halaszthatlan feladata, s erre nézve nem tehetek egyebet, mint hivatkozni azon férfiakra, kikre becsületesem és életemet bízom, s kik e tekintetben a kellő felvilágosításokat megadhatják. Ezen férfiak: Fejérváry s Döry bárók.

A mi pedig végre azon vádat illeti, hogy én a gyávaságnak félreismerhetlen jelét az által adtam volna, hogy oly feltételek alatt vívtam párbajt, melyek azt illusoriussá teszik: erre nézve általánosságban meg kell jegyezmem, hogy a párbaj feltételeinek megállapítása ez esetben is, mint mindenkor, a segédek feladata volt; ez irányban is tehát, csak az a mellett közreműködött urak adhatnak felvilágosítást arra nézve, hogy mily körülmények és feltételek közt jött létre a párbaj? ezen urak báró Simonyi Lajos, Elek Gusztáv honvédalezredes, báró Döry Lajos honvédalezredes és gróf Gyürky Ábrahám.

Miután azonban nem egyedül a mulasztás, hanem a párbaj körüli eljárás is képez vádat, kétségtelenül át fogja látni a tisztelt választmány, hogy ezen esetre is — hozandó határozat előtt, a tényállás kiderítése e téren jártassággal bíró férfiak működése mellett, elkerülhetlen szükséges, az ez iránti intézkedést azonban a t. választmány méltányos elhatározására kell bíznom, de vegye egyuttal tudomásul, hogy ügyem megvizsgálása s tisztázása után kötelességszerűleg nem fogok késni az indítványozó uraktól az ellenem felhozott sértő állítások miatt lovagias elégtételt követelni.

De a mint egyrészt a nemzeti Casino tekintélye jogosan megköveteli, hogy az indítvánnyal sujtott tagját, az esetben, ha az ellene felhozottakat igazolni nem tudná, drácoi szigorral büntesse, — ugy másrészt senkitől, ez esetben pedig előlem nem

zárhatja el a felhozott vádak elleni védekezést, s teljes megnyugvással várom határozatát, azon biztos tudatban, hogy ki fogom mutathatni, miszerint sem a feddhetlen jellem, vagy a helyes magaviselet, sem pedig a lovagiasság mindenki által szorosán megtartandó elveivel vagy szabályaival soha ellenkezésbe nem jutottam.

Igazolni fogják ezt a legszigorúbb vizsgálat mellett, nem csak adataim, levelezéseim s a felhivandó tanúk nyilatkozatai, hanem azon körülmények és viszonyok helyes és pártatlan megítélése is, melyek bonyolódott összeszövődése daczára megtettem mindazt, a mit hasonló esetben bárkitől is várni lehet.

Elvárva a t. választmány határozatát vagyok stb.

Budapest, 1879. december 17.

Gróf Zichy-Ferraris Victor.

12. sz. melléklet.

Nagyméltóságú elnök ur!

Midőn képviselői állásomról ezennel lemondok: kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék ezzel együtt azt a kérelmemet a mélyen t. képviselőházzal közölni, hogy ez elhatározásomnak ne keresse más indokait, mint a melyek egy önérzetében tiszta embernek feltétlenül irányadók, midőn méltatlanul meggázolt becsülete helyreállítására az önigazolás végső eszközeihez folyamodni kényszerítették.

Mély tisztelettel maradok

Nagyméltóságod

alázatos szolgája

Gróf Zichy-Ferraris Victor s. k.

13. sz. melléklet.

Tisztelt pártelnök ur!

A mai napon képviselői állásomról lemondván, azon tiszteletteljes kérést intézem nagyságodhoz, hogy nevemet a párttagok sorából töröltetni, s erről a szabadelvű pártnak jelentést tenni méltóztassék.

Fogadja stb.

Gróf Zichy-Ferraris Victor s. k.

Frankfurt a/M., den 30. Januar 1875.

Geehrter Herr und Freund!

Ich habe mich heute, wie ich Ihnen dies schon im Vorhinein mittheilen liess, veranlasst gesehen, dem Präsidenten der ungarischen allgemeinen Bodenkredit-Gesellschaft meine Demission zu geben, und diese an die Bedingung zu knüpfen, dass *mein Sohn Victor* an meine Stelle gewählt werde. Er wird mehr in der Lage sein, continuirliche Aufmerksamkeit einem Institute zu widmen, an dem wir nicht nur dadurch, dass wir es mitgegründet, sondern auch durch unseren ausserordentlich bedeutenden Aktienbesitz interessirt sind.

Ihnen, geehrter Herr und Freund, *danke ich bei diesem Anlasse vielmals für Ihre seitherige freundliche Vertretung unserer Interessen, und bitte Sie, es auch in Zukunft nicht daran fehlen zu lassen.*

Ich benütze diese Gelegenheit, um die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung zu erneuern, mit der ich die Ehre habe zu sein Ihr ergebenster

Br. R. von Erlanger m. p.

Budapest, 1875. ápril 23.

Tisztelt barátom!

Ralvics által kifejezett kívánságod folytán, küldöm mellékelve másolatban a felügyelőknek a végrehajtó bizottsághoz intézett levelét, megjegyezve, hogy az eredeti mindhárom felügyelő által alá van írva.

Változhatlan barátsággal maradok alázatos szolgád

Bujanovics Sándor.

A magy. általános földhitel-részvénytársulat t. végrehajtó-bizottságának.

Budapest, 1875. ápril 23.

Vettük a t. végrehajtó bizottság ápril hó 20-án tartott ülése jegyzőkönyvének velünk közlött kivonatát, valamint gr. Zichy Victor urnak ahhoz csatolt felhívását is.

Ezekre válaszólag kénytelenek vagyunk kijelenteni, mi-

szerint a felügyelők, mint a közgyűlésnek különálló és ellenőrző közegei, sem az igazgató-tanáctól, még kevésbé pedig annak egyes tagjától utasításokat el nem fogadhatnak, hanem kötelesegeiket az alapszabályok szerint ismerik és teljesítik.

Interpellatio.

16. sz. melléklet.

Véleménykülönbségek merültek fel az intézet által követendő irány tekintetében az intézet részvényesei és illetve az igazgató-tanács tagjai közt.

Ezen ellentétes nézeteknek kifejezést és érvényt szerzendő szokatlan nagy számban és érdekeltséggel készülnek mindegyik irány követői a legközelebb megtartandó közgyűlésre.

Tanuság erről azon rendkívüli körülmény, hogy a részvénytőkének majd egy harmadrésze letéteményezettett.

Ha a correctness az eljárásban részvénytársulatoknál általában kívánatos, úgy kiválólag szükséges az a jelenhez hasonló körülmények közt, egy párt sem fogván közönnyel nézhetni a más viszonyok közt lényegtelen formák mellőzését.

Azon hír terjedt el az egész városban, sőt Bécsben is, hogy az igazgatóság figyelmen kívül hagyva állását, a közgyűléssel szemben, ezen viszony természetének ellenére — saját tulajdonában vagy birtokában levő részvényeit különböző személyek részére letéteményezvén, ilyképen alapszabályellenes befolyást venni kíván a közgyűlés határozataira.

Ily eljárás nekünk az igazgató-tanácsnak, mindenesetre azonban nekem, mint az igazgató-tanács és a végrehajtó-bizottság egyik tagjának nem lehet közömbös, már azon kötelesség és felelősségnél fogva sem, mely állásunkkal jár.

Ugyanazért felkérem az intézet tisztelt felügyelő-tanácsát, méltóztassék a társulat könyveit és pénztárait alaposan áttekintve megvizsgálni:

1. Bir-e a társulat akár tulajdonilag, akár mint záloghitelező letéteményes vagy más czímen saját részvényeket — és ha igen, mennyi azoknak száma?

2. Letéteményezettettek-e ezen részvények a legközelebbi közgyűlés céljából? és ha igen, minő számban? ki által? és kinek részére?

A vizsgálat eredményéről mielőbb írásbeli jelentést kérve, maradok tisztelettel

Budapest, 1875. ápril 20.

Gróf Zichy-Ferraris Victor.

Reform.

A ki ezen dolgokról bővebb értesülést óhajt szerezni, megtalálja azt nemcsak a »Reform« mondott cikkében, hanem az akkori hírlapokban megjelent fejtegetésekben is. — Ezek idézésétől én, azon magam elé tűzött elvnel fogva, hogy mások ügyeivel nem foglalkozom, tartózkodni vagyok kénytelen. — Csak azt jegyzem meg, hogy egészen más urak szerepeltek akkor, mint »főfactorok.« — Az üzleti világ az akkori időkre kétségkívül még emlékezni fog.

18. sz. melléklet.

Az »Ellenőr« 1879. július 12. 337. számából:

»Lapunk egyik előkelő állású és az előbbi korszakok titkaiba beavatott barátjától a következő felszólalást vettük:

Budapest, július 12.

Asbóth János a »Magyarország« tegnapi számában végre felsorolja azon »bűntények«-et, melyek alapján helyén valónak tartotta gróf Zichy Victort, vagyis inkább benne az államtitkárts a Tisza-kormány egyik tagját sárral megdobálni. Miután feltesszük, hogy gr. Zichy a sarat nem engedi magán száradni: nem szólunk e dobálódzáshoz általában, hanem csupán a konkrét vádak egynémelyikét kívánjuk kissé szellőztetni.

E vádak közt legelső sorban, legnagyobb kedvteléssel és bőbeszédűséggel gr. Zichynek az Erlanger-házzal való viszonya van előadva. Nem vagyunk beavatva e viszony intim részleteibe s ugyanazért nem is tudjuk megítélni, hogy Erlangerék — mint Asbóth állítja — csakugyan adtak-e gr. Zichynek egyik vagy másik esetben valami provisiót az ő különös szolgálataiért. Bizonyosan tudjuk azonban, *hogy Erlangerék a maguk különféle vállalataikban milliókat fektettek be Magyarországon és milliókat vesztettek azokon.* S tény az is, hogy e tetemes veszteségeik dacára mindazon vállalataiknál, melyektől épen a »Magyarország« táborában igen jól ismert bizonyos »nagy hazafiak« üzelméi által el nem szorították, mindez ideig megállották a sarat, megállották pedig okvetlenül nagyobb hasznára az országnak, mint önmaguknak. Csak a győr-sopron-ebenfurti vasutra utalunk e részben, a mely *garantírozatlan* vasutba az Erlanger-ház 14 millió frtot

épített be, eddig még alig $1\frac{1}{2}$ —2°/o-ias kamatozásra s a mely vasut az ország egyik igen fontos részének, a Dunántúlnak, már eddig is kiszámíthatlan előnyére volt, jövőben pedig az ebenfurti-leobersderfi kapcsolat kiépülése után egyik legfontosabb kiviteli pályáját fogja képezni. Ha gr. Zichy ily »üzelmek« létesítésében támogatta az Erlanger-házat: mi valóban nem vagyunk képesek őt azért elítélni.

De hát Asbóth ur e vasutat nem érinti. Annál inkább megemlékezik ellenben a »Magyar általános földhitel-részvénytársulat«-ról, meg a »Municipális bank«-ról, e kettő mellett a »Franco-Magyar bank«-ról sem feledkezzék meg. Tagadhatlan, hogy mind-egyiknek megvan a maga sajtóságos históriája; de mi úgy véljük, hogy e históriákról tulajdonkép nem gr. Zichynek, vagy az Erlanger-háznak, hanem épen a »Magyarország« háta mögött álló »nagy hazafiak« némelyikének volna oka minél kevesebbet beszélni. Az igaz, hogy volt idő, midőn e bankok miatt a magyar sajtó keményen megtámadta Erlangeréket; hanem úgy rémlik előttünk, mintha a támadásnak hasonmása a legközelebbi időkben is fel volna található. A »Kisbirtokosok országos földhitelszövetkezeté«-t évek óta sürgette sajtó és közvélemény, midőn azonban hosszas vajadás után az eszme végre megvalósulásához közelgett, midőn a sürgetett állami hozzájárulás is már biztosítva volt: a sajtó némely részében egyszerre, eleintén még sutogó, de majd hangsúlyosabb gyanúsítások kezdtek hallatszani a kezdeményezők megbízhatósága ellen. Kezdetben sejtetni sem bírtuk, honnan fú a szél; épen ma azonban bizonyos levél került kezünk közé, a mely elég világos tájékozást nyújt arra nézve, miszerint ama gyanúsítások egyedül arra voltak irányozva, hogy a megteremtett intézet a kezdeményezők impossibilissé tételével és félretolásával a »Magyarország«-hoz igen közel álló bizonyos »nagy hazafiak« kezére játsszassék át. *Azt tartjuk, hogy e manœuvre nemcsak szakasztott mása az Erlanger-házellen egy időben folytatottnak, hanem egy-ugyanazon fészekből is került ki.*

A mi a »Magyar ált. földhitel-részvénytársulat« történetét illeti, tudva van, hogy e társulat még 1871-ben, tehát akkor keletkezett, midőn még a mai habarékság és pártonkivüliség »nagy és önzetlen hazafiai« ültek a husos fazekak körül. A kibocsátásra szánt 100,000 darab részvény nagy része az Erlanger-ház birtokában volt ugyan: mindazáltal e ház a társulat igazgatóválasztmányában csupán Erlanger Rafael és Emil által volt képviselve, kiknek elseje azonban Frankfurtban, másika Párisban

lakván, a választmány egyetlen ülésén sem vettek részt, hanem a tényleges üzletvezetést, igaz ugyan, hogy épen az Erlanger-ház bizalma által odaállítva, egy pár nyugalmazott minister s penzióra vágyó több más saját »nagy hazánkfiai« korlátlan hatalommal vitték, kik közt bár gróf Zichy is ott volt, de ily nagy tekintélyek mellett bizonynyal nem játszhatott első szerepet. E hazafiak voltak aztán tulajdonkép azok is, kik az Asbóth által bűntényekkép felsorolt Festetics-féle jószágbérletet, a Keglevich-, Kiss Miklós-féle és számos más hasonló jellemű ügyleteket létesítették, mely üzelmeik mint legnagyobb részvényesnek, az Erlanger-háznak zsebét érintvén legérzékenyebben, ebből fejlődött ki végre az Asbóth által említett conflictus, melynél ama nagy hazafiak akkori tekintélyüket és befolyásukat felhasználva, Erlangeréket az ország színe előtt pelengérre állítani iparkodtak, de a melyet aztán önszántukból (talán önérdeükéből is) jónak láttak compromissum útján még idejekorán kiegyenlíteni. Való, hogy e compromissum ára az Erlanger-ház egyik tagjának, Erlanger Victornak a tényleges végrehajtó testületbe beválasztása volt, hogy ekkép a ház közvetlenül is befolyhasson azon ügyletek vezetésébe, melyeknél mint a társulat legnagyobb részvényese, legtetemesebb mérvben ő volt érdekelve; de Erlanger Victor e részvétele sem tartott soká, mert ama hazafiak gazdálkodásától mihamarább megcsömörölvén, sietett túladni részvényein, ott hagyta végkép a társulatot, melyet aztán ama nagy hazafiak nem sokára a Tinticonsortiumnak el is schachereztek.

Szakasztott ilyen története van a municipál-banknak is, melyet szintén az Erlanger-ház alapítván, ugyanazon nagy hazafiak vezetése alá bizott. A két intézet történetének azonossága csak ott szűnik meg, hogy midőn nagy hazánkfiai emez utóbbi intézetet is már szintén a végromlás szélére vitték, az Erlanger-ház nem dobta itt is — mint amott — utánok a gyepőt, hanem kivette azt kezükből, őket pedig kimustrálva az intézettől s a vezetést saját kezei közé vevén, *a bank lassankint ismét elannyira megszilárdult, hogy most már megint teljesen solid vállalatnak van elismerve.*

S így van ez az Erlanger-féle mindazon többi vállalattal is, melyeket a ház ama nagy hazafiak kezei közül kivévén, más kezekre bizott, s a melyek ma mindanyian virágzásnak örvendenek. Még ha Asbóthnak hívják is az embert, méltatlanság tehát e házat, mely a győr-sopron-ebenfurti vasutat államgarantia nélkül kiépíté az országnak, mely a municipális bankot s a sugár-

uti építővállalatot consolidálta, a Franco-bank liquidációját, mióta ezt is saját kezeibe vette, becsületesen vezeti, — épp azon emberek kedvéért lerántani akarni, kik neki annyi millióiba kerültek. Vagy annyira rendben vannak tán anyagi viszonyaink, hogy most már külföldi tőkére többé nem szorulunk s ugyanazért bátran sárral dobálhatjuk be azon külföldieket, kik egy időben millióikkal támogattak, sőt folyvást támogatnak gazdasági berendezkedéseinknél? Azt hisszük, hogy jó volna ezzel még várunk egy kissé.«

19. sz. melléklet.

»Én gróf Zichy-Ferraris Felix urnak, Zichy-Ferraris Victor gróf ur atyjának, tornai jószágára jelzálogkölsönt adtam s egyuttal a birtok megvétele iránt is alkudozások kezdettek. De mert nekem a birtok megtekintése után a kívánt vételár drágának tetszett, az alkudozást megszakítottam, a kölsönt azonban félévi felmondással meghagytam a birtokon. — A magyar államkincstár én ellenem egyáltalában semmi pört nem folytat. Csupán kőbányai serfőzőm két hivatalnoka ellen van vizsgálat indítva jövedékkihágás miatt, de ebben is nem milliókról, hanem csak néhány ezer forintról van szó. E vizsgálat engem személyesen nem illet, mivel a kőbányai serfőző vezetését mindig ottani hivatalnokaimra bízam, személyes felelősségök mellett. E szerint részemről semmiféle ok nem forgott fönn Zichy grófnak valami közbenjárását igénybe venni. Valótlán továbbá, hogy én az Erlanger cégénel, vagy a franco-banknál Zichy-Ferraris Victor gróf javára valamely összeget kifizettem volna. Bécs, 1879. július 12. *Dreher Antal.*«

20. sz. melléklet.

»Asbóth ur, kit nem ismerek, személyemet és magán-viszonyaimat nyilvánosság elé viszi. Eltekintve a nagy indiscretiótól, mely ez eljárásban nyilvánul, minden adata teljesen hamis. Hamis a kölsön összege, melyről említést tesz. Hamis azon adata, mintha a kölsön záloglevelekben adatott volna. Végül minden alapot nélkülöz amaz aljas gyanusítás, hogy a kölsönt azért kaptam, mert Dreher ur fiam netáni pártfogását megnyerni igyekezett. Eltekintve attól, hogy fiam a kölsön meg-

kötésekor államhivatalnok sem volt s így azon helyzetben sem, hogy az Asbóth ur által jelzett irányban befolyást érvényesíthetett volna, — a kölcsön teljesen üzletszerű alapon vételterven nyugodott. Midőn késznek nyilatkozom, nyilatkozatom teljes alaposságáról minden erre kompetens személyiségnek megczáfolhatlan bizonyítékokat szolgáltatni, Asbóth ur rágalmát megvetéssel utasítom vissza. *Gr. Zichy-Ferraris Bódog.*«

21. sz. melléklet.

A »Magyarország« című hirlap 190-dik számában megjelent és Zichy-Ferraris Viktor ur ellen intézett czikkre vonatkozólag kijelentem, miszerint azon 160,000 frt, illetőleg 166,651 frt 59 kr., melyek 1879. évi január 1-én, illetőleg 1878. évi december 31-én, a franco-osztrák banknak (Erlanger) Bécsben, gróf Zichy-Ferraris Viktor ur által kifizettettek, *azon 180,000 frtnyi kölcsönnek pénzértékéből fedeztettek és jelenlétemben kifizettettek*, mely kölcsön gróf Zichy-Ferraris Viktor urnak 1878. évi december 29-én 10690. sz. alatt, idvarnoki birtokára az 1878. évi december 28-án kelt, zálogjogilag biztosított kötelezvény alapján általam nyújtatott.

Bécs, 1879. jul. 12-én.

Dr. Frank János.

22. sz. melléklet.

Gróf Zichy-Ferraris Viktor urnak Budapestén. Ezennel bizonyítjuk, hogy az 1878. évi december 31-én az ön számlájára nálunk lefizetett:

160,000 frt tőkét, annak kamatait és járulékait nem Dreher Antal ur tette le, hanem ezen összeg lefizetésénél, valamint az ezzel befejezett végleszámolásnál, dr. Hauer Sándor — mint az ön megbizottja — működött közre.

Bécs, 1879. julius 14-én. Tisztelettel

A Franco-osztrák bank.

Asbóth úr első vádirata.

(Megjelent a »Magyarország« 190. (1879.) számában).

Kereskedői soliditás szempontjából gyanus üzletekről vádoltam a belügyi államtitkárt.

Az üzletek sokasága correctnesség szempontjából négy categoriára osztható: Először üzletek, melyek a törvénnyel világosan összeütköznek. Másodsor olyanok, melyek a törvénnyel össze nem ütköznek, de kétségtelenül nem tisztességesek. Negyedszer olyanok, melyek tisztességesek. És a második és negyedik categoria közt azoknak harmadika, melyekről ily kétségtelen bizonyosság nincs, ezek a gyanus üzletek, mert csak ott, a hol jobbra-balra bizonyosság nincs, foglalhat helyet a gyanu és gyanus. *)

Ha a belügyi államtitkár urról kiderülnének az ilyeneknél terhelőbb üzletek is, akkor több fog kiderülni, mint a mennyit állítottam, mint a mennyiről felelni tartozom.

Állításaim igazolásában önkéntes tanuskodásra és a notorius, nyilvánvaló, mert a nyilvánosság előtt lefolyt tényekre vagyok szorítkozva.

Ilyen notorius, nyilvánvaló, mert a nyilvánosság előtt lefolyt tények az Erlanger bankházak üzletei és üzleti törekvései Magyarországon, illetőleg ezeknek támogatása és előmozdítása gróf Zichy F. Victor jelenlegi m. kir. belügyi államtitkár ur által. **)

*) Lásd az 59. 60. lapon.

**) Sajátságos az, hogy ezen »notorius nyilvánvaló, mert a nyilvánosság előtt lefolyt tények« daczára, melyekből most ellenem kisebbítő következtetések vonatnak, midőn államtitkárrá kineveztettem, az egész sajtóban egyetlen hang sem emelkedett e kineveztetés ellen, holott ha csakugyan oly »notorius és nyilvánvaló« volt üzleti összeköttetéseim romlásos és gyanus volta, úgy hiszem, akkor lett volna helyén a szabad sajtónak azon hivatását gyakorolnia, hogy notoriusan gyanus személyiségnek lehetetlenné tegye — főfontosságú államhivatalokat usurpálni. Ez azonban, mint mondám, nem történt. Sőt midőn később a szegedi királyi biztosság szervezése volt napirenden, s a királyi biztosi állásra én is jelöltül említettem, éppen az ellenzéki sajtó mutatta magát e jelöltséggel nagyon elégedetnek, a mi ismét nem igen férhető össze azon állítólagos köztudalommal, mely korábbi összeköttetéseim gyanus voltáról »notorice« fennállott volna. Meglehet azonban, hogy az ellenzékre nézve időközben czélszerűnek ismertették fel: engem központi állásomról eltávolítani s e végből látszhatott nekik kívánatosnak, hogy Szegedre nyerjek küldetést. Z. V.

Az Erlanger-czégek megjelentek Magyarországon egy évtizeddel ezelőtt azon állított czéllal, hogy közhasznú, a hitelt, a forgalmat és vállalkozást előmozdító pénzüzeteket alapítanak és ezen bevallott cél alapján sikerült is nekik hazai elemek és azok közt a nyilvánosság terén működő, tekintélyvel és bizalommal bíró férfiak részvétét megnyerni, és ennek segélyével a franco-magyar bankot, a magyar földhitel-részvény-társulatot és a magyar municipális bankot megalapítani.

1874 végén és 1875 elején azonban üzleti körökben, a pénzpiacson, és az illető bankok épen azon igazgató-tanácsosai közt, kik a közügyek terén mint tekintélyes és bizalommal bíró férfiak voltak ismerve, mind sűrűbb panaszok merültek fel, melyek a sajtóban csakhamar nyilvánosságra is kerültek és oda irányultak, hogy az Erlanger-czégek oly módon használják befolyásukat az intézetnél, hogy a pénzpiacz és a részvényesek rovására maguk nyerészkedjenek. *)

Hogy az intézeteknél romlásos befolyások érvényesültek, igazolható avval, hogy mind a három intézet hanyatlásnak indult, mely a részvények árfolyamának csaknem semmire sülyedésében nyilvános kifejezését is nyerte.

Hogy ezen befolyás az Erlanger-befolyás volt, igazolható azzal, hogy a sajtó egyhangulag és pártkülönbség nélkül ezen befolyás ellen fordult, a mint az az akkori lapokból kivehető és az »Ellenőr« 1877. ápril 23. számában különösen hangsúlyozva is van. **) Hogy továbbá a földhitel-részvény-társulat és a municipális bank igazgató-tanácsainak egyik része és az Erlanger czégek képviselői és támogatói közt nyílt harc tört ki, melynek folytán, miután az Erlanger-ház túlbefolyása ellen eredménytelennek látták a küzdelmet, Horváth Boldizsár elnök, Hodossy Imre, Bujanovics Sándor igazgató-tanácsosok a municipális bank igazgató-tanácsából kiléptek. Az Erlanger-befolyás szabadon rendel-

*) Lásd a romlásos befolyások mibenlétét a 37., 38., 39. lapon.

**) Mindenki a saját szavainak legilletékesebb magyarázója; hogy az »Ellenőr« mikép értelmezi itt hivatkozott vonatkozásait, illetőleg mint látja be akkori félrevezetését, az az »Ellenőr«-nek m. é. július hó 12-én megjelent s e füzetben más helyütt (lásd 78. lap) egész terjedelmében bemellékelt cikkekből elég világosan kitűnik.

E cikkben a többi közt a következő passus vonatkozik ide:

»Mi ugy véljük, hogy e históriákról (t. i. a földhitel-részvény-társulat és Municipális bank históriáiról) tulajdonkép nem gr. Zichynek, vagy az Erlanger-háznak, hanem éppen a »Magyarország« háta mögött álló, »nagy hazafiak« némelyikének volna oka minél kevesebbet beszélni.« Z. V.

kezvéen, elnöknek gróf Zichy-Ferraris Victort választatá meg, a mi mutatja, hogy támogatásában bizonyos volt. — A földhitel-részvénytársulatnál a conflictus az által lett actualis, hogy báró Erlanger Rafael az igazgató-tanácsból kilépett, hogy Victor fia választassék be, de az igazgató-tanács e kívánságát nem teljesíté, mivel az Erlanger-háznak nem akart új befolyást engedni; a nyílt megütközésre és annak megkísértésére, hogy az egyik fél a másikat az igazgató-tanácsból kirekeszsze, az 1875. ápril 29-ki közgyűlés alkalmából készültek a pártok, és ez csak azért maradt el, mivel a közgyűlés előtti napon *comprimissum* létesült azon az alapon, hogy báró Erlanger Victor az igazgató-tanácsba lépjen, ennek ellenében azonban gróf Zichy-Ferraris Victor, mint a kit a romlásos üzletek és a folytonos cselszövények főfactorának ismertek fel, és mint a ki szintén az Erlanger-törekvéseket támogatta, az igazgató-tanácsból maradjon ki. A ki is lemondván, maga helyébe báró Erlanger Victort ajánlotta. Ezen *compromissum* a közgyűlési választás által végrehajtatott.

Ugyanekkor Horváth Boldizsár a municipális bank elnökségéről lemondván, gróf Zichy Victor vette át mint elnök az intézet vezetését. Azért is, hogy kényszerült visszalépéseért kárpótoltassék, azért is, hogy a municipális bankot az Erlanger-czégeknek kiszolgáltassa. *)

Midőn egyike azon nagy, de kockázttal, a meglevő pénz-erőkön és viszonyokon túlmenő vállalatoknak, melyek által az illető társulatok részvényei eleintén felverettek, hogy utóbb annál rohamosabban hanyatt menjenek, és az általuk alapított bankok részvényeivel és részvényeire a pénzpiacz és a részvényesek rováására speculáló Erlanger-czégeknek a hausseban és a baisseben is nagy nyereséget hozzanak; a minő üzletek voltak a határöri erdőüzlet, a Fesztetics-bérletek **) és a sugáruti vállalat, a romániai dohány-monopolium bérbevétele, stb. — midőn a sugáruti vállalat a consortiumra, mely az ugynevezett Erlanger-bankokból, a földhitelrészvény-társulathból, a municipális bankból és a franco-bankból állott, kezdett elviselhetlenné válni; gróf Zichy-Ferraris Victor, mint a municipális bank elnöke ajánlkozott Erlangeréknek, hogy kieszközli a kormánytól, hogy a consortium felmentessék azon szerződéses kötelezettség alól, hogy a sugárutat teljesen kiépítse. Ezért azonban 100,000 frt provisíót kötött ki

*) Lásd ennek valódi történetét bizonyosságokkal együtt a 38. lapon a **) alatt.

**) Ez üzletben való résztvevésemről a 39. lap *) alatt mutatja ki a valót.

magának, jóllehet, mint a m. bank elnöke, a bank zavarát saját hasznára kiaknáznia nem lett volna szabad. A megállapodás mindamellett létrejött, minek folytán gróf Zichy-Ferraris Victor érintkezésbe lépett ez ügyben a pénzügyministerium egyik tisztviselőjével, gróf *Pallavicini Edével*, ki az első érintkezésre kijelentette, hogy ő gróf *Zichy-Ferraris Victorral* üzleti tárgyalásokba nem bocsátkozik. Ennek folytán az alkudozásokat a kormánynyal tényleg a municipális banknak igazgatója vitte keresztül. Ennek daczára midőn a szerződés a kormánynyal létrejött, gróf *Zichy-Ferraris Victor* mégis követelte a százezer forint kifizetését. Az Erlanger testvérek hivatkozván arra, hogy nem ő teljesítette a szolgálatot, az összeg kifizetését megtagadták. Azonban gr. *Zichy-Ferraris Victor* fenyegetéseire, hogy botrányos leleplezésekkel lép fel azon cég ellen, melynek különböző intézeteinél akkor évenként mintegy 20,000 frt *) jövedelme vala, a sokat zaklatott Erlanger-ház kifizette neki a 100,000 frtot. De megútván zsarolásait, elcsapta. **)

Egy kezeim közt lévő magánlevélből, melyet illetékes kézből vettem, olvasom, hogy »gróf Zichy Victor zilált pénzügyi viszonyok közt van és hitelezőivel mindenféle egyezkedési tervek vannak folyamatban.« Ezen tény sokat megmagyaráz Zichy Victor gróf államtitkár tetteiből, s hogy nem téves, bizonyítja az idvarnoki telekkönyv, melynek C) lapja a következő terheket mutatja :

A bank javára 180 ezer forint, dr. Frank János javára 180 ezer, Budai József javára 15 ezer, egy évi adóhátralék 5362 forint, összesen 380,362 forint, mely összegben az államtitkár ur váltóadósságai belefoglalva nincsenek.

Igy volt ez már akkor is, midőn még *Zichy Victor* gróf csak főrendi tag, a felsőház jegyzője, delegátus, volt főispán vala. Mert már akkor kényszerült, mint ama levélben olvasom, »a földhitelrészvénytársulatnál és a franco-osztrák banknál lévő tartozása iránt ez intézetekkel akként kiegyezni, hogy tartozása

*) Ez iránt tökéletes tévedésben van a vádirat. Én az Erlanger-féle intézetektől soha évi 20,000 frt nem húztam. Ezt a 20,000 frtot más valaki húzta. Nekem pedig javadalmazásom: a földhitelrészvénytársulatnál mint igazgató tanácsosnak, 1,500 frt, és mint végrehajtó bizottsági tagnak szintén 1,500 frt, összesen 3,000 frt volt. A municipális banknál pedig eleinte mint alelnök, később pedig mint elnök 3,000 frtot húztam, minthogy elnökké létemkor — 1875-ben — a bank, az addig 6,000 frttal megszabott elnöki fizetést *saját indítványomra* 3,000 frtra szállította le. Z. V.

**) Mindezen állítások bizonyított czáfolását lásd a 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. lapokon.

egy részének lefizetése által az egész tartozás törlesztetett.« *) **) Ez adja magyarázatát a *Keglevics Béla* gróf szilvási uradalmával, melynek csődtömeggondnoka gróf *Zichy Victor* volt, elkövetett visszaélésnek. Az eset következő: gróf *Zichy Victor*, mint ez a földhitel-részvénytársulat könyveiből látható, daczára annak, hogy az intézetnél igazgató-tanácsos volt, 20,000 frtot valóságos készpénzben kölcsön felvett. Nem kutatom, vajjon ily eljárás kereskedői soliditás szempontjából gyanus-e, vagy nem? De tény az, melyet *Zichy* gróf semmiféle forum előtt nem tagadhatna, miszerint ama 20,000 frtból csak 10,000 frtot fizetett vissza, ezt is, midőn már nem volt az intézetnek tagja, csak részletekben, hosszú és kínos unszolások után. A másik 10,000 frttal történt az, hogy *Zichy-Ferraris Victor* államtitkár ur, miután a földhitel-részvénytársaságot, mint igazgatótanácsos rábirta arra, hogy gróf *Keglevics Béla* barátjának szilvási uradalmára egy mesterséges becsü alapján 350,000 frt hypothekaris kölcsönt adjon, midőn utóbb gróf *Keglevics Béla* csődbe került, ő nevezette ki magát a csőd tömeggondnokául, és (időközben megválván a földhitel-részvénytársulattól), minden módon gátolta ezen birtoknak árverés útján a hitelező részvénytársaság tulajdonába átbo-csájtatását. Hosszasan nem tett számadást, a jövedelmeket oly kicsinyeknek mutatta be, hogy a földhitel-részvénytársaság jelentéseit és vagyonkezelését kifogásolta, míg végre megunta az árverezés folytonos akadályozását, s dr. *Herz Vilmos* közbenjárásával oly egyességet kötött *Zichy Victor* gróffal, hogy ez a licitációnak tovább útját nem állta, de azért 10,000 frt ajándékot kötött ki magának. Ezen egyességnek még egy oly záradéka is volt, hogy *Zichy* gróf bizonyos ár mellett a szilvási uradalmat magának megtarthassa. ***)

Gróf Zichy Victor ur azonban privát szokásait akkor sem tudta elhagyni, midőn magas államhivatalt vállalt *Tisza Kálmán* oldala mellett. Dús életmódja és gazdag váltói őt arra kényszerítették, hogy pénzüzletektől ne vonakodjék. Erről tesz tanúságot azon buzgalom, melyet *hatvini Deutsch* nemesi oklevelének kieszközlésénél tanusított. A nemesített uzsorás könyveire hivatkozhatnám, hogy azon nagy összegeket megnevezem, melyekkel

*) E semmi forum előtt nem tagadható adatot maga a vádirat 2-ik része rectificálja, lásd a 89. lapon.

**) Ez egyezségek természetét az 50., 53. lap mutatja, itt csak azt jegyzem meg, hogy az egyezségek 1876, illetőleg 1877-ben történtek.

***) A tényállás felderítése az 51., 52. lapon van.

az államtitkár ur ezen izraelitának tartozott. *) Egy kezeim között levő másik levél azt állítja, hogy: »Deutsch, der unlängst Edelmann wurde, hat ihm dafür, respective hat ihm eine an ihn schuldende Schuld von 45,000 fl. für das Edelmannsrecht geschenkt.« Nem vagyok azon helyzetben, hogy ezen tudósításnak teljes hitelt adjak. Mert saját, általam megbízhatóbbnak ismert kútforrások szerint az összeg, melyet *Deutsch* ur *Zichy* államtitkár urnak elengedett, nem ily magas, csak 20,000 frt. **)

Mínt hogy pedig ily csekély összegekkel gróf *Zichy Viktor* finaciális zavarai nem rendezhetők, az államtitkárnak gondoskodnia kellett, hogy nagyobb pénzösszegek tulajdonába jusson.

Szemesnek áll a világ, s az államtitkár ur elég ügyes volt észrevenni, hogy a magyar kincstárnak egy nagy pere van *Dreher* sörfőzővel, kinek a kőbányai sörháznál éveken át folytatott fogyasztási adósikkasztásai milliót meghaladó kártérítésre jogosítják a magyar államot. Ezen felettébb bonyolódott ügy alkalmat szolgáltatott az államtitkár urnak egy üzletre, melyről többet nem mondhatok, mint azt, hogy »gyanús természetű.« ***)

Láttuk fentebb, hogy gróf *Zichy-Ferraris Viktor* egyetlen jószágá, mely évi 5000 frt adót fizet, 380,000 frt betáblázott kölcsönnel terheltetik. Erre új felültáblázást eszközölni nem lehetett. *Dreher* ur, ki különben földhitelre szóló zálogüzletekkel nem foglalkozik, szives volt gróf *Zichy-Ferraris Viktor* atyjának *Felix* nek szintén nem adósságmentes jószágaira 200,000 forint kölcsönt adni, és ezen pénzből fizettettek ki successive gróf *Zichy-Ferraris Viktor* államtitkár urnak apróbb, lebegő váltóadósságai a pesti piacon, és fizettetett ki Bécsben *Dreher* által az *Erlanger* cég-nél a franco-osztrák banknak 100,000 forintot meghaladó követelése, mely egy eredetileg még sokkal nagyobb követelésnek leszállításából elengedés útján maradt. Egy kezeimnél lévő 3-dik

*) Nos, *Deutsch* ur maga felajánlotta a bizonyítás ezen módját s ott vannak könyvei, melyek ez állításnak mindenben ellenkezőjét tárják fel. Z. V.

**) E különféle megbízhatóságú források közt úgy látszik, már maga a vádirat is megtéved, ha akarom 20,000 frt, ha akarom 45,000 frt, sőt egy hírlapi cikkben »el nem számolt« 35,000 frt, majd százezer frt említettett; mely összegek majd váltóelégítés, majd felbontott kötelezettség címei alatt szerepelnek.

És én mindezen találgatások ellenében, melyek ép oly könnyen a végtelenig folytathatók volnának — nem tehetek egyebet, mint *Deutsch* urra és hitelkönyveire hivatkozni. Z. V.

***) Ez ügygyel absolute semmi összeköttetésem nem volt, mint az 56., 57., 58., 59. lapon kimutatom. Z. V.

levél ez üzletre vonatkozólag így szól: »So ist es gewiss, dass am 1-ten Januar 1879 für ihn 160,000 fl., die er hätte am 1-ten Januar an die Franco-Bank zahlen sollen, hier (Bécs) bei Erlanger, von Dreher für ihn erlegt wurden. Derlei Dienste leistet ein Dreher nicht ohne Grund!«*)

Igy ítélnék kereskedői körök Zichy-Ferraris Victor gróf üzleteinek soliditásáról.

24. sz. melléklet.

Asbóth ur második vádirata.

(Megjelent a »Magyarország« 199. (1879.) számában.)

Asbóth ur július 19-ikén még a következőkkel egészítette ki vádjait:

Földhitel-részvénytársulat.

Gróf Zichy-Ferraris Victorról azt állítottam, hogy a földhitel-részvénytársulatnak 20 ezer frttal tartozott, ebből 10 ezer frtot Herz ur közbenjárásával magának ajándékozott azért, hogy mint a Keglevich-féle csódtömeg gondnoka, ne hátráltassa tovább a szilvási uradalomnak elárvereztetését.

Nem így van a dolog. Kétféle pénzről van szó, melyet Zichy-Ferraris Victor gróf magának két ízben ajándékozott.

Gróf Zichy-Ferraris Victor adósságot csinált azon intézetnél, melynek igazgató-tanácsosa volt. Midőn igazgató-tanácsos lenni megszűnt, mert menesztetett, adósságát vissza nem fizette. Ezen adósság mintegy 20,000 frtra rúg s törlesztése gyakran sürgettetett. Midőn nevezett társulat viszonya az Erlanger-házhoz megszűnt s új tulajdonosok vették át az intézet vezetését, gróf Zichy-Ferraris Viktor adósságát a conto-corrensek között találták és azonnal felmondották. Fedezetéül szolgált gr. Zichy-Ferraris Viktornak mintegy 5000 frtot érő letéteménye érték-papirokból, melyek eladottak. Maradt adóssága 13,200 frt. Ezen összeget rajta behajtani nem lehetett, mert fizetni vagy nem tudott, vagy nem akart. Hogy az intézet pénzéhez jusson (veszett fejszének nyele), az új directió gróf Zichy-Ferraris Viktorral kiegyezett akképen, hogy hat havi terminusra fizessen neki 7000 frtot, 4000 frtot előbb, 3000 frtot utóbb. Ezen fizetéseket a gróf ur csakugyan teljesítette. Ajándékozott tehát magának 6200 frtot, vagyis nem adta meg annak a mivel tartozott, csak

*) Mindezekre a czáfolatot lásd 59. lapon.

mintegy felét. A közönség ítéletére bízom megítélni, *) korrektnek tartja-e solid kereskedő az ilyen üzletet; és ha a solid kereskedő nem tartaná azt elveivel összeférőnek, mit szól hozzá a magyar mágnás?

A másik üzlet a szilvási. Ott már csakugyan kerekszámban 10,000 frtot kapott gr. Zichy-Ferraris Viktor, de nem, ő maga nem, hanem ügynöke, a miért nem ügynöke, hanem gróf Zichy-Ferraris Victor ur lemondott a chicaneról, melylyel a földhitel-részvénytársulatot gátolta, hogy a birtok elárvereltetése által azon kölcsön fedezetéhez jusson, melyet arra gróf Zichy-Ferraris Victornak, mint akkori igazgató-tanácsosának közbenjárásával adott. Ez tehát nem elengedés volt, hanem készpénzben adott douceure, nem teljesített jó szolgálatok fejében, hanem okozott károokra reáadásul.

Állottak pedig ezen károk abban, hogy gróf Zichy-Ferraris Victor, mint tömeggondnok, a jószág jövedelmeiről soha rendes számadást nem adott s oly csekély jövedelmeket mutatott ki, hogy mint erről a periratok tanuskodnak, ellene hűtlen kezelés miatt panasz emeltetett. Sikerült neki ugyan vagyonkezelésének veszélyes következményeitől szabadulni, de sikerült neki még több is, sikerült neki az, hogy a megkárosodott még meg is fizette azért, hogy tovább ne károsítsa. **)

Sugárúti vállalat.

A sugárúti vállalat folytatása a municipális bank és az érdekelt consortium pénzerejét messze túlhaladta, tőkét teljesen megsemmisítette volna; azt, mint az akkori viszonyok közt lehetlent, stornirozni kellett.

Gróf Zichy Victor, befolyására hivatkozva, önkényt ajánlott Erlanger Victor bárónak, hogy a szerződés felbontását keresztülviszi. Azt mondá neki, hogy a közmunka-tanács elnökénél, báró Podmaniczky Frigyesnél ki fogja eszközölni, hogy a társulat kötelezettségei alól cautiója felének elvesztésével, tehát 550,000 frt feláldozásával menekülni fog. — Ezen szolgálat fejében 100,000 frtról szóló provisiós levelet kért magának, melyet

*) Én is bízom a közönség megítélésére, csak utalok arra, a mit az 50. lapon e részben a tényállás rectificálására nézve előadtam.

**) Az ügy mibenléte az 51., 52. lapon fel van derítve, csak azt jegyzem meg itt, hogy a mi különösen a számadás és vagyonkezelés iránt felvetett gyanúsítást illeti, erre nézve ugyanazon lapon hivatkozott bírósági hivatalos iratok és számadásokra utalok, s arra a körülményre, hogy máig is tényleg tömeggondnok vagyok. Z. V.

Erlanger Victor báró részére kiállított. Hiszen arról volt szó, hogy egy 10 milliót túlhaladó veszteségtől meneküljenek a vállalkozók, és Zichy Victor gróf azt ígerte nekik, hogy visszakapják azon cautiónak felét, melyet már egészen elveszettnek gondoltak. Ily szolgálat valóban megér 100,000 frtot.

Nem beszélek arról, hogy gróf Zichy Victor, a főrendiház tagja, volt főispán és nagy politikai szerepre vágyó hazafi, alkuszberért az országos kincstár megkárosítására ajánlja fel szolgálatait. Arról sem szólok, hogy gróf Zichy Victor csak provisióért volt kész azon intézetnek érdekében eljárni, melynek elnöke volt. Nem számítom, hogy nem átalotta az amúgy is megkárosodott részvényesek rovására ekkora jutalmat kötni ki magának: hanem igenis szemére lobbantom, hogy gyanuba keverte a magyar állam közegeinek vagy eszét, vagy correctségét, és hogy könnyelműen vállalkozott olyanra, mire egyáltalán képes nem volt.

Nem is tett ő semmit, mert nem tehetett, s ha Tisza Kálmán miniszterelnök államtitkárának eljárásáról ez ügyben tudomást szerezni kíván, megadhatja azt neki köztiszteletben álló barátja báró Podmaniczky Frigyes, ki midőn neki insinuáltak, hogy hát miért nem stornirozza az ügyet, nem kis esodálkozással hallotta, hogy gr. Zichy Victor ő reá hivatkozott. És ha a miniszterelnök ur tudni kívánná, hogy a stornirozás miként történt, elmondhatja neki Lechner Lajos miniszteri tanácsos, akkor a municipális bank igazgatója, ki az alkudozásokat vezette, és az alkut megkötötte. Megkötötte akként, hogy nem a fél, de igen helyesen az egész cautió odaveszett, hogy ezenfelül, ha jól vagyok értesülve, 400,000 frt bánatpénzt fizetett, és még az oktagonban épült új házak egyikét is a közmunka-tanácsnak átengedni volt kénytelen. A consortium saját áldozatát 1.800,000 frtra becsülte.

Minden tisztességes ember és minden jogász vagy bíró el fogja ismerni, hogy ez nem azon üzlet, melynek fejében gr. Zichy Victor magának a 100,000 forintot kikötötte. Mindazonáltal gróf Zichy-Ferraris Victor nem érzett szemérmert, midőn a száz-ezer frt kifizetését megkövetelte. Azt neki megtagadták, ő ismeretes modorával fentartotta követelését; a sugárúti építő consortium, melyben Erlanger csak 60%-el volt részes, választmányi ülésében tárgyalta a kérdést s nem fogadta el. Ekkor Erlanger Viktor báró megúnva a vizályt és az embert, kifizette a mit aláirt, saját zsebéből. Annak a pénznek tehát a sugárúti vállalat könyveiben, vagy a municipális bankban nyoma nincs.

Hogy mily motivumokkal tudta gróf Zichy-Ferraris Victor ez összeget kicsikarni, s mily motivumok birták báró Erlanger Victort arra, hogy kifizesse, az köztük történt, reám nem tartozik; tény, hogy ez időtől gróf Zichy-Ferraris Victorral az összeköttetést megszüntette. *)

Dreher-ügy.

Gróf Zichy-Ferraris Bódog nyilatkozatán kell kezdenem. A méltóságos ur neheztel, hogy vagyoni viszonyait a nyilvánosság elé hozom. Sajnálom, hogy nem tehetek máskép. Sajnálom, hogy fiának magaviselete oly önvédelemre kényszerített, mely az atyát is érintette. Szívesen kerültem volna ügyei bolygatását, ha azok fiának üzleteivel összefüggésben nincsenek. De tőlem fia bizonyítékokat követelt, e bizonyítékokat megadta nekem a telekkönyv, mely nem titok, hanem nyilvános intézmény. Ismétlem, hogy sajnálom, hogy ezen bizonyítékokat nem nélkülözhettem.

Engedje azonban meg gróf Zichy-Ferraris Bódog, hogy nyilatkozatát korigáljam.

Azt mondja, hogy hamis a kölcsönösszeg száma, melyről mondom, hogy Dreher Antal az ő tornai uradalmára kölcsönzött. Igaza van, én 200,000 frtot irtam kerekszámban, a valóságos összeg pedig 230,000 frt. És pedig:

a 18-ik tétel alatt 1877. december 20-án	120,000 forint
a 19-ik tétel alatt 1878. május 10-én	5,000 »
a 20-ik tétel alatt	100,000 »
a 21-ik tétel alatt	5,000 »

összesen 230,000 forint

Be van pedig táblázva ezen összeg második helyen oly uradalomra, melynek földadója 6334 frt, értéke e szerint legfőlebb 634,000 frt, a minél többet a vidékiek becslése szerint »nem is igen ér.« Be van táblázva előtte Wodianer bankház részére 462,500 forint. Így tehát Dreher ur pénzének hypothekaris biztonsága egyáltalán nem valami fényes, mert az 58,000 forinttal meghaladja a szokásos becsértéket. És ezen pénzt Dreher Antal gróf Zichy-Ferraris Bódognak 6°/_o-ra kölcsönözte.

Talán a véletlen akarta úgy, hogy ezen kölcsönök datuma összeesik azon idővel, midőn a kőbányai sörházban történt defraudatio acut jelleget öltött.**)

*) A sugáruti stornirozás valódi történetét a 40. lapon adtam elő; az Erlanger-féle 100,000 frt ügye pedig a 40—49. lapon van kifejtve s kétséget kizáró módon bizonyítva, hogy sem zsarolás, sem ajándék esete nem forgott fenn. Z. V.

**) Lásd a czáfolatot az 58. lapon.

(A vádirat ezután hosszabb polemiába bocsátkozik Dreher ur ellen a felett, hogy a kőbányai adósikkasztás ügye csakugyan ő rá tartozik; a mi azonban egyáltalán nem tartozik reám, s e szerint e füzetben helye nincs. Csak azt emelem ki, hogy a vádirat ez alkalommal 984,000 forintra fixirozza a kőbányai adócsontitási esetenél fennforgott összeget; ebből kiindulva, fejtegetéseit a következőkép folytatja.)

Ebből következik, hogy Dreher urnak igenis nagy érdeke követeli a kincstárnál függőben levő ügyének békés és jutányos elintézését. S ha gróf Zichy-Ferraris Victor, ki vállalkozó fiatal ember és államtitkár, holmi atyjának és saját magának adott kölcsönökkel megnyerhető lenne, hogy közbenjárna Dreher ur mellett egyik-másik pénzügyi tanácsosnál, ki nem olyan nagy ur mint egy államtitkár, az ilyen üzletre bizonyosan elmondhatám, hogy ez gyanus.

Hát hiszen láttuk, hogy Dreher már korábban, mikor még nem volt államtitkár Zichy-Ferraris Victor gróf, atyja jószágára szívesen kölcsönzött 230,000 forintot, valószínűleg nem azért, mintha ezt tartotta volna a legjutányosabb és legbiztosabb befektetésnek, hanem azért, mivel gróf Zichy-Ferraris Viktor idvarnoki birtoka kölcsönökkel túl volt terhelve.

És esodálatos találkozása a véletlennek, hogy épen ezen idő óta, 1878. május óta elhallgatott a Dreher-per s mig Ausztriában valahogyan régen elintézték a schwechati sikkasztás párhuzamos ügyét, nálunk a dolog még mindig függőben tartatik.

De hát fizetett-e Dreher ur Zichy-Ferraris Victor gróf helyett 160,000 forintot a franco-osztrák banknak, igen vagy nem? Hisz ő tagadja.*)

Gróf Zichy-Ferraris Victornak sok pénz kell. Gavallér ember, szeret költeni. Mindig így volt és ilyen urnál mindig így szokott lenni. Gróf Zichy-Ferraris Victornak saját jövedelme nem volt soha elég, ő tehát adósságot csinált.

Oly adósságot, melyet nem tudott, nem akart kifizetni.

Már évekkel ezelőtt, mikor még az Erlanger-ház kegyeit birta, váltóadósságai annyira felszaporodtak, hogy nem tudott magán segíteni s hypothekáris kölcsönt keresett. Egyetlen idvarnoki jószágára az osztrák nemzeti bank kölcsönzött volt 180,000 forintot. Az új kölcsönt szíveségből a franco-osztrák bank vállalta el, beváltatta Zichy-Ferraris Victor gróf minden heverő váltóját s ezen conversio után betáblázta követelését 2-dik helyen

*) Lásd az erre vonatkozókat az 59. lapon.

Idvarnokra, a nem megvetendő 200,000 forint összeg erejéig. Ezen összegből 50,000 forint a municipális bank követelése volt Zichy-Ferraris Victor gróf ellen, ki mint tudjuk, ezen intézetnek is előbb igazgató-tanácsosa, majd elnöke vala.

De gróf Zichy-Ferraris Victornak nem volt elég, hogy lebegő adósságaitól egyszerre megszabadult, neki az adósságcsinálás második természeté. Nem sokára a gróf úr a 200 ezer frton felül Erlanger barátjának tartozott mintegy 40,000 frttal, azután conto correntet nyitattott magának az osztrák-franco banknál, melynek éveken keresztül soha nem fizette meg a 200,000 frt szivességi kölcsön után járó 5 százalék kamatokat. Ezen kamatok 30 ezer frtnál nagyobb összegre gyűltek. A conto correnten pedig gróf Zichy-Ferraris Viktor tartozása 52,000 frtra emelkedett, részint szerencsétlen börzejáték, részint beváltott váltók után.

Gróf Zichy-Ferraris Victor összes tartozása tehát körülbelül 322,000 frtra rugott az Erlanger-féle intézetknél. S ezek biztosítva voltak az idvarnoki jószágra bétáblázott 200,000 frt követelése által. Világos volt az illető bankok előtt, hogy Zichy-Ferraris Victor gróf sohasem lesz képes ezen adósságát törleszteni.

Legkisebb gondja is nagyobb volt ennél. S nem is fizetett soha semmit, nógathatták, pörölhették a hogy akarták.

De gróf Zichy-Ferraris Victor ambícióból vagy spekulációból minster akart lenni, s ügyeit rendezni kellett. És volt neki egy barátja, ki az Erlanger-ház elveszett gráciáját pótolni képes volt: Dreher Antal ur.

Tavaly nyáron végre valahára kiegyezés történt a franco-bankkal akképen, hogy gróf Zichy-Ferraris Victor a 322,000 frt helyett, melylyel adós volt, fizetni fogja az összeg felét, 160,000 forintot, de azt lefizeti igazán, még pedig 1878. december 31-én a franco-osztrák bank pénztáránál közjegyzői okmány alapján, olyformán, hogyha nem fizetne, akkor nemcsak a 160,000 frt és annak 6000 forint kamatja esedékes azonnal, de esedékes az egész 322,000 forint és rögtön exequáltatik. *)

Időközben gróf Zichy-Ferraris Victor Tisza Kálmán államtitkárja lett. Egy okkal több, hogy fizessen.

És fizetett. Mult év utolsó napján a franco-bank pénztáránál megjelent dr. Frank János bécsi ügyvéd, és dr. Hauer buda-

*) Ez ügy mibenlétéről az 53. lapon foglaltatik a valóságnak megfelelő felvilágosítás.

pesti ügyvéd, mint gróf Zichy-Ferraris Viktor képviselője és Frank letette a tartozott összeget.

Kicsoda dr. Frank? Az idvarnoki telekkönyvben ő jelenik meg, mint 180,000 frt másod helyre betáblázott kölcsön hitelezője.

Dr. Frank János Drehernek rendes ügyvéde. Vagyoni állapota rendezett, de öröklött vagyona nincs. Nejének egy háza van Weidlingben. Neki Dreherből évi 4000 forint fizetése jár. Egész Bécs ismeri viszonyát Dreherhez, senki nem vonja kétségbe, hogy az a pénz, melyet dr. Frank János gróf Zichy-Ferraris Viktor részére a franco-banknál fizetett, Dreher pénze volt, s ő a tlkvben Drehernek helytartója.

És miért buvik Dreher, hogy nevét nem igtatja az idvarnoki telekkönyvbe, miután a tornaiban szerepel? Mert időközben gróf Zichy-Ferraris Victor államtitkár lett. A méltóságos urat genirozhatja, ha a világ megtudja, hogy ő az adósságait fizetési oly ember által, kinek a magyar államkincstárral millióra rugópöre van függőben.

De hát csakugyan a Dreher pénze volt az, mi a franco-banknak kézbesített? Igen. A fizetés osztrák állampapírokban történt és azoknak hátán a Dreher-ház stampigliája volt látható.

A franco-osztrák bank nemeslelkűségéről tesz tanúságot, hogy azon adósának, ki 160,000 forintját elvitte, még azon szivességet is megeselekedte, hogy kiállított egy bizonyítványt, melyet alkalmasint látni fogunk, miszerint pénztáránál nem Dreher fizette ki a 166 ezer frtot, hanem ezen fizetés Hauer ur jelenlétében történt. *)

Deutsch-ügy.

Deutsch Bernát úr is nyilatkozik Zichy-Ferraris Victor gróf mellett. Melegen pártját fogja pártfogójának. Tagad mindent. Tagadja, hogy valaha váltókra kölcsönt adott gróf Zichy-Ferraris Victornak. Tagadja, hogy könyveiben Zichy-Ferraris Victor gróf neve az adósok közt szerepelne. Határozottan síkra száll a belügyi államtitkár mellett.

Deutsch úr könyveire hivatkoztam. Feltettem azokról, hogy hitelesek. Most sem vonom kétségbe könyveit, ha választanom kell azoknak vagy nyilatkozatának igazsága között. De szakértőket kívánnék magamnak, állításom bizonyítására. Talán a

*)*Lásd az illetők nyilatkozatait a 81. 82. lapon.

kassakönyvben, hova az eskomptirozott váltókat bevezeti, csak az alkuszok és a forgatók nevei kapnak czímet, de ha Deutsch ur nem vezet külön számadást »für Gefälligkeits-Wechsel«, ugy felteszem, hogy a skontrokönyvben, hol a váltók minden aláírója beigtattatik, a gróf Zichy-Ferraris Victor neve az elfogadók között fényesen képviselve van.

A vádirat következő apostrophával végződik :

Végeztem. Nem mintha elmondtam volna mindent, a mit tudok, nem mintha bizonyítékaimat kijátszottam volna. Sokat mondottam, de nem eleget. A bíró előtt mondhatok többet. A bíró előtt bizonyíthatok, hivatkozhatom tanuimra, kik mindent, a mit mondottam, készek vallani Isten s ember előtt. És fognak mondani, a mit még nem hallott senki, de ne is halljon. *)

Nem én félek a bíróságtól, nem én kerülöm; kerülük azok, kik gr. Zichy-Ferraris Victort védelmezik a félhivatalos sajtóban, a casinóban, a kormánytanácsban. Meg akarják őt tartani első rendű hivatalában, meg akarják tartani népképviselőnek, reá akarják bizni a delegatiók referádáit és meg akarják engedni, hogy folytassa üzleteit. **)

A közvélemény kéri a sajtóbíróságot s kéri a törvény nevében; hogyan, a kormány nem tartja tiszteletben a törvényt? Én nem kérem a sajtóbíróságot, én kérem Tisza Kálmánt, hogy mentse meg a magyar kormány tisztességét. Mentse meg bíróság nélkül, módjában áll megtudni, kit értett a bécsi államügyész a Sonnenberg-pörben azon Váradynál, a képviselőház volt alelnökénél magasabb állással bíró egyén alatt, ki résztvett a rendjelvásárban? ***) Tudja meg a minister bécsi kollegájától, ki volt ez ember és ne takargassa, mert ha takargatja, bűnrészesévé válik. Elég adatot szolgáltattam gróf Zichy-Ferraris Victor urról, tudja meg a minister, igazat mondtam-e vagy sem? Módjában áll megtudni, kérdezze csak. Ha nem teszi, hogyan akarja elkerülni a vádat, hogy a korrupciót akarja, támogatja, terjeszti?

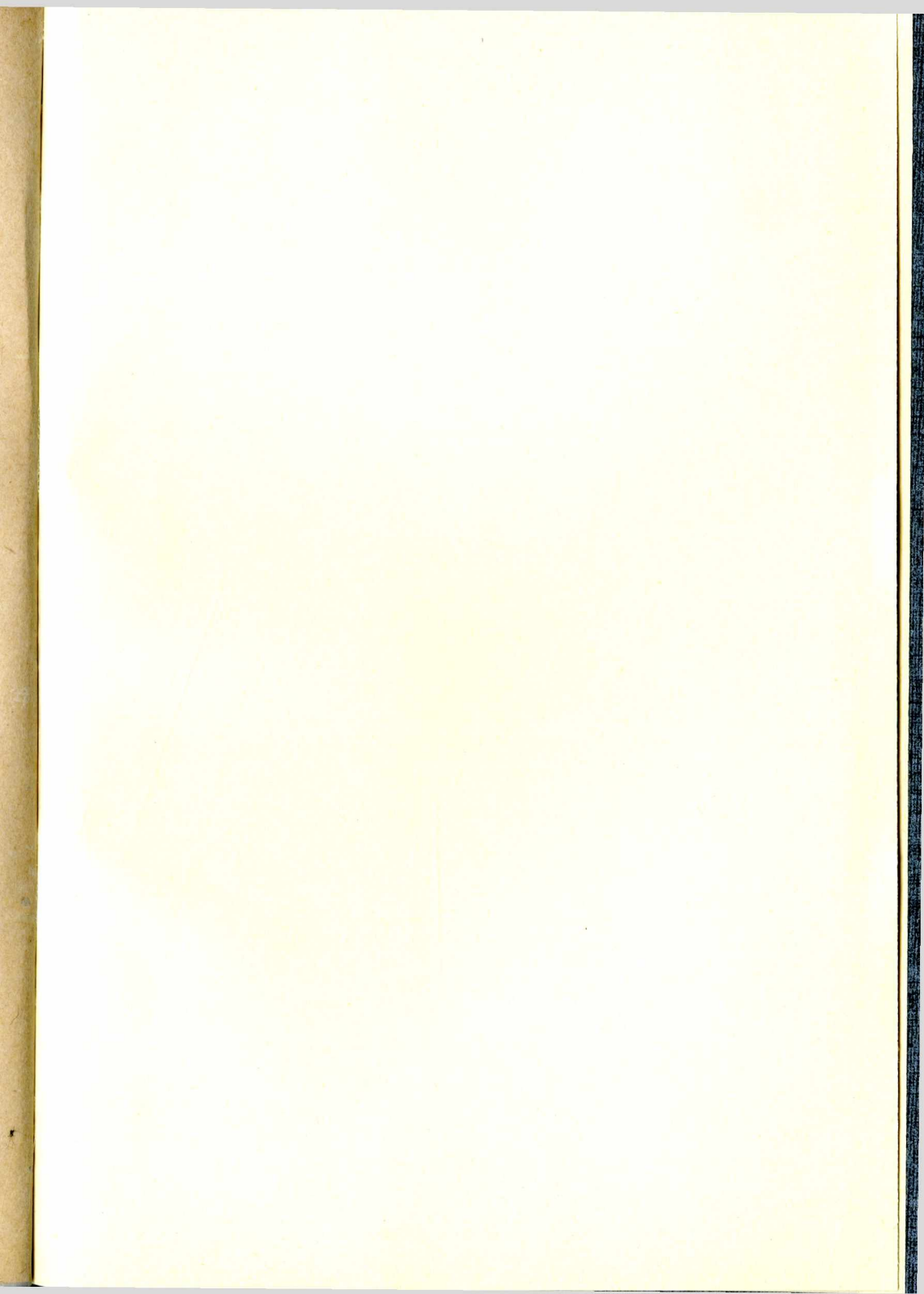
Nekem pedig legyen ez utolsó szavam. Nekem nagyon elég volt ennyi. Szolgáltam az igazságot és a tisztességet s ha magamat nem tarthattam menten sok kellemetlenségtől, azon egy vigaszom marad, hogy segitettem megtörni Magyarországon a korrupciót és ezzel kötelességemet teljesitettem.

Asbóth János.

*) Én se akartam s kívántam soha egyebet és inkább, mint a bírósági eljárást; füzetem 1-ső részében bebizonyítottam, hogy nem rajtam mult a bíróság létrejötte. Z. V.

**) No, már ez csakugyan mind bekövetkezett. Z. V.

***) Lásd a bécsi cs. k. államügyészség nyilatkozatát a 35. lapon.

2012

S. G.
2005.

